

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HIMMERLAND

TURISTFORENINGEN FOR DANMARK

AARBOG 1943

HIMMERLAND

TURISTFORENINGEN FOR DANMARK's

AARBOG

1943

KØBENHAVN

EGMONT H. PETERSENS KGL. HOF-BOGTRYKKERI

1943

INDHOLD

	Side
Forfatteren, Dr. phil. <i>Johs. V. Jensen</i> : Himmerlands Tyr . . .	5
Kort over Himmerland	6-7
Statsgeolog, Dr. phil. <i>V. Nordmann</i> : Himmerlands Tilblivelse	9
Professor, Dr. phil. <i>Johs. Brøndsted</i> : Himmerland — et Oldtidens Spejl	24
Museumsinspektør, Magister <i>Thure Hastrup</i> : Kirker, Klostre og Herregaarde	44
Museumsinspektør <i>Peter Riismøller</i> : Aalborgs Historie	67
Statsskovdirektør <i>Poul Lorenzen</i> : Rold Skov og Rebild . . .	89
Lærer <i>J. Regnar</i> : Limfjorden	105
Forfatterinderne <i>Thit Jensen</i> og <i>Marie Louise Deuus</i> : Himmerland i Sagn og Syner	129
Formanden for Dansk Vandrelaug i Aarhus <i>Eigil Rasmussen</i> : Paa Sommerferietogt gennem Himmerland	153
Journalist <i>Georg Hemmingsen</i> : Livsglædens og de rygende Skorstenes By	167
Redaktør <i>Carl Rasmussen</i> : Hobro	182
Kontorassistent <i>P. Jensen</i> : Løgstør	191
Kæmner <i>Chr. Ivarsen</i> : Nibe og Omegn	195
Redaktør <i>Peter Frederiksen</i> : Aars	201
Stationsforstander <i>H. J. Bornæs</i> : Farsø	207
Lærer, cand. mag. <i>Hans Krogh</i> : Hadsund	217

Aarbogens Oplag: 25.000.

Omlagsbillede: Kimbrættyren.

I Aarbogens forskellige Artikler er Forfatterens Retskrivning bibeholdt.

Eftertryk af Aarbogens Tekst og Billeder er ikke tilladt.

HIMMERLANDS TYR

Af JOHS. V. JENSEN

Himmerlands Tyr,
Trivselstegnet,
med den som Vartegn
vandrede vaadestedte
jydske Oldbønder
ud fra deres Odel.
Roms Ulvinde
udrev Tyrens Indvolde.

Kendt er det, at Konsulen
Gnaeus Papirius Carbo
lærte ved Noreia
at ryste for røde
ubændige Bønder.
De blev hans Bane.
Skam og Skade fik
Marcus Aurelius Scaurus!

Overbefolkning,
Uaar og Armod,
dertil en Skæbne,
skubbede bag Skaren.
Til Tøget troppede sig
sultende Tyboer.
Undervejs optøges
husvilde Amrumfolk.

Men den Mand Marius,
— mindes skal han —
rejste Romeraanden,
den rivende Ulvinde.
Han knuste Teutoner.
Han knuste Kimbrer
paa raudiske Marker,
den Mand Marius.

Græsgange gjaldt det.
Groft tog de selv,
paa Vejen mod Syden,
med Sværdet som Segl,
hvad de manglede,
paa anden Mands Mark.
Ingen god Omtale
avles af Selvtægt.

Det vides om vælske
Vingaardsmænd
at de gjorde siden,
hvor Slaget havde staaet,
Brug af Barbarernes
Ben til Gærdestaver.
Saaledes sandedes
Drømmen om Syden!

Til Rom rakte
Kimbrernes Ry,
endnu inden
de øjnede Alperne.
Med Grund gruede,
som for Græshopper,
togasvøbte Tykkemænd
i Tiberstaden.

Det timedes Tyren
at se Tiberstaden,
som Sejrstrofæ
op ad Sacra Via,
hilst med Hujen
af Romerhoben!
Irgrøn fra Capitolium
grinede Ulvinden.

Ilørt havde man om hine
hylende Kimbrer
at de skred paa Skjolde,
skraalende som Dreng,
ned ad bratte Bræer
i Brennerpasset
og landede med Jubel
i Laurbærlunde.

Ak Overflod!
endnu erindres den:
Jyllands Sønner,
som sank sønderpaa,
kampglade Kimbrer.
Navnet kalder,
svulmer i Sjælen,
som svunden Ungdom.

KORT OVER

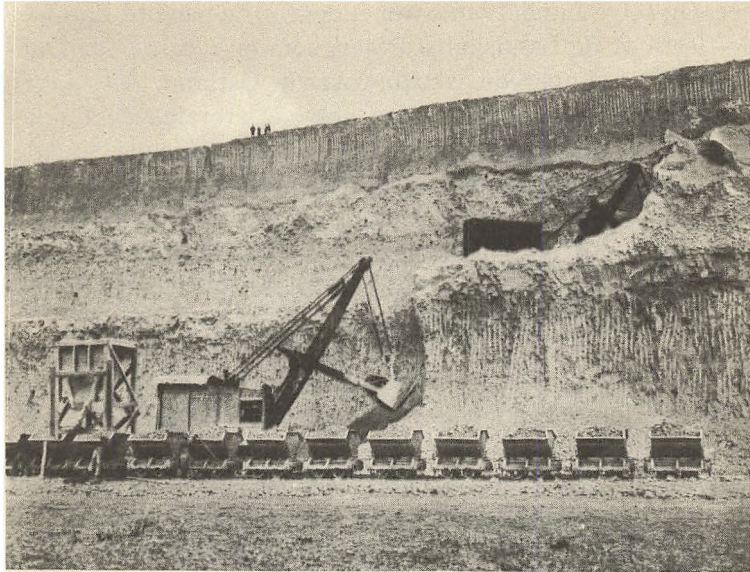
MMERLAND

Udsigt over Vildmosen mod Nord-Nordvest
fra Muldbjerg ved Dokkedal.

FOT.: GEORG DE

FOT.: AXEL JENSEN, D. G. U.
Grav i Skrivekridt ved Cementfabrikken Rørdal ved Aalborg.

HIMMERLANDS TILBLIVELSE

Af V. NORDMANN

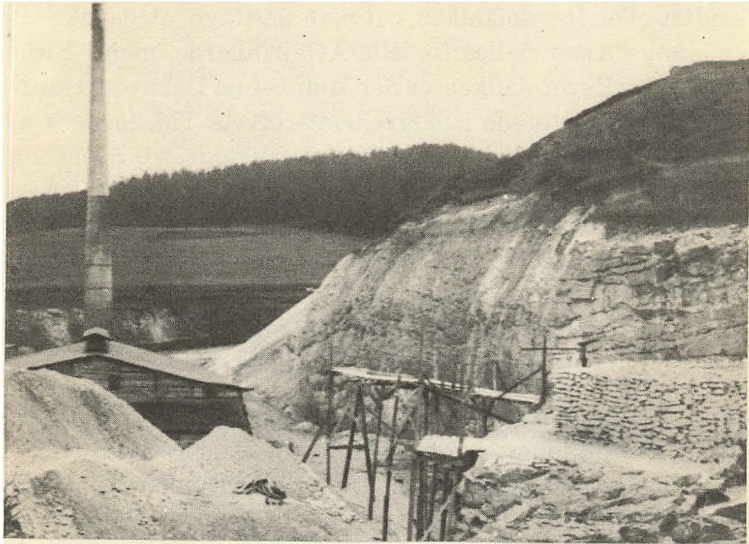
DEN Del af Jylland, som begrænses af Kattegat mod Øst, Limfjorden mod Nord og Vest og Mariager Fjord mod Syd, kaldes fra ældgammel Tid Himmerland, Himbrernes, Kimbrernes eller Cimbrernes Hjemstavn. Det kunde forsaavidt godt betragtes som Typen paa det danske Landskab, som det, der karakteriserer det danske Landskab, Samspillet mellem Landet og Vandet, i saa udpræget Grad findes her: snart den brede Strand langs det aabne Hav, Kattegat, snart den skovkransede Bred omkring Mariager Fjord, en af de skønneste, for ikke at sige den skønneste af de østjyske Fjorde, eller det mærkelige Sund, Limfjorden, der snart gennemløber Engene som en Flod eller bred Aa, snart vider sig ud i havagtige Brednin-

ger. Og selve Landet omfatter indenfor de nævnte Rammer de fleste af de Landskabsformer, som er typiske for Danmark: det kuperede, skovbevoksede Østland, det aabne Vestland med de fladere, men nok saa storslaaede Bakke- drag, fra hvis Toppe man ser ud over smilende Aadale, over store, frodiggrønne Engdrag, over Moser og Kær. Himmerland rummer ikke blot en af vore største Moser, Lille Vildmose, men ogsaa Danmarks største Skovkomplex, 50—60 Kvadratkilometer stort, hvis Kerne er den berømte — for ikke at sige berygtede — Rold Skov.

Hvorledes er nu denne Landsdel bleven til? Som en Del af „Hovedlandet“ Jylland har den i Hovedsagen samme Oprindelse og Tilblivelseshistorie som dette. Men neppe noget andet Sted i Danmark finder man paa saa relativ lille et Omraade saa let Adgang til at studere denne Udviklingshistorie som i Himmerland, takket være dels de af Havet dannede Klinger, dels de talrige, af Mennesker anlagte Grus-, Sand-, Ler- og Kridtgrave, der giver et godt Indblik i Landets Undergrund. Det viser sig her som overalt i Danmark Vest for Øresund, at de ældste Dannelser, vi træffer paa, er den forholdsvis unge Kridtperiodes Aflejringer. Vil vi derfor danne os et Begreb om Himmerlands geologiske Udvikling, maa vi foreløbig begynde med *Skrivekridtet*.

Skrivekridtet har man i Himmerland Lejlighed til at studere i henvend et halvt Hundrede større og mindre Kridtgrave, deriblandt de mægtige Grave ved Cementfabrikerne omkring Aalborg og ved Mariager Fjord (hvor ganske vist et Par af de største ligger paa Sydsiden af Fjorden, altsaa udenfor Himmerlands Grænse); det er en Havaflejrning, som tilhører den næstnyngste af de 6 Underafdelinger, hvori man har grupperet Dannelserne fra hele den lange Kridtperiode, der har spændt over et Tidsrum af omkring 100 Millioner Aar.

Skrivekridtet er imidlertid ikke den eneste Aflejrning, vi i Himmerland kender fra Kridtperioden; ogsaa andre, næ-

Vokslev Kalkbrud. Grav i Bryozokalken.

FOT.: AKEL JENSEN, D. G. U.

sten ligesaa rene Kalkstene er fundne dør. De kan være meget varierende i deres Opbygning og Sammensætning, efter hvilken vi benævner dem *Bryozokalk*, naar Levninger af de korallignende Bryozoer (Mosdyr) udgør den væsentligste Del af Kalkmassen, *Blegekridt*, naar *Coccolither*, Rester af Kalkalger, spiller Hovedrollen. Blegekridtet ligner meget Skrivekridtet (hvis hensmuldrede Dele forøvrigt ogsaa udgør en væsentlig Bestanddel af det), men det er ikke saa finkornet, ligesom mere sandet at føle paa og egner sig derfor ikke til Tavlekridt. Sit Navn har det faaet deraf, at det indeholder Partier, som er mere hærtnede end Hovedmassen, og som fremtræder som større eller mindre, afrundede Boller, de saakaldte „Bleger“, der fortrinsvis bruges til Kalkbrænding.

Overalt hvor man i samme Grav har truffet baade Skrivekridt og en af eller begge de andre Kalkstene, har man set, at disse ligger ovenpaa Skrivekridtet og derfor maa være

yngre end dette. Undersøger man Forsteningerne i Blegeskridtet eller Bryozokalken, vil man iagttage, at ganske vist er mange Arter fælles for alle Aflejringerne, men i Blegeskridtet og Bryozokalken er der kommet en Del nye Arter til, som ikke eksisterede i Skrivekridt-Havets Tid, medens adskillige af Skrivekridtets Arter, deriblandt tre mærkelige Blækspruttefamilier, er forsvundne; dette er en saa væsentlig Forskel, at det i Forening med Lejringsforholdene berettiger os til at udskille Bryozokalken og Blegeskridtet som et helt nyt, yngste Afsnit af Kridtperiodens Aflejringer, et Afsnit, som vi, da disse Stenarter hovedsagelig er kendt herfra Landet, kalder for Danium eller *Danskekalken*.

Man kunde nu fremsætte det Spørgsmaal: Har der i alle disse Aarmillioner, hvor Kridthavet afsatte sit Bundfald paa Danmarks Plads, ikke til en eller anden Tid været Land her?

Dette naturlige Spørgsmaal er ikke let at besvare med Sikkerhed. Sagen er nemlig den, at Aflejringer afsatte *oven Vand* er meget sjældne. Der kan nok i vandfyldte Bassiner, lige fra store Søer til smaa Vandhuller, aflejres Søsand, Ler og Dynd, og Hullerne kan omdannes til Moser, hvis Tørv i Tidens Løb, ved Sammenpresning under Vægten af senere aflejrede Jordlag, bliver omdannet først til Brunkul, senere til Stenkul. Og den Slags Aflejringer er naturligvis sikre Tegn paa, at der maa have været Land paa de Steder, hvor de findes. Men naar man ser bort fra de ældste Dele af Jordskorpen, som er dannet ved Størkning af smeltede Stenarter, og som nu danner de store Grundfjeldsmasser i Skandinavien og andre Steder — og fra de anselige Masser af Grus, Sand og Ler, som er aflejret af Indlandsisen saavel her i Danmark som andre Steder, hvor den tidligere har eksisteret, naar man ser bort fra disse Dannelser, er det yderst lidt, som er dannet oven Vand. Det allermeste af det, der nu er Land, er i Virkeligheden hævet Havbund, og man vil deraf forstaa, at det ikke er saa lige en Sag at paavise, at der paa et bestemt Sted

FOT.: AKEL JENSEN, D. G. U.

Skrænten mellem Vokslev By og Kalkbruddet.
 I Forgrunden, hvor Binderup Aa gnaver i Skræntens Fod, ses et Profil i Skrivekridt,
 i Baggrunden Graven i Bryozokalken.

har været Land engang i en fjern Fortid. Takket være Forsteningerne i Jordlagene er det langt lettere at paavise, hvor og hvornaar der har været Hav.

I de allerfleste Kridtgrave ses kun een Slags Kridt, enten Skrivekridt eller Danskekalk; men paa et Par Steder i Himmerland, nemlig ved Vokslev SØ. for Nibe og ved Gravlev tæt NV. for Rebild, har man Lejlighed til at se Overgangen mellem disse to Afsnit af Kridtperioden. Begge Steder ligger der ovenpaa Skrivekridtet en Aflejring af Blegeskridt. Overgangen er imidlertid ikke jævn. Ved Vokslev ligger mellem Skrivekridtet og Blegeskridtet et indtil 8 cm tykt Lag af Ler, som maa antages at være udskyllet fra et ikke altfor fjernt liggende Land; dette i Forening med, at der øverst i Skrivekridtet findes et rigere Indhold af de paa forholdsvis lavt Vand levende Bryozoaer, tyder paa en Hævning af Havbunden; dog synes Bundfaldet saa-

vel af Kridt som af Ler at vise, at vi ikke er i umiddelbar Nærhed af nogen aaben Kyst, hvor Vandet vilde være altfor uroligt til, at det fine Slam kunde afsætte sig.

Ved Gravlev derimod ser man, at Skrivekridtets Overflade er sprukken, brækket op og smuldret, som om den havde været udsat for Indtørring. Ovenpaa den ligger et 10 cm tykt Lag af „Strandgrus“, dannet af mere eller mindre stærkt rullede Skrivekridtstumper op til et Hønseægs Størrelse. Dette viser, at Skrivekridt-Havbunden maa være hævet op lige til Tidevandszonen (Omraadet mellem Ebbe og Flod) og muligvis endnu højere; der er saa paany indtraadt en Sænkning, under hvilken Blegekridtet er afsat. *Denne tørrede og sprukne, med Kridtrullesten dækkede Skrivekridtoverflade, er det ældste Vidnesbyrd, vi kender, om Land paa Himmerlands Plads.* Hvor stor en Udstrækning dette Land har haft, ved vi ikke; Kridtoverfladen er nemlig meget ujævn, og allerede saa nær ved Gravlev som ved Vokslev ses der ingen Indtørring af Skrivekridtets Overflade, men denne er som nævnt dækket af et Lerlag med større og mindre Kridtstumper, som ganske givet er afsat under Vand, omend dette har været forholdsvis lavt.

Sænkningen under Blegekridtets Dannelse behøver ikke at have været ret stor; det er meget muligt, at det er afsat paa meget lavt Vand, thi man kender Exempler fra Nutiden paa, at der foregaar Udskillelse af Kalkpartikler (ved Bakteriers Hjælp) i selve Tidevandszonen. Dette finder f. Ex. Sted ved Bahama-Øerne paa saa ringe Vanddybde som 6 m. I ethvert Tilfælde er Afsætningen hurtig gaaet i Staa, ja der synes endda paany at have fundet en Hævning Sted, idet Blegekridtets Overflade er hærdnet paa en lignende Maade som Skrivekridtets. Den Omstændighed, at Danskekalken ikke er udbredt over det nordlige og østlige Himmerland, kunde tyde paa, at det omtalte Land paa Overgangen mellem Skrivekridtets og Danskekalkens Afsætning har haft en vis Udstrækning i den Retning; men Mangelen paa Danskekalk kan ogsaa skyldes, at

FOT.: GEORG PL

Rebild »Bakker«.

I Baggrunden foroven tilhøjre ses Dansk-Amerikanernes Blokhus staaende paa den øverste Terrasse.

denne langt senere er blevet bortskrabet af Indlandsisen under dennes Fremrykning.

— — —
Tiden gaar, og vi kommer ind i en ny Jordperiode, den næstsidste, velkendt under Navnet Tertiærperioden. Den har haft en Længde af 50 Millioner Aar, maaske mere.

Man har forlængst opgivet den af den berømte franske Naturforsker Cuvier fremsatte Katastrofeteori, i Følge hvil-

ken hver Jordperiode indleedes og afsluttedes med katastrofale Revolutioner, der ødelagde hidtil eksisterende Forhold og banede Vejen for en Nyskabelse. Man bekender sig nu til den af den engelske Geolog Charles Lyell i Begyndelsen af 1830'erne fremsatte Anskuelse, at Forandringerne i Jordskorpen og i Dyre- og Planterverdenen skyldes ganske de samme Kræfter, som i Nutiden virker paa Jorden, og at man blot behøver at regne med tilstrækkelig lang Tid — og Tid er der jo nok af — for at opnaa de indtrufne Resultater. Udviklingslæren har vist os, hvorledes Dyre- og Planterverdenen forandres, *ikke* ved Nyskabelse, men ved, at de nye Arter udvikles af — nedstammer fra — de gamle, som efterhaanden uddør. Havaflejringerne skifter Karakter, dels som Følge af forandrede Dybdeforhold, dels i Forhold til Beskaffenheden af de Landomraader, der nedbrydes af Havet — og disse Landomraader udgøres jo af de ældre Perioders hævede Lag; der aflejres nu ikke længere store Masser af Kridtslam, men forskellige finere og grovere Sand- og Lersorter af variabel mineralsk Sammensætning. Vi glider støt og roligt fra Kridtperioden over i Tertiærperioden, hvis stærkt afvejlende Jordarter grupperes i 5 Afsnit. Af disse er der i Himmerland fundet Aflejringer fra det 2de og 3dje Afsnit (det saakaldte Eocæn og Oligocæn), muligvis ogsaa fra det 1ste (Paleocæn) og 4de (Miocæn). Men det maa strax siges, at vi som Helhed kender langt mindre til Tertiærets Udbredelse i Himmerland end til Kridtets, idet Tertiærets Aflejringer — der ligesom Kridtets alle er dannede som Bundfald i Havet — dersteds kun er kendt fra Ertebøllehoved og fra Næsbydale Syd og Sydvest for Løgstør, fra nogle Lergrave langs Mariager Fjord og fra en Boring ved Mejlby Mejeri, godt 11 km Sydøst for Aars. Her traf man i en Dybde af 56 m u. O. sort Ler, vistnok tilhørende 3. Afsnit; Leret var endnu ikke gennemboret i 72 m's Dybde, da man standsede Boringen.

Den interessanteste af Tertiærperiodens Aflejringer i

FOT.: VICTOR MADSEN, D. G. U.

Nærbillede af Mo-Ler med Lag af »vulkansk« Aske (de sorte Striber).

Himmerland er vel nok den i Ertebøllehoved. Her træffer vi nemlig *Mo-Leret*, en af Kiselalgernes Skaller dannet Havaflejring, som ogsaa er kendt fra andre Steder i det vestlige Limfjordsomraade.

I Lergravene ved Mariager Fjord træffer vi flere forskellige tertiære Lerlag, stærkt varierende i Sammensætning og Farve, snart med, snart uden Forsteninger. Nogle af disse Lerlag er saa fede, at de let skrider ud, naar de er blevet tilstrækkelig opblødte af det nedsivende Vand. Men derved frembringer de en vild Forvirring i Lagfølgen, idet de andre Lag bringes til at følge med i Skredet i større eller mindre Udstrækning. Heldigvis kender vi de samme Lag fra andre Lokalteter, hvor Forholdene er mere stabile, og derved har vi lært ikke blot den rigtige Rækkefølge og altsaa den relative Alder at kende, men vi har ogsaa set, at der i Himmerland er adskillige Huller i Lagrækken; de enkelte Afsnit (Paleocæn, Eocæn, Oligocæn o. s. v.) viser

sig ikke at være repræsenterede i deres fulde Mægtighed: snart mangler Begyndelsen, snart Slutningen paa bemeldte Afdeling. Disse Afbrydelser i Bundfældningen kan her kun forklares ved, at Havet har været borte i længere eller kortere Tid. Med andre Ord: i Tertiærperioden har Himmerland gentagne Gange været oven Vande; men hvordan Naturforholdene har været paa den daværende Landjord, ved vi intet om med Sikkerhed; derom kan vi kun gøre os Forestilling ved at slutte fra Forholdene andre Steder, hvor der i de paagældende Tidsrum er aflejret Moser og andre Ferskvandsdannelse med Levninger af Planter og Dyr. Et synes imidlertid at staa fast: gennem hele Tertiærtiden er der en stedse voxende Lighed med Nutidens Plante- og Dyrearter og en stadig Synken af Temperaturen hen imod den Kuldeperiode i Istiden, som optager Begyndelsen af den sidste Jordperiode, den nuværende, Kvartærtiden.

Under Istiden blev det nuværende Himmerland grundlagt, og i Slutningen af den og under den efterfølgende Tid blev det udformet til det Landskab, vi nu kender.

Der er efterhaanden skrevet og talt saa meget om Istiden og om Indlandsisen og dens Arbejde og Resultater, at Kendskabet dertil saa at sige er bleven Allemandseje. Det skulde derfor synes at være overflødig at omtale, hvorledes den „evige Sne“ paa Skandinaviens Fjeldvidder presses sammen til Is, der ved sin Vægt glider ned ad Fjeldskraaningerne og som en plastisk Masse smyger sig om Toppe og gennem Kløfter og Slugter, som den udvider ved at bortfjerne alt det Forvitningsgrus og Smuld fra Klippevæggene, som i Tidens Løb havde samlet sig i dem, optage det i sin Bund og slæbe det med sig, efterhaanden som den glider længere og længere ned mod Lavlandet og ud over dette, indtil den kommer frem til Egne, hvor Lufttemperaturen er saa høj, at Isen ikke længere kan holde sig i fast Form, men flyder bort som Smeltevand, hvorved alt det Materiale, som den har slæbt med sig, frigøres. Dette Materiale optræder i to Hovedformer: dels det usorterede Mo-

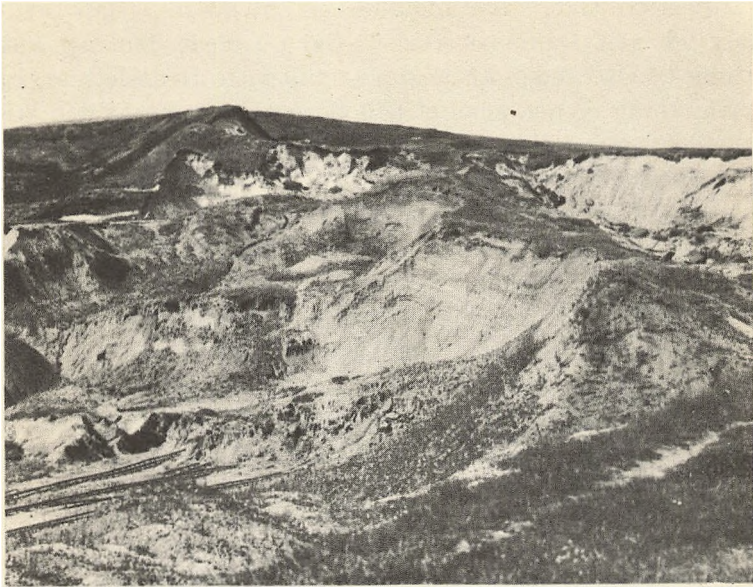
rænesand og Moræneler, som bliver liggende dør, hvor Isen ved sin Bortsmeltning efterlader det, spækket med store og smaa Sten Side om Side uden Orden, dels det lagdelte Grus, Sand og stenfrie Ler, som er sorteret og aflejret af Smeltevand. Begge Dannelser træffer vi overmaade hyppigt i vort Land. En særlig Form for Smeltevandsdannelser er de store, meget svagt skraanende Sandsletter, Hedesletterne, som har udfyldt Lavningerne i det isfrie, foran Indlandsisens Rand liggende Bakkeland.

Paa Grænsen mellem Hedesletten og Isranden finder vi ofte store Volde af hovedsagelig usorteret Materiale, navnlig Moræneler og store Sten; det er de saakaldte Randmoræner, som opstaar, hvor Isranden staar stille gennem lange Tider. Men det, at Isranden staar stille, er væsentlig kun betinget af Temperaturen og betyder ikke, at selve Ismassen staar stille; der kan meget godt være Bevægelse i Isen, saaledes at stedse nye Ismasser ved Trykket af den bagfra kommende Is føres frem til Randen, hvor de smelter. Paa Grund af denne Bevægelse i Isen føres der stedse nye Jordmasser frem til Randen, hvor de frigøres. Isen og dens Smeltevand er saaledes de „Billedhuggere“, der har formet Hovedlinjerne i det danske Landskab, idet de snart har dannet stærkt kuperede Former, snart fladere, men storlinjede Bakkedrag og udmodelleret snart snevre, skarpskaarne Kløfter, snart store, brede Dale og jævne Sandsletter mellem Bakkerne. Alle disse Landskabsformer finder vi i Himmerland. Her skal kun nævnes den største af Randmorænerne Tulsbjerg, der fra Landsbyen Troelstrup strækker sig i østlig Retning. Et andet Israndsparti findes ved Hverrestrup, ØNØ for Aalestrup; det bestaar af flere parallelle Bakkerygge, langstrakte fra Nordvest til Sydøst. Endvidere findes mellem Fredbjerg og Støttrup Nord for Farsø en smuk lille Randmoræne med en foranliggende lille, men meget tydelig Hedeslette (det er langt fra altid, at der findes Hedesletter i Tilknytning til Randmorænerne).

De Smeltevandsfloder, som fører Hedesandet ud foran Isranden, har ofte løbet i milelange Tunneler under Isens Bund; derinde under Isen har de gravet sig et Leje ned i det Underlag af Ler og Sand, paa hvilket Ismassen hviler. Naar Indlandsisen endelig smelter bort, staar disse Flodlejer tilbage i Landskabet som mægtige Kløfter eller Dale, der er smalle og dybe i Forhold til deres Længde. Disse Dale kaldes *Tunneldale*, og det er dem, vi bl. a. genkender i de østjyske Fjorde og deres dalformede Fortsættelser langt ind i Landet. Tunneldalenes Sider og navnlig deres Bund er meget uregelmæssig formet og meget ujævn; i Bunden findes ofte langstrakte Fordybninger, som nu enten er tørvefyldt eller danner smukke Langsøer. En saadan Tunnedal er Mariager Fjord og dens Fortsættelse, den lange Dal, som fører mod Vestsydvest helt ud til Hjarbæk Fjord; i dens østlige Del løber nu Onsild Aa, i dens vestlige en Del af Skals Aa. I denne Tunnedal ligger bl. a. Klejtrup Sø.

Om den lange Dal, der fra Egnen Syd for Aalborg fører i sydvestlig Retning og senere fra Stenild til Aalestrup i en Bue løber mod Vest for at falde ud i Hjarbæk Fjord, ogsaa er en Tunnedal, er et Spørgsmaal, som i Øjeblikket faar staa hen. Mellem Buderupholm og Skillingbro, omkring Gravlev og Rebild udvider den sig noget, og her ser man paa Dalens Sider nogle tydeligt udviklede Terrasser med plan, saa godt som vandret Overflade, der som Konsoller hænger paa Dalsiden. Den Anskuelse er bleven fremsat, at denne Daludvidelse engang har været en isdæmmed Sø, d. v. s. en Sø, hvis Sider helt eller delvis har bestaaet af Indlandsis (den øvrige Del af Dalen N. og S. herfor har i saa Tilfælde været fyldt med „død“ Is, ɔ: Is uden Bevægelse), og at disse Terrasser betegner forskellige Vandstandshøjder under Søens Tilværelse.

A propos Rebild. Man hører i daglig Tale jævnlig Dansk-Amerikanernes aarlige Mødested omtalt som Rebild Bakker. Men disse berømte „Bakker“ er geologisk set alt andet

FOT.: VICTOR MADSEN, D. G. U.

Skovsbo nye Lergrav mellem Hobro og Mariager, men paa Nordsiden af Fjorden. Den store Væg i Mellemgrunden er graat paleocænt (?) Ler; i de andre Vægge ses Mo-Ler med Askelag samt andre tertiære Dannelser, alt dækket af Moræneler fra Istiden.

end Bakker. Ved Bakker forstaar man i Geologien Opdyngninger af Jordmasser paa et nogenlunde plant Grundlag; Ejer Bavnehøj er f. Ex. en virkelig Bakke (Skamlingsbanken er en kort Randmoræne). Men ved Rebild findes der kun ganske smaa og ubetydelige Bakketoppe paa Plateauet, som omgiver Dalen; det, der nede fra Dalbunden ser ud som Bakker, er den ituskaarne Plateaurand, der ved Smaabækkes Virksomhed er bleven opdelt i mere eller mindre isolerede, bakkeformede Partier. Det er et almindeligt Fænomen ved Randen af Tunneldalene; saadanne „Bakker“ kaldes for „falske Bakker“, og som Exempler kan foruden Rebild Bakker nævnes saa berømte „Bakker“ som Himmelbjergget, Munkebjerg ved Vejle Fjord, Skrædderbakken i Grejsdalen og for at nævne et Par, som er Københavnerne vel bekendte: Dyrehavsbakken og Djævlebakken i Ulvedalene — alle ligger de ved Randen af Tunneldale.

Mindst tre Gange har Indlandsisen fra Nord og Øst bredt sig ud over Danmark (sidste Gang naaede den dog kun frem til Østranden af de store, midtjyske Hedesletter), og hver Gang er den smeltet helt bort paa Grund af den stigende Temperatur. At Klimaet i disse Varmeperioder, Interglacialtiderne, har været ligesaa varmt, snarere varmere end nu, kan vi se af de Dyre- og Plantelevninger, som findes i Saltvands- og Ferskvandsaflejringerne fra disse Perioder. Ved Hørup ØNØ for Bjerregrav Station — nær Himmerlands Sydgrænse — findes saadanne interglaciale Ferskvandsaflejringer med Levninger af Kronhjort, Elsdyr, Eg, Elm, Gran o. a.; men disse Dannelser ligger nu ikke paa det Sted, hvor de oprindeligt blev aflejrede. De er kun løse Flager i Morænen, hidslæbte af Indlandsisen, dog neppe langvejs fra.

Medens Indlandsisen laa over Landet, var Dele af det nordlige Danmark trykket ned under Havets Overflade; efterhaanden som Isen smeltede bort, strømmede Havet ind over det lavere Land. Det var da et Ishav, som beskyllede Danmarks Kyster, *Yoldiahavet* kaldet efter en lille Ishavsmusling, hvis latinske Navn er *Yoldia arctica*. Paa Land voxede da en sparsom Vegetation af for det meste urteagtige Polarplanter, Hvaler, Sæler og Isbjørne færdedes ved Kysten, og Rensdyrflokke færdedes ud over Tundraen. Ved denne Tid indfandt de første Mennesker, Rensdyrjægerne, sig. Men efterhaanden som Landet blev befriet for Vægten af Isen, hævede det sig mere og mere. *Yoldiahavet*, som bl. a. havde dækket Himmerlands lave Kyststrækninger mod Nord og Øst, trak sig tilbage, og tilsidst laa Danmarks Kyster langt udenfor de nuværende, og der dannedes en Landbro fra England over de danske Øer til Sverige. Skoven vandrede ind og med den en rig Dyreverden med Storvildt som Ulv, Bjørn, Uroxe, Elsdyr, Bison, Kronhjort, Vildsvin og mange andre.

Mod Slutningen af den ældre Stenalder, paa en Tid, hvor Temperaturen havde naaet sit Højdepunkt efter Istiden,

hvor Egeskoven i stor Udstrækning havde afløst Fyrreskoven, trængte Havet paany gentagne Gange ind over de lavere Kystegne og langt ind i de dybe Dale: fra Nibe saaledes sydpaa omtrent til Aars, gennem Mariager Fjord helt ind til Øls Sydvest for Hobro, fra Hjarbæk Fjord (Limfjorden) et godt Stykke op i Skalsaadalen til Hærup Sø.

I den før omtalte lange Dal sydpaa fra Aalborg trængte Havet ind lige til Oplev; dette kunde man bl. a. konstatere i Sommeren 1942 paa det Sted, hvor Statsbanen passerer Lindborg Aa mellem Støvring og Skørping. Vægten af Jordmasserne i den nye Jernbanedæmning pressede den bløde Dalbund op, ikke blot de øverste Lag af Tørv og Ferskvandsdynd, men ogsaa det underliggende Saltvandsler med dets mange Skaller af Hjerte- og Blaamuslinger. I dette Hav, Stenalderhavet, laa langs Himmerlands Kyster, navnlig mod Nord og Øst, mange store og smaa Øer, som senere, da Landet paany hævede sig, atter blev forenede med Hovedlandet. Egnen, hvor Lille Vildmose nu ligger, var dengang en Del af Kattegat, og Muldbjergene laa som en lille Ø 5 km Øst for den nærmeste Del af Fastlandet. Paa disse mange Øer og langs Himmerlands paa den Tid stærkt indskaarne og fligede Kystlinje, der var meget længere end den nuværende, opdyngede Stenalderfolket sine Køkkenmøddinger, hvis mange Skaller af Østers og andre spiselige Bløddyr vidner om det rige Dyreliv, der fandtes i Havet.

Nu er disse lavtliggende Strækninger frodige Marker og græsklædte Enge isprængt med Moser og Kær, men at vi, naar vi færdes i dem, bevæger os paa gammel, hævet Havbund, kan vi let overbevise os om ved Grøftegravning og andet Jordarbejde; Spaden blotter da udstrakte Skallag og anselige Østersbanker, hvor Stenalderfolket fordem hentede en Del af deres Føde.

Snit gennem Ertebølle-Kökkenmøddingen.

HIMMERLAND — ET OLDTIDENS SPEJL

Af JOHANNES BRØNDSTED

HIMMERLAND er Navnet paa det nordjyske Stykke Land, der paa den ene Led spænder fra Aalborg til Hobro, paa den anden fra Kattegat til Hvalpsund, Limfjordstrædet, der skiller fra Sallinghalvøen. Himmerland er baade i Landskab og i Sprog deleligt i en østlig og en vestlig Provins, let kendelige fra hverandre. Østhimmerland har yderst ude sit lave, vemodige Moseland, Lille Vildmoses udstrakte Flader, kun skilt fra Kattegat ved en smal Landbræmme; længere inde følger det store Skov- og Bakkeland, Rold Skov og Rebild Bakker (der strengt taget slet ikke er rigtige Bakker, spørg Geologerne). Vesthimmerland er et kompakt Stykke Fastland, kun en enkelt

dyb Fjord skar sig i Stenalderen ind fra Nord omtrent til Landets Centrum; Vesthimmerland har de store aabne Drag, den mægtige Himmel og sin aldrig hvilende Blæst, i Sandhed en Prøvelse for hvem der ikke er opfødt med den. Tilsammen danner disse to Provinser Himmerboernes Fædreland, og der er faa Dele af Danmark, hvor Menneskenes Færd og Liv helt fra den fjerne Oldtid har sat dybere Spor end her. Gerne kommer Arkæologerne til Himmerland. Her skal fortælles hvorfor.

Midt paa Himmerlands Vestkyst ligger Ertebølle-Banken, der ud mod Limfjorden falder brat af som Klint, det saakaldte „Ertebøllehoved“. Her træder ældgamle Dannelser fra en svunden Jordperiode frem for Dagen, Moleret fra Tertiærtiden, bestaaende af mikroskopiske Skaller af Kiselalger blandet med Ler. Ind imellem ses hist og her Lag af vulkansk Aske, størknet Lavapulver, udspyt for umaadelige Tider siden af Urtidsvulkaner, hvis Steder ingen mere kender. Vi er her i Tider langt forud for det første Menneskes Tilblivelse. Men følges Kysten fra Ertebøllehoved, enten mod Syd langs Ertebølle Strand eller mod Nord op til Bjørnsholm, undgaas det ikke, at man med een Gang staar oven over Stenalderfolkets Jagt- og Bopladser. Her ligger de to store Køkkenmøddinger, Ertebølle og Bjørnsholm, godt gemt under Grønsværet. Med dem rykkes vi 6—7000 Aar tilbage fra Nutiden.

Havet omkring Danmark var ustabil i de Tider, det steg højt og sank igen mere end een Gang. Ertebølle-Køkkenmøddingen, som har ligget i sin Tids Strandlinie, befinder sig nu et godt Stykke fra Kysten; Havet gik dengang saa højt op, at det angreb Himmerland føleligt fra tre Sider. I Vest gik Vige ind til Lerkenfeld og til Vilsted, i Nord skar en smal, dyb Fjord fra Nibe helt ind til nær Nord for Aars, og østude tog Kattegat bredt for sig af det flade Land; hele Lille Vildmose laa under Vand, og ved Aalborg var Landet opløst i Øer. Himmerland var mindre dengang end nu.

Ertebølle er den berømteste af Danmarks Køkkenmøddinger. Den udgravedes i 90'erne under Opbud af alt, hvad dansk Oldtidsvidenskab kunde stille paa Benene af Sagskundskab indenfor alle de interesserede Videnskabsgrene: Arkæologi, Geologi, Zoologi, Botanik og Havbiologi. Resultaterne samledes i det klassiske Værk fra Aaret 1900, og Ertebølle gav Navn til sin Del af Ældre Stenalder. „Ertebølletid“ talte man om og taler man om endnu baade i udenlandsk og hjemlig videnskabelig Litteratur. Billedet S. 24 stammer fra den store Udgravning. Et lodret Vinkel-snit er her skaaret ned fra Overflade til Bund, og man faar en levende Forestilling om, hvad for vældige Skalmasser Græsset dækker over. Lyngskrænten i Billedets Baggrund er den gamle Strandvold. Tæt op til den, paa selve Strandbredden, har Stenalderfolkene levet og efterhaanden dynget deres Maaltidsrester — Østers, Blaamusling og Snegle, Dyreknogler og Fiskeben — sammen i tykke Lag.

Som bekendt var Jordbrug og Kvægavl endnu ukendt i Danmark i Ertebølletid. Jagt, Fiskeri og Indsamling af allehaande spiseligt i Skov og paa Mark og Strand skulde og maatte give tilstrækkeligt til Livets Ophold. Kneb det, flyttede man til bedre Jagt- og Fiskesteder. Til Hjælp havde Ertebøllemanden sin Hund, ellers ingen Husdyr. Disse Kystfolk var ikke Jyllands eneste Beboere. I Indlandet boede andre Stammer, langs Aaer og Søer, „Gudenaafolkene“ har man kaldt dem, og der er ikke Tvivl om, at jo ogsaa Himmerlands Indre har huset den Slags Jægere, selv om de ikke har efterladt sig saa tydelige Spor som Ertebøllefolket.

Engang i det tredie Aartusind f. Kr. kommer saa de store Kulturnyheder, Agerbruget og Kvægavlen, til Danmark, utvivlsomt i Følge med fremmede Indvandrere. Dermed var nu ikke de gamle Jæger- og Fiskerstammers Saga ude; de eksisterede vedblivende og holdt fast ved deres gamle Levevis gennem mange Aarhundreder. Men de trængtes i Baggrunden. Fremtiden tilhørte de nye Folk,

Gravkiste ved Gravlev fra Stenalderens Slutningstid.

der nu for første Gang ryddede Skov for at dyrke Jorden. Ud over hele Landet bredte Nybyggerne sig, ogsaa i Himmerland har de sat deres Mærker. En af deres Bopladser har ligget ved Signalbakken nær Aalborg, og mange Steder ses endnu deres svære stenbygte Gravkamre, Dysserne og Jættestuerne, disse solide Vidnesbyrd om de nye Folks stærke og krævende Dødekult. De Dødes Hvilesteder skulde hos disse første danske Bønder skærmes, Pladsen helliggøres og hegnes med Storsten i Kreds eller i langlig Firkant. Saadan opstod Rund- og Langdyssen. En af Danmarks pragtfuldeste Langdysser er „Trolldkirken“ mellem Nibe og Aalborg nær Limfjordskysten. Ogsaa Jættestuer, de største af Stenalderens Gravkamre, store stenbyggede Stuer dækket af Jordhøje, kendes fra Himmerland; i Suldrup f. Eks. og i Snæbum ved Hobro, hvor to store Lynghøje tæt ved hinanden rummer hver sin Stenstue.

I nogen Tid var disse Stengravbyggere de eneste Agerdyrkere i Danmark. Men saa optraadte, i Tiden omkring

Aar 2000 f. Kr., et nyt Jordbrugsfolk. Det kom vandrende ind sydfra, fra Mellemeuropa, gennem Holsten og Slesvig; man kalder det sædvanligvis „Enkeltgravsfolket“, fordi det ikke som de gamle Jordbrugere i Danmark begravede sine Døde i store Fælleskamre af Sten, men derimod i smaa Jordhøje med een Grav for hver Person. Denne Nyindvandring blev af indgribende Betydning for Danmark. Landet erobredes efterhaanden, saavidt vi gennem de arkæologiske Fund kan skønne, af de sidst ankomne, og af Blodblandingen mellem de to Jordbrugsbefolkninger opstod det danske Bronzealderfolk. Mange „Enkeltgrave“ er fundet i Himmerland, saavel som adskillige af de ejendommelige svære, stenbyggede Gravkister fra Stenalderens Slutning, der vistnok ogsaa skyldes Enkeltgravsfolket. Billedet paa Side 27 viser en fra Gravlev nær Rebild, fotograferet umiddelbart efter Udgravningen; en anden staar opstillet foran Vesthimmerlands Museum i Aars.

Himmerlands stolteste Oldtidsminder er dog nok de store Bronzealderhøje. I Kæder og Grupper ligger de spredt over hele Landsdelen, lige fra Øst for Rold Skov til Limfjorden i Vest. Disse Høje er Storfolks Begravelser, de er aristokratiske Monumenter over Tidens dygtige, vidtskuende Overklasse. En Stormand fra den ældre Del af Bronzealderen, d. v. s. Tiden fra ca. 1500 til ca. 1000 f. Kr., ønskede at rejse sit Gravmæle højt oppe, højt knejsende, saa Eftertiden kunde se det viden om og mindes ham. Dette Ønskes sidste Del kan ikke opfyldes mere — Højrejserne er navnløse nu — men saa meget stærkere gælder stadig den første. Paa brede Bakkerygge og langs Randen af Mørænehøjder med vid Udsigt over Sletter og Lavninger ligger Himmerlands mørke, alvorsfulde Kæmpehøje, de rander Horisonten og præger Landskabet. Paa Side 29 afbildes et Parti fra Højklyngen ved Hverrestrup i Vesthimmerland.

I den yngre Del af vor Bronzealder (ca. 800—400 f. Kr.) rejste man ikke Storhøje mere. Ligbrænding var blevet Mode og havde efterhaanden helt fortrængt den gamle

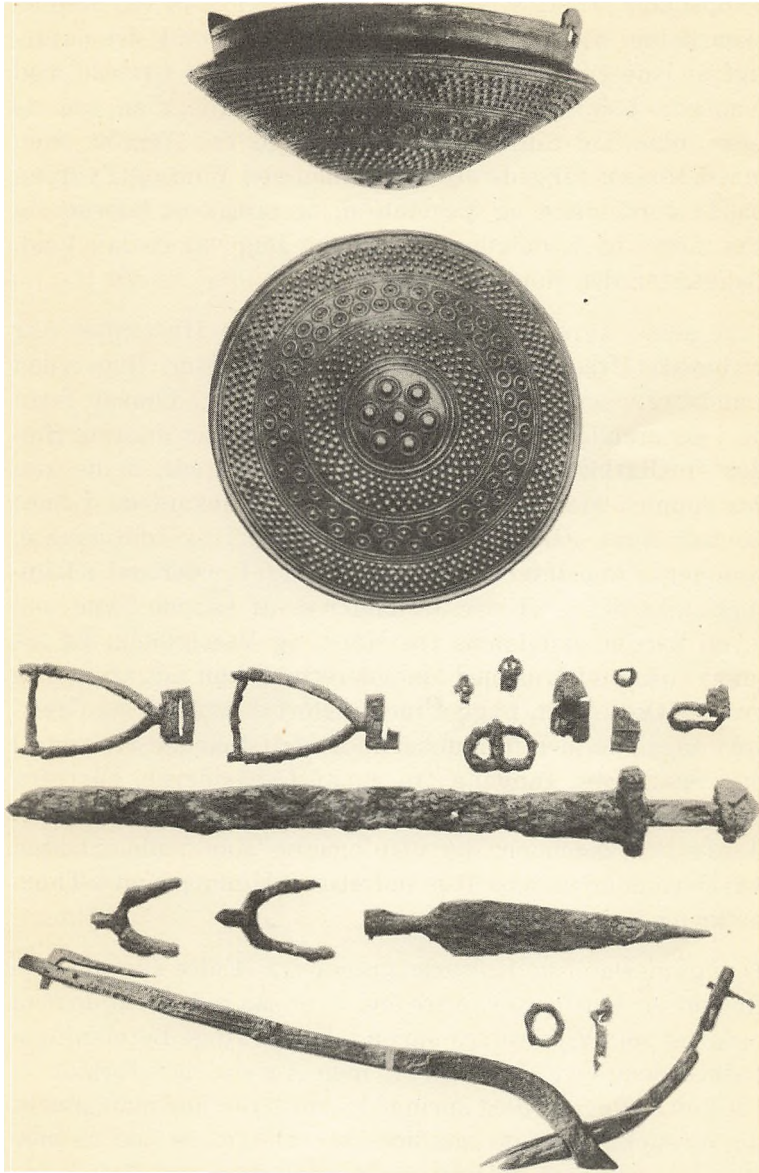
Fra Højklyngen paa Hverrestrup Bakker.

Gravskik. Nu satte man de uanselige Urnegrave med den Dødes brændte Ben ind i Fod og Sider af Fædrenes knejsende Høje. Denne Ændring hænger maaske sammen med Forandringer indenfor Religionen. Det ser ud, som sker der i denne Tid en Overgang fra den udelukkende Dyrkelse af Naturmagter (Sol, Ild, Vand) til desforuden en Tro paa personlige Guddomme. Fundene fra Yngre Bronzealder tyder stærkt paa, at de fornemme Kvinder har ofret deres Pragtsmykker til en krævende Gudinde. Gang paa Gang finder man over hele Landet de store kvindelige Liv- og Bæltesmykker nedlagt som Offergave, utvivlsomt til en mægtig kvindelig Guddom. Det har ogsaa fundet Sted i Himmerland. Det store Bronzesmykke (øverst S. 31) kom for Dagen for faa Aar siden i Vester Doense Mose nær Hobro; man fandt det liggende svøbt i Resterne af et Fletværk, der vistnok har været et kort Kvindeskørt. Det er et Smykke af den Slags, der sædvanligvis kaldes „Hængekar“; foran paa Livbæltet har det været baaret, med den hvæl-

vede ornamentprydede Bund vendt udad. Ikke alene Smykkerne ofrede Kvinderne. Undertiden afskar de Haaret som ydmyg Gave til Frugtbarhedsgudinden; det er en Skik kendt viden om fra Oldtiden i mange Lande. Et ualmindelig smukt Haaroffer har man fra Himmerland, fra Sterbygaard Mose ved Hobro. Her fandtes liggende samlet i Tørven ikke mindre end syv lange kastaniebrune Fletninger afskaaret ved Roden, fast og omhyggeligt flettet helt ud til Spidsen, den himmerlandske Bronzealderkvindes Haarpragt ofret for Frodigheds Skyld.

Det eneste Eksemplar, vi ejer i Danmark, af den Plovtype, som brugtes almindeligt i Bronzealderen, stammer fra Himmerland. Det er den berømte Træplov fra Døstrup Mose (nederst S. 31). Ganske vist har Mosebotaniken dateret Døstrupploven til tidlig Jernalder, men dens Type er helt Bronzealderens. Den er et meget primitivt Redskab, egentlig ikke andet end en tyk Harvetand af Træ, der ved Hjælp af Oksekraft og en Trækstang slæbtes gennem Mulden. Den har hverken Hjulstel eller Muldfjæl, den har ikke kunnet vende Jordskorpen, kun ridse den op med Furer, og den er ikke bleven trukket i een Retning alene, men paa Kryds og tværs. Det ved man fra arkæologiske Gravn timer, hvorved de gamle Agre er bleven afdækket; her har man kunnet følge selve Furerne efter Oldtidsploven og se, hvordan de netformet gennemkrydser Markfladen. Disse Oldtidsagre er paavist ikke saa faa Steder i Himmerlands Heder. De er ikke smalle og højryggede som senere Tidens Agre, men brede, ofte ret korte, fuldstændig plane og ofte adskilt fra Nabolodderne ved lave Volde. Det er ikke let at faa Øje paa disse gamle voldindrammede Agre i de nuværende Heder, men man kan skelne dem, naar man ser godt til.

Det er Jernalderens lave Skelvolde, der breder deres Netværk ud over Lyngheden, undertiden kun synlige i skraat Aften eller Morgenlys. En underlig Idé, vil man maaske synes, at hegne sin Mark med Jordvolde, og meget besværligt. Men Sagen er nok den, at disse Skelvolde fuldt saa meget

Øverst: Bronzealderhængekar med støbt Ornamentik. Fra Vester Doense ved Hobro. Set fra Side og fra Bund. — I Midten: Vaaben og Ridetøj fra Vikingegraven ved Farsø. — Nederst: Træplov fra Døstrup Mose.

er opstaaet „af sig selv“, ved Naturkæfter, som ved Menneskearbejde. Naar Marken skulde anlægges, var det naturligt at lade en Stribe udyrket Jord staa som Grænse mod Naboens Lod, og langs denne Bræm lagde man saa de Sten, man Tid efter anden ryddede ud fra Ageren; men efterhaanden fangede Jordbræmmen ved Vind og Fygning baade Jord, Sand og Vegetation, og langsomt hobede sig saa meget op, at Striben en skønne Dag var en lav Vold. Saadan er det vist gaet til.

Ikke alene Agre, men ogsaa Bopladser og Hustomter har vi bevaret fra Himmerlands Ældre Jernalder. Hele smaa Landsbyer, som f. Eks. paa Skørbæk Hede i Ejdrup Sogn og i Østerbølle ikke langt fra Aalestrup. Paa disse to Steder er Oldtidshusene endda saa pas bevarede, at de kan ses endnu i Heden som sammensunkne firkantede Volde; de kan ligne gamle Faarefolde, men det er Oldtidshuse, som det er konstateret ved Udgravning. Bondehuset i Himmerland i denne Ældre Jernalder er af samme Type som et, vi kender andetsteds fra Nord- og Vestjylland. Et aflangt firkantet Hus med Længderetning kun lidt afvigende fra ret Øst—Vest, bygget med metertykke Jord- og Græstørvvægge og med to Rækker indre fritstaaende Stolper til at bære Taget. Indgang fra en af Langsiderne, eller fra dem begge. Stampet Lergulv og Arnested i Vestenden; Jordgulv i Østenden, der ofte brugtes som Stald. Saadan var Jernalderbondens Hus indrettet i Himmerland i Tiden omkring Kristi Fødsel.

De himmerlandske Kulturlevninger fra Ældre Jernalder — Bopladser, Hustomter, Agre etc. — er saa talrige, at de maa opfattes som Vidnesbyrd om en ikke saa ringe Befolkningstæthed dengang. Men hvorfor mon Agrene blev forladt og fik Lov at ligge hen og springe i Lyng? Det har man spurgt om og spekuleret ikke saa lidt over. Det, at de faktisk blev opgivet, maa have betydet en Formindskning af Befolkningen; og da er det jo fristende at sætte dette i Forbindelse med, hvad de historiske Efterretninger fortæller om Folke-

udvandring fra Himmerland just i Ældre Jernalder, med andre Ord give det berømmelige Kimbrertog i hvert Fald noget af Skylden for de forladte Agre. Det er muligt, ja endda sandsynligt, at dette Kimbrertog ikke har været den eneste Udvandring fra Himmerland i disse Tider. Grunden til, at vi kender til netop dette Tog, er jo alene den, at de klassiske Skribenter har overleveret det til os i deres Værker, og Aarsagen hertil igen er, at Kimbrerne paa dette langvarige Tog kom til at gribe ind i Roms Historie paa meget følelig Maade. Men der kan have været andre Tog, der ikke gik saa langt sydpaa, og som ingen har skrevet om. Hvorom alting er, vi kan daarlig berette om Himmerlands Oldtid uden i Korthed at minde om det europæiske Uvejr, som Kimbrertoget var. At Kimbrernes Hjemsted virkelig var Himmerland, er der trods afvigende Meninger blandt Forskerne ikke tvingende Grund til at tvivle om.

Kort fortalt skete der følgende: I Tiden omkring 115 f. Kr. F. drog Kimbrere fra Himmerland, Teutonere fra Ty og Ambronere fra det vestlige Sønderjylland afsted sydpaa bort fra deres Hjemlande. Deres Rute kendes ikke. Sandsynligvis har de fulgt Elben, eftersom det første Fremmedfolk, de stødte sammen med, var de keltiske Bojere i det nuværende Bøhmen og Schlesien. Bojerne værgede saa haardt for sig, at Kimbrerne maatte lade dem være og drage videre mod Syd.

Det var et Folketog, fortæller de klassiske Forfattere, ikke et Hærtog. De nordiske Krigere medførte Kvinder og Børn, som kørte i Vogne, mens de selv red eller gik. Mændene var af kæmpemæssig Vækst, blaaøjede og lyshaarede; de beskrives som aabne og troskyldige, lette at narre, men frygtelige i deres Vrede og aldeles uimodstaaelige i Kamp, uden Frygt for noget som helst. Deres Slagorden var primitiv firkantet, og ofte var de forreste mod Fjenden vendende Rækker lænket sammen for ikke at splittes. Desuden havde de Rytterafdelinger, undertiden saadan, at der

til hver Rytter hørte en letbevæbnet Løber. Bagved forskansede Kvinderne sig med Børn og Tros i Vognborg.

Denne Folkehærs Bevægelser var svingende og uberegnelige. Den var overraskende hurtig i Vendingen, optraadte snart her, snart der, som oftest krævende Land og, naar det blev nægtet, væltende sig fremad hensynsløst hærgende. Som et Lyn slog disse Kimbrere ned og forsvandt lige saa pludselig. Ro havde de ikke paa sig og fandt sig ikke til Rette nogetsteds. Meget fortælles om deres Vildskab. De kurede ned ad Alpernes Fodskraaninger under øredøvende Brøl, de vadede ud i iskolde Bjergstrømme i tætte Rækker og søgte at stemme Vandet op med deres brede Bryst. Efter Slagene huserede de med Grumhed. Det ødelagte Krigsbytte ofredes i hushøje Dynger til de vilde Krigsguder, og Fangerne slagtedes som Kampoffer af graanede Præstinder over brede Malmkedler. Som helligt Dyr ærede de Tyren. Krigernes Kamphyl og rasende Gebærder var saa skrækindjagende, at man efter de romerske Beretninger aldrig før havde hørt og set noget lignende.

Saadan var den Folkehær, der i mere end en halv Snes Aar hærgede Mellem- og Vesteuropa og truede Rom paa Livet. Hovedbegivenhederne var følgende: Fra Böhmen gaar Kimbrerne sydpaa mod de østlige Alpepas og besejrer Romerne ved Noreia i Kärnten. De fortsætter dog ikke mod Rom, men gaar i Stedet mod Vest gennem Schweiz over Rhinen, hvor de igen slaar Romerne og nu breder sig over hele Sydfrankrig. Nogle Aar senere (105) besejrer Kimbrerne for tredje og fjerde Gang i to afgørende Slag, ved Orange og ved nedre Rhône, Romerne paa knusende Maade. Igen unnlader Nordboerne at gaa direkte mod Rom og vender sig i Stedet, uvist hvorfor, mod Vest, mod Pyrenæerne, som de overskrider for derefter i et Par Aar at tumle rundt i forbitrede Kampe med de derboende stridbare keltiberiske Stammer. Derved fik Rom Pusterum, og den Mand fremstod, Marius, som reorga-

Den stensatte Vej fra Fastlandet over til Borremoseholmen.

FOT.: H. DALBY

niserede det romerske Hærvæsen og frelste sit Land fra de nordiske Fjender.

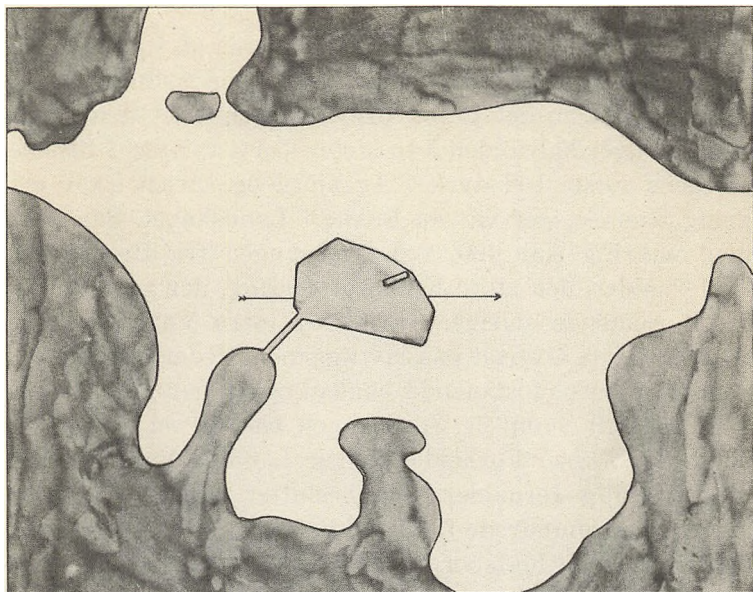
Da nemlig Kimbrerne Aar 103 vendte tilbage fra Spanien til Frankrig, ventede dem deres Skæbne. Efter en Vending mod Nord, til Belgien, gaar Folkehæren atter mod Syd, men denne Gang deler den sig. Kimbrerne selv gaar mod Sydøst i Retning af Brennerpasset for nu endelig at gaa mod Italien. Teutonerne og Ambronerne gaar derimod lige mod Syd langs Rhône, og her støder de i de varme Kilders Land, ved det nuværende Aix ikke langt fra Marseille, paa Romerne under Marius. Forgæves stormer Teutonerne den faste Romerlejr og beslutter til sidst at gaa udenom med Kurs mod Italien. Men Marius følger efter og ved gunstig Lejlighed overfalder han først Ambronerne, derefter Teutonerne; der opstaar stort Slag, og Romerne sejrer afgørende. 200,000 Teutonere dræbes, 80,000 fanges, kun 3000 undkommer, — alt efter de romerske vel nok noget overdrevne Beretninger. Dette sker

i Sommeren 102. Gennem Aar derefter, fortælles det, brugte Bønderne de faldne Teutoners hvidnende Ben som Gærdestaver om deres Vinhaver.

Om alt dette vidste Kimbrerne ingenting, mens de drog gennem Schweiz og Tyrol mod Brenner. De gik gennem Passet uden Kamp, Romerne trak sig tilbage, og først næste Sommer, et Aar efter Teutonernes Nederlag, kom det nede paa Posletten til Sammenstød med Romerne, der nu var blevet forstærket med Marius' Hær fra Sydfrankrig. Slaget stod den 30. Juli Aar 101. I den brændende Solhede sejrede Romerne fuldstændigt. Kimbrerkongen faldt, Masser af Nordboer dræbtes eller fangetogs. Det blev Kimbrernes Undergang. Folketoget, der gennem fjorten Aar havde sat store Dele af Europa i Skræk, var endelig knust og tilintetgjort.

Saa meget fortæller de historiske Kilder. Vi vender nu tilbage til de arkæologiske. Himmerland ejer, ud over hvad tidligere er nævnt, endnu to anselige Monumenter fra Kimbrertiden, nemlig Borremosefæstningen og Gundestrupkedlen. De maa kort omtales.

Borremose er en langagtig Mosestrækning Øst for Aars, omtrent midt i Vesthimmerland. I dens allersydligste ligesom afsnørede Del ligger et Stykke ude en lille Holm som en Ø i Mosehavet. Her gravede i 1929 Dræningsarbejdere, og da deres Grøft stødte paa store Sten lagt i Orden og Række, meldte de Sagen ind til Himmerlandsarkæologen i Aars, Vestergaard Nielsen, som lod Beskeden gaa videre til Nationalmuseet. Stedet blev nærmere undersøgt, og det viste sig, at Mosetørven dækkede over en smuk stenlagt Vej, der forbandt Holmen med det faste Land. Vejstykket er 65 m langt, det er pænt konstrueret med to Rækker svære Randsten udenom selve Vejlegemet, der bestaar af flere Lag mindre Marksten. Indtil videre har vi her det bedst bevarede Stykke Oldtidsvej i Danmark. Men hvorfor var det der? Der maatte jo være noget særligt ude paa

Skitse af Borremose i Jernalderen.

Holmen, som kunde forklare Anlægget af en hel Kørevej derud. At Vejen stammede fra Oldtiden, bevistes af de mange Potteskaar, der laa nedtrykket mellem Stenene saa godt som overalt paa Kørebanen; det var Skaar af karakteristisk Art, der med Sikkerhed lod sig tidfæste til Tiden omkring Kristi Fødsel. Potteskaar er gode Dateringsmidler, det er derfor Arkæologerne altid samler dem.

Først i 1935, da det værste Arbejde var forbi med Indretningen og Opstillingen af det nye Nationalmuseum, blev der Tid til igen at beskæftige sig med Borremose, og siden har der været gravet af Arkæologer hvert Aar, mere eller mindre, alt efter Forholdene. Den store Udgravning nærmer sig nu sin Afslutning. Hvad er der saa fundet derude?

En Fæstning og en Landsby, som har ligget paa Moseholmen for ca. 2000 Aar siden, ikke samtidig men successivt, først Fæstningen, derefter Landsbyen. Vi kan bedst an-

skueliggøre Sagen ved kort at ridse Stedets Historie op fra Slutningen af Bronzealderen. Dengang, d. v. s. for halvtredie Tusind Aar siden, eksisterede den sydlige Del af Borremose, som det jo her drejer sig om, slet ikke. Hvor der nu ligger halvanden à to Meter Tørv, var der i Bronzealderens sidste Del dyrket Agerjord og spredt Skov omkring Holmen, der var en Bakke i Landskabet. Saa kommer omkring Aar 400, ved Overgangen fra Bronzealder til Jernalder, den store Klimaforværring, der ændrede det hidtil raadende solrige, varme og tørre Vejr til Væde, Slud og Regn. Overalt paa lavtliggende Steder steg Grundvandet op og blev staaende, saadan ogsaa her, Agrene forvandlede til Sump og Sø, Holmen blev til en Ø. Skitsen paa Side 37 viser Forholdet mellem Land og Vand i Borremose i tidlig Jernalder. Saa beslutter man, vistnok engang i 2. Aarhundrede f. Kr., at befæste Holmen og anvende den som Tilflugtsborg. Der graves rundt om hele Holmen, et lille Stykke indenfor dens Rand, en dyb og bred Fæstningsgrav, og Fylden lægges langs den indre Kant som en Vold, der styrkes med Palisader. Nordligt paa Holmen graves et Vandingssted for Kvæget. Hvordan Adgangen til Fæstningen har været, ved vi ikke saa nøje, men i hvert Fald eksisterede endnu ikke den brede stenlagte Vej; en saadan lægger man ikke ud til en skjult og gemt Sumpbefæstning. Voldgraven var, da Arkæologerne kom til, fuldstændig fyldt med Jord og Tørv, kun en flad Lavning røbede dens Sted. Den er nu helt tømt for sin Fyld, og ved dette Arbejde viste det sig, at adskilligt kunde aflæses af den Maade, hvorpaa Lagene var aflejret i Fylden. Dybest nede laa Levn og Afkast fra Fæstningstiden, Vaaben og Redskaber af Træ, Lerkarskaar m. m.; desværre intet Metal og ingen Knogler, eftersom Fyldjorden overalt var sur og kalkfattig og derfor havde bortædt alt af den Art. Ovenover disse Fæstningstidens Levninger laa saa et Lag helt uden Oldsager, kun bestaaende af nedskredet og tilfyget Jord og Sand; det maa repræsentere den Tid, da Fæstningen laa ubenyttet og ubeboet hen. Endelig fulgte

øverst Aflejringer med rigelige Oldsager, mest Potteskaar men ogsaa meget andet, af den Slags der udkastes som Affald fra en almindelig Jernalderboplads. Det gjaldt derfor om, da Voldgraven omsider var helt tømt, at afskrælle Holmens Overflade for at efterse, om Mosen skulde have levnet noget af denne Boplads.

Det havde den. Efterhaanden som Arbejdet skred frem, afdækkedes Tomterne af indtil en Snes Huse, anlagt omkring en stenlagt Landsbygade, der snoede sig i S-Slyngning henover Holmen.

Det andet store Mindesmærke fra Kimbre tiden er Sølvkedlen fra Gundestrup, en Landsby Øst for Aars. Tæt Nord for Borremosen ligger en lille isoleret Mose omgivet af Lyngbakker, „Rævemosen“. Her fandtes i 1891, staaende midt i Tørven, en stor rund Kedel af Sølv. Dens Overdel, som bestod af to Lag Reliefplader, et indre og et ydre, var skilt ad og Pladen lagt sammen i Bunden af Underdelen. Som Billedet Side 41 viser, manglede Størstedelen af den brede hule Mundingsrand, men desuden var en af Overdelens otte Yderplader borte, og det er sandsynligt, at den aldrig har været vedlagt. Karret er altsaa nedsat i Mosen i afmonteret og ufuldstændig Stand. Det er uden Tvivl en Offergave; det er ikke ganske sjældent, at Guddommens Gave gøres uhel, for derved at antyde dens Ubrugelighed for Mennesker. Gundestrupkedlen er et prægtigt Monument. Fra Yderpladerne stirrer ud Guder og Gudinder paa Rad, oprindelig fire Par, alvorsfulde og frygtindgydende, og paa de fem store Inderplader er afbildet højtidelige Scener og Ceremonier, Ofringer af Mennesker og Dyr, Processioner af Ryttere og Fodfolk, Anskuen af Guder og mærkelige Fabeldyr. I Bunden af Kedlen er paa en særlig, rund Reliefplade afbildet en stor liggende Tyr og derover en Mand i Spring med blottet Sværdklinge. Efter Stil og Billedindhold er Gundestrupkedlen ikke nordisk, overhovedet ikke noget germansk Værk, men derimod keltisk, efter al Sandsynlighed forarbejdet etsteds i Sydøst-

europa og da vel bragt til Danmark som Krigsbytte eller Gave. Det kan meget vel tænkes, at dette store, utvivlsomt i sit Hjemland hellige Kar er hjemført af Kimbrere fra et Udlandstogt. Den store Tyr i Kedlens Bund og de tre pragtfulde Tyre paa et af de indre Relieffer (se Side 41) har uden videre tiltalt Kimbrerne, der havde deres egen Tyredyrkelse. Kedlen kunde bruges ogsaa af dem som helligt Offerkar.

Kan vi nu sammenknytte de historiske og de arkæologiske Kilder om Kimbrerne til et Helhedsbillede af Himmerlandsfolkernes Skæbne og Historie i tidlig Jernalder? Nej, endnu ikke. Dertil kræves flere og sikrere Oplysninger, end vi ejer. Men vi har Lov at fremsætte som en sandsynlig Formodning, at de forlode Agre staar i Forbindelse med den store Udvandring fra Himmerland, som Kimbreretoget har betydet, og at en Sumpbefæstning som den i Borremose — der utvivlsomt ikke har været den eneste i Himmerland — er bleven anlagt som beskyttende Tilflugtsborg for en Del af den tilbageblevne svage og udsatte Himmerlandsbefolkning. Øjensynlig har Befæstningen ogsaa været brugt efter sin Hensigt; men saa er rolige Tider indtraadt, Fæstningen er blevet forladt, og efter en Tids Forløb har fredelig Bebyggelse bredt sig over de gamle Værker. Borremoses Landsby maa antages at stamme fra Perioden omkring Kristi Fødsel. Men hvorfor er da Gundestrupkedlen bleven nedsat i sin Mose? Ja herom ved vi ingenting. Kejser Augustus siger i sit berømte politiske Testamente, det saakaldte Monumentum Ancyranum, bevaret til os i en stor Indskrift fra Ancyra (det nuværende Ankhara), at Kimbrerne fra det høje Nord sendte udvalgte Mænd til ham for at bede om hans Venskab og samtidig overbringe ham en hellig Offerkedel som Gave. Kimbrerne har altsaa aabenbart ikke følt sig helt trygge, og Erindringen om det store Nederlag har nok været frisk endnu. Hvad det har været for en Kedel, de har foræret Augustus, var nok værd at vide. Gundestrupkarret var det altsaa ikke, det blev of-

Splvkedlen fra Gundestrup.

FOT.: SOPHUS BENGTSSON

ret til Guderne, maaske netop for at de skulde holde Romerne borte, og i saa Fald var Ofret ikke forgæves. Ingen romersk Legion naaede nogensinde at sætte Foden paa den kimbriske Halvø.

Nu hedder det jo den jyske Halvø, ikke den kimbriske. Kimbrer navnet forsvinder af Historien med Romertiden. Den romerske Historieskriver Tacitus, der skrev i Tiden omkring 100 e. Kr. F., siger om Kimbrerne: „nu et lille Folk, men i Navnkundighed vældigt.“ Det ser da ud, som Kimbrerne ved Nederlaget mod Marius fik et Knæk, de ikke senere ret formaaede at forvinde.

Endnu et himmerlandsk Minde fra Romertiden er værd at standse ved. Det er stiltfærdigt, lokalt, uden storpolitisk Horisont, men har dog sin Interesse. Jeg tænker paa Stengraven ved Løvel Vandmølle i Himmerlands sydvestlige Hjørne. Her hvor Lyngbakkerne fra Løvel By i brede Tunger falder ned mod Skals-Aaens flade Leje, staar paa

en af Bakkeriggene en svær stenbygget Grav. Oprindeligt var der to, en under hver sin flade Jordhøj, nu er kun én tilbage. Der blev udgravet for en halv Snes Aar siden. Hele Gravens Indhold var et Skelet og en simpel Jernkniv med Træskaft, og man maatte spørge sig, hvortil man da havde bygget et Kammer med saa stor Plads. Svaret blev givet af Udgravningen selv. Det viste sig nemlig, at der foran den lukkede Kammerdør laa to store Bunker Oldsager, væsentlig bestaaende af Lerkarskaar, men dog ogsaa af Metalgenstande; i den ene var der Smykker, i den anden Vaaben, altsaa aabenbart en Kvindes og en Mands Dødeudstyr. Enkelte Lerkarskaar, fundet inde i Kamret paa Gulvet, viste sig at passe sammen med Skaarene i de to Bunker udenfor, et Bevis paa, at disse oprindeligt har været anbragt i Kamret. Da alle Skaarene senere blev sat sammen i Nationalmuseets Laboratorium, kom der det smukkeste Dobbeltæt ud af det: to Terriner, to Krukker, to Fade og saa fremdeles. Altsaa Gravkammerets egentlige Beboere, en Mand og en Kvinde, formodentlig et Ægtepar, har haft hver sit Sæt af Mad- og Drikkekar med som Gravgods, foruden henholdsvis Vaaben og Smykker. Karrene har uden Tvivl været godt fyldt — med Øl, Mælk, Grød m. m. — som det dengang var Skik at medgive den Døde det i Graven. Stege paa Træfade har sikkert heller ikke manglet; dertil har den Kniv hørt, der laa i Kamret, og som blev glemt dengang de to oprindelige Beboere med deres Gravgods paa et senere Tidspunkt i Oldtiden — da det ikke mere var Skik at give de Døde Gravgaver — blev flyttet udenfor for at give Plads for den Person, der med den sidst tilkomnes Ret ønskede at hvile i Kamret. Og denne sidste Person er just den, hvis Skelet ved Udgravningen fandtes i Kamrets Baggrund Saaledes løstes Mysteriet ved Løvel Vandmølle.

Mens Bopladserne fra ældre Jernalder, som vi har set, er talrige i Himmerland, mangler de saa godt som fuldstændigt fra det sidste halve Aartusind eller mere af vor Old-

tid. Skellet ligger i Folkevandringstiden, i Perioden omkring Aar 400 e. Kr. F. Hvor er de henne, disse Bopladser fra Yngre Jernalder, som fjæler sig og unddrager sig vor Erkendelse ikke blot i Himmerland, men i hele Danmark? Man har besvaret Spørgsmaalet, sikkert rigtigt, ved at antage, at en stor Del af de nuværende Landsbyer blev grundlagt dengang og altsaa dækker over Datidens Bopladser. Men selv om Fundene fra Oldtidens senere Del saaledes er sparsomme i Himmerland som andetsteds, saa mangler de dog ingenlunde helt. Himmerboerne kan pege paa, at det største danske Fund af de saakaldte Guldbrakteater (runde stemplede Hængesmykker af Guld) er gjort ved Aars. Og fra Vikingetid stammer Krigergraven ved Farsø, hvor en bereden og væbnet Viking laa i den rummelige Trækiste med Sværd, Lanse og sit Ridetøj, først og fremmest Sporer og Stigbøjler (afbildet Side 31). Ovenfor Kisten laa hans to Dyr, Hesten og den store Hund af Grand Danois-Type. Men helt umiddelbart taler Vikingetiden til os gennem den høje graa Runesten, som nu staar paa Aars Kirkegaard: „Asser satte Sten efter sin Herre Valtoke“. Stenen siger, at her vil den staa længe og nævne Valtokes Varde. Altsaa Runestenene har samme Formaal som den store Bronzealderhøj, at bevare Erindringen, at fæste Eftermælet. Det betød for de Gamle Livskraftens Bestaaen gennem Tiderne, dette at blive mindet, ikke at opluges af den største Uhygge blandt alle, Glemselen.

Fra ethvert af vor Fortids store Tidsafsnit ejer Himmerland vægtige, talende Minder. Et Oldtidens Spejl er dette stærke jyske Land.

Vitskol Klosters Kirkeruiner.

FOT.: JONAS CO.

KIRKER, KLOSTRE OG HERREGAARDE I HIMMERLAND

Af THURE HASTRUP

I Hjertet af Himmerland et Stykke Syd for Støvring By ligger der ved Siden af den moderne asfalterede Hovedvej bevaret en Stump fredet Lyngmark. De færreste af Nutidens forbiastende Trafikanter lægger vel overhovedet Mærke til dens Eksistens, men har man Tid til at ofre den blot et Øjeblikks Opmærksomhed, forstaar man, hvorfor den har faaet Lov til at ligge der midt imellem de opdyrkede Agre. Mellem Lyngtuerne trækker sig lange, dybe Fuger ned i det nøgne Sand med ulige store Mellem-

rum, men alle i samme Retning, pegende i Sydvest. Det er i bogstavelig Forstand et Spor af Fortidens Mennesker, der her er bevaret fra Udslættelsen, en Stump af den gamle Hærvej, der fra Færgestedet ved Aalborg i Nord førte til Stiftsstadens Viborg i Syd for der at mødes med andre Veje i et fælles Strøg videre fort paa Ryggen af Vandskellet ned gennem Jylland.

Selve de Slægtled af Mennesker, der før os har boet og vandret i Landet her, er paa forsvindende faa Undtagelser nær alle navnløse gaaet i Glemme, men *Sporet* efter dem er endnu til at læse. Ligesom Hærvejen har draget sin Fure dybt i Jordsmonnet, saaledes finder man det overalt som umistelige Træk af Landskabet selv, beskedne graa Kampestenkirker, der er rejst af Middelalderens fromme Sognefolk, eller knejsende Herreborge, hvis røde Mure løfter sig over det omgivende Land overmodigt og selvbevidst som Adelsmanden blandt fattige Bønder. Fortidens Bygningsværker, ødelagte og forandrede under senere Tiders Fattigdom og Ukyndighed, eller rentud sammensunkne i Ruiner paa Vej mod den fuldstændige Undergang, er for os dog det Bindeled, der knytter os sammen med vore Forfædre; det er Sporet efter dem, det Præg, de har sat paa Landet, deres Hænders Gerning staaende haandgribelig foran os. Den der blot vil lukke sine Øjne op og se, kan lære af dem om Mennesker, der var vore Landsmænd.

Himmerland har ingen selvstændig Bygningshistorie forskellig fra det øvrige Lands. Mellem dets kirkelige og verdslige Bygninger er der ikke nogen enkelt, der rager op og aldeles overgaar, hvad der ellers er bygget i Danmark; andre Landsdele ejer baade skønnere Kirker og stoltere Herregaarde. Man vil ogsaa forgæves søge efter et eller andet Fællespræg, der skulde udmærke himmerlandsk Arkitektur som noget særligt inden for Helheden; det findes ikke. Og det er ganske naturligt, at Forholdet er saadan. Himmerland er jo ikke nogen lukket eller afsondret Lands-

del, det er et Gennemgangsland for vejfarende mod Nord og mod Syd, bræmmet af Overfartssteder og krydset af Landeveje, der til alle Tider har holdt det i hurtig og livlig Forbindelse med Verden udenom. Hver Gang nye Tilskyndelser og nye Byggetanker er kommet til Danmark, vestfra over Havet eller sydfra ad Hærvejen, saa er de naaet til Himmerland og har sat sig Spor der saa tidligt og saa varigt som nogetsteds ellers.

Det er i en snæver Gyde i Aalborg ved Vestenden af *Vor Frue Kirke*, at man skal søge det sikkert ældste betydeligere Minde fra den tidlige Middelalders kirkelige Byggeri. Paa samme Plads, hvor den nuværende Vor Frue Kirke opførtes i 1878, laa dengang en senmiddelalderlig toskibet Kirke, der oprindeligt havde udgjort Nordfløjen af en fir-længet Klostergaard. Det var Nonner af Benediktinerordenen, der boede i disse Bygninger, som nu er fuldstændigt forsvundne, og hvis Plads ikke engang længere lader sig paavise med Sikkerhed. Men ved Nedrivningen af den brøstfældige Klosterkirke viste det sig, at den i sine Mure rummede vigtige Rester af en ældre, tidlig-romansk Granitkirke, hvis Grundplan viste tydelig Paavirkning af engelsk-normannisk Byggesæt. Man stod her med stor Sandsynlighed overfor den ældste Klosterkirke, i hvilken den norske Høvding Sigurd Slembe blev begravet 1140, og som vides at være stiftet sammen med Klosteret af Viborg-bispen Eskild (1100—1132). Fra denne Kirke stammer den ejendommelige og skønne Granitportal, som efter at have tjent som Indgangsdør fra Nordsiden i den middelalderlige Murstenskirke, nu er anbragt i Vor Frues Vestgavl.

I sin nuværende Skikkelse er Portalen egentlig samlet af forskellige ikke sammenhørende Stykker. Den gamle Kirke har været af et sirligt Ydre; rundt omkring i Muren har været indsat selvstændige Billedsten med forskellige Fremstillinger i lavt Relief. Fem af disse Billedkvadre er samlet

Billedsten fra Vor Frue Kirke i Aalborg.

FOT.: H. DALBY

i en Gruppe i det trekantede Felt over den rundbuede Portalaabning.

Midti ses Gud Herren som Verdens Dommer med løftet velsignende Højrehaand; udenom ham svæver de vingede Evangelistsymboler. Til begge Sider fremstilles henholdsvis de hellige tre Kongers Tilbedelse af det lille Jesusbarn, og Flugten til Ægypten. I Muren ved Siden af Portalen sidder indmuret endnu en Billedsten, der indholdsmæssigt har en vis Tilknytning hertil: Kong „Herodis“ siddende

bredt skrævende paa sin Trone med Sværdet paatværs over Knæene; udenom ham antyder nogle vildt fægtende Figurer Barnemordet i Betlehem. Enkeltheder i Dragt og Figurstil viser, at det maa være engelske Billedmestre, der har udført Arbejdet. Baade gennem den vestlige Limfjordsmunding og via Norge har Trafikken paa England dengang været livlig, hvad talrige lignende Indslag af engelsk Byggestil i disse Egne vidner om; Himmerland var hurtigt med i dette nye.

Sit kirkelige Centrum havde Himmerland Middelalderen igennem i Viborg; først fra 1554 blev Aalborg Stiftsby. Det er da naturligt, at Sogneboerne, naar de ønskede at rejse en Stenkirke til Afløsning af de allerældste Gudshuse, der var byggede af Træ, har set hen til Stiftets Domkirke som Forbillede. Viborg Domkirke er blevet til i Aarene omkring Midten af det 12te Aarhundrede (første Byggeperiode ca. 1140—1160). Naar det alligevel er sparsomt, hvad der nu kan paavises af direkte Efterligning af Domkirkens Arkitektur ude omkring paa Smaakirkerne, beror det først og fremmest paa, at Forbilledet ikke længere staa der i sin oprindelige Skikkelse til Sammenligning; Viborg Domkirke er, med Undtagelse af Krypten, fuldstændig ombygget ved den Restaurering, den underkastedes i Aarene 1863—76. (Arkitekt H. Storck).

Himmerlands anseligste Landsbykirke i *Skarpsalling*, Øst for Løgstør, er grundigt restaureret af samme Arkitekt som Domkirken. Allerede ved sin Grundplan, der omfatter tre Skibe med Midterkor, alle afsluttet med halvrund Apsis i Øst, adskiller den sig fra den normale Landsbykirke-type, der nøjes med eet Skib med Kor og eventuel Apsis. Det er en Plantype, der peger tilbage mod det 11te Aarhundredes Kirkebygninger, som de kendes bl. a. fra Roskilde ældste Stenkatedral. Midtskibet, hvis Vægge bæres af fire kraftige Piller, løfter sig over de lavere Sideskibe; mod Vest har Kirken en bred Forhal, der aabner sig ind

FOT.: VIGGO MOGENSEN

Nørretranders Kirkes Indre.

mod Midterskibet med to Rundbuer, der samles paa en Rundpille. Vesthallen har sandsynligvis baaret et Taarn, som har givet Kirken en ganske anden Rejsning, end den lave og trods alt lidt klodsede Bygning nu besidder. Korundingens Yderside smykkes af blinde Rundbuer i fem Fag, et Motiv, der peger mod Viborg. Ogsaa i Enkeltheder viser det karakterfulde Stenhuggerarbejde — Kirkens Mure er sat af nøjagtigt tilhugne Granitkvadre — Tilknytning til Viborg. Det særprægede Anlæg med et Galleri over Forhallens Midterdel tyder paa, at Kirken er rejst af en Herremandslægt som Gaardkirke; Sagnet knytter den da ogsaa sammen med den Brøndum Hovedgaard, som indtil 1401 laa et Stykke Nord derfor.

Langt de fleste af Landsdelens Landsbykirker stammer fra den romanske Stilperiode (ca. 1100—1250) og er bygget af tilhugne Granitkvadre. Tallene for Aalborg Amt Syd for Limfjorden ser saaledes ud: Ialt 97 Kirker, hvoraf 88 af

Kvadersten, 2 af raa eller kløvet Kamp, 1 af Kridtsten, alle fra romansk Tid; hertil kommer yderligere 6 Kirker af Teglsten, hvoraf 3 fra romansk og 3 fra gotisk Stilperiode. Kvaderstenskirkernes Overvægt er udpræget!

Idealtypen paa en saadan romansk Kvaderstenskirke kan man f. Eks. finde i *Øster Hornum*, Sydøst for Nibe. Den bestaar fra Vest mod Øst af et Taarn i Kirkens fulde Bredde, oprindeligt rejst helt af Kvadre, men omsat for den øverste Dels Vedkommende i Mursten, — Skib af rektangulær Grundplan med rette Hjørner, (der forekommer kun een Kirke i Himmerland med rundede Hjørner, Kridtstenskirken i *Ulstrup*, mellem Aars og Løgstør) — tilnærmelsesvis kvadratisk Kor og tilsluttende halvrund Korrunding eller Apsis. Men det er langt fra alle Himmerlands Smaakirker, der som *Øster Hornum* ganske udfylder Idealtypen; kun 15 af dem har Apsis, Resten klarer sig med Skib og Kor med retsided Østvæg. Hvorledes Forholdet har været med Taarne, lader sig ikke længere fastslaa i de Tilfælde, hvor den senere Middelalder har opført et Murstenstaarn paa den gamle Kirke og eventuelt sløjftet Resterne af et oprindeligt romansk, men Tallet paa romanske Kirketaarne har næppe været stort.

Ingen af dem er bevaret, men hvor smuk en Virkning det har gjort i Kirkens Indre, naar Rummet i Taarnets Fod lagdes til selve Kirkeskibet, det kan stadig iagttages i *Nørre Tranders* Kirke, Øst for Aalborg. Kirken har senere faaet et gotisk Murstenstaarn, men den vestlige Ende af det usædvanligt langstrakte Skib er i Virkeligheden Underdelen af det oprindelige romanske Taarn. Dets Østmur hviler paa to Rundbuer, der samles paa en firkantet Pille; Rummet selv er ved Gjordbuer fra Ydervæggene ind til en Søjle i Midten inddelt i fire mindre, kvadratiske Felter, der er overhvælvet med Krydshvælv. Kirkerummet har, som alle romanske Landsbykirker, haft fladt Bjælkeloft. Mange himmerlandske Kirker har det den Dag i Dag; an-

Voldsted Kirke.

FOT.: VIGGO MOGENSEN

dre fik som Nørre Tranders og Øster Hornum indbygget Stenhvælvinger i Løbet af det 15de Aarhundrede, disse store, kraftigt kuplede og vidtfavnende Hvælv, der saa ganske bestemmer Rumvirkningen, der hvor de findes.

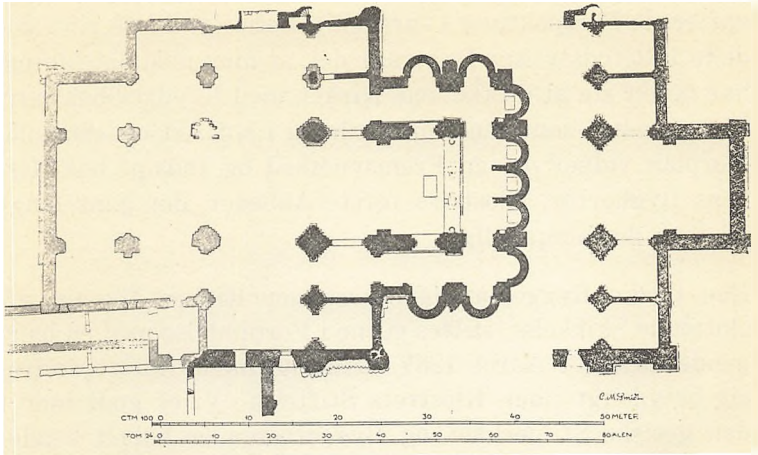
Adgangen til den romanske Kirke sker gennem to Portaler i Skibets Nord- og Sydmur, benyttet henholdsvis af kvindelige og mandlige Kirkegængere. De gamle Døre er enten tilmurede eller gemmer sig i de senere tilbyggede Vaabenhuse fra 15de Aarhundrede. Medens der længere

sydpaa i Jylland findes omfattende Grupper af Kirker, som efter Stiftskirkens Forbillede har smykket Portalerne med enkelte eller flerdobbelte Søjlestillinger, er Nørre Tranders ene om at repræsentere denne Form i Himmerland. Enkelt-heder i Søjlernes Form viser tydeligt Afhængigheden af Viborg.

Den interessanteste af Himmerlands Landsbykirkeportaler tilhører en anden Type. Det er „Billedportalen“ paa den ellers saa uanselige lille Kirke i *Voldsted*, Nordøst for Støvring. De fem Billedsten, der danner Dørkarm og Overligger, er nu indmuret i Vaabenhusets Gavl. Over Døren er her fremstillet en snigende Løve, hvorunder ses en Vildorne og et Gudslam som Modsætninger. Karmstenene er prydet med djærvt fortalte, naivt, men anskueligt formede Fremstillinger af en Biskop i fuldt Ornat og det første Menneskepar smagende den forbudne Frugt; over deres Hoveder snor Slangen sig i Træets Krone. Det er utvivlsomt en hjemlig Kunstners levende Billedfantasi, der her har be-sejret den genstridige Sten, — et Stykke ældgammel Almuekunst.

Himmerlands mærkeligste og største kirkelige Bygningsværk ligger nu i Ruiner. I Herregaarden *Bjørnsholms* Mure (Syd for Løgstør ved Limfjordskysten) rummes Dele af Klosterbygningerne og paa Marken Nord derfor staar knap nok bevaret i Mandshøjde de nederste Skifter af den skønne Klosterkirkes Piller og Vægge -- alt hvad der er levnet af Cistercienserklostret i *Vitskøl*, Vitae schola eller „Livets Skole“, som Munkene med en Latinisering af det oprindelige Stednavn kaldte det; mere manende Billede paa alt Menneskeværks Forkrænkelighed kan man ikke ønske sig.

Af Klosterbygningerne, der har grupperet sig om en fir-kantet Klostergaard med Buegange paa alle Sider og med direkte Adgang ind til Kirken, som dannede den nordlige Længe, er der kun sparsomme Rester tilbage, anskueligst i Vestfløjen, hvis sengotiske hvælvede Kældre og kamtakke-

Plan af Vitskøl Klosteruin samt (t. højre) af Østpartiet før Udvidelsen.

de Gavle staar urørte. Den egentlige Interesse knytter sig til Kirkeruinerne, hvis vældige Dimensioner alene er nok til at fange Opmærksomheden.

Kloster og Kirke er stiftet af Valdemar den Store som Tak for hans Redning fra det blodige Gæstebud i Roskilde 1157. Cisterciensermunke, der sammen med deres Abbed Henrik var paa Vej hjem til Frankrig fra Klostret i Varnhem i Sverige, blev af Kongen overtalt til at overtage Anlægget af det nye Kloster, hvortil han ofrede sin Arvegaard Vitskøl med Tilliggende.

Kirken er blevet til i tre Byggeperioder. Den første Tanke var at forme Korpartiet, som Traditionen i Cistercienserordenen krævede det, med retliniet Afslutning i Øst og med firkantede Kapeller stødende til Tværskibets Østmur. Denne oprindelige Kerne af Anlægget staar forholdsvis uændret. Men meget snart, efter al Sandsynlighed omkring 1200, forkastede man den enklere Plan for en storslaaet Anlægning. Uden om Koret blev der nu lagt en Omgang, der mod Nord, Øst og Syd tungedes ud i ialt 9 halvrunde Apsiser; Væggene omkring Midterkoret blev gennembrudt af søjlebaarne Buer, hvorigennem man har haft de mest

varierede Perspektiver i forskellig Retning. Af de rigt ledede Pillefodstykker fremgaar det, at man med det samme har tænkt sig at dække hele Kirken med Krydsribbehvælv. Dette saavel som den storstilede og i sin Art enestaaende Korplan vidner om en Fremsynethed og Indsigt hos Kirkens Bygherrer, Klosters første Abbeder, der gaar langt ud over det almindelige.

Den tredje Byggeperiode, hvorunder Kirken fik sin afsluttende Skikkelse, sættes gerne i Forbindelse med en hærgende Brand i Aaret 1287. Tiderne havde nu forandret sig betydeligt siden Klosters Stiftelse. Vi er godt inde i den gotiske Stilperiode, og Byggeveeren er kølnet kende- ligt. Resultatet, at Kirken blev lukket med en Vestgavl allerede efter andet Hvælvingsfag regnet fra Korsskæringen, fremgaar af Ruinerne; de viser ogsaa, at Arbejdets Kvalitet er betydeligt nedsat.

Da Kirken og Klostret efter Reformationen overgik til Kronen, som i 1573 ved Mageskifte overlod dem til Hr. Bjørn Andersen til Stenalt, var Bygningerne stærkt i Forfald. Med Kirken stod det allerede da saa galt til, at den nye Ejer maatte belægge Dele af den med — Straa- tag! Et Aarhundrede senere kendes den fuldstændig uanvendelig til kirkeligt Brug, og Nedbrydningen begynder.

Først Nationalmuseets Udgravninger i Kirketomten i Løbet af Aarene fra 1895 til 1939 har afdækket dette forunderlige Mindesmærke om en Storhedstid, da Vovemodet og Selvtilliden hos den kongelige Stifter var stærkt nok til at fostre Planer af saa vældige Maal, at Eftertiden maatte knække Halsen paa dem.

Som det vil fremgaa af de Tal, vi ovenfor meddelte paa Fordelingen af Landsbykirkerne i Himmerland, er det ikke i Landsognene, man skal søge Virkningerne af den gotiske Stils store Byggeperiode i Unionstiden; kun Ydersognene har ventet saalænge med at faa en Kirkebygning.

Senmiddelalderens Byggevirkksomhed ligger i Byerne. Det skønneste Bygningsværk har den efterladt os i *Helligaandsklostrets* storstilede Kompleks i Aalborg By. Forud for Klostrets Oprettelse i 1451 gaar Stiftelsen af et Helligaandshus, en Institution til Lindring af syges og fattiges Nød, som i 1431 grundlagdes af Maren Hemmings; Rester af de første Bygninger indeholdes muligvis i Klostrets Vestlænge, paa hvis Plads de laa. Det omfattende Klosteranlæg, der samler sig om hele to Klostergaarde, har en langvarig Bygningshistorie, der rækker helt ned til et Par Aartier før Reformationens Indførelse herhjemme. I 1530 ophævedes Klostret, men Institutionen fungerede videre fra 1533 som Hospital; dets nuværende Benyttelse som Hjem for gamle ligger i Fortsættelse heraf.

Den lange Vestfløj, der rækker ind over begge Klostergaardene, er Anlæggets ældste Del. Under den findes bevaret en Del af de udstrakte overhævede Kældre, der har huset Klostrets Forraad; tiltrods for en Begrænsning af deres oprindelige Udstrækning, er de stadig Danmarks største. I Stueetagen har Sygestuen været, og i Førstesalen derover formentlig Hittebørnshjemmet, de to Afdelinger, for hvis Skyld hele Klostret var oprettet.

I anden Omgang er Tværfløjen og den sydlige Østfløj blevet rejst, sidst Nord- og Nordøstfløj hver for sig. De sidstnævnte har tjent til Bolig for de saakaldte „Indgivne“, Folk, der for Betaling sikrede sig Ophold i Klostret paa deres sidste Aar, og for Nonnerne; thi Klostret rummede baade Brødre og Søstre til at varetage de syges Pleje. Nordøstfløjen er senere gennembrudt af en Portgennemkørsel, der nu tjener som Hovedadgang til Klostret.

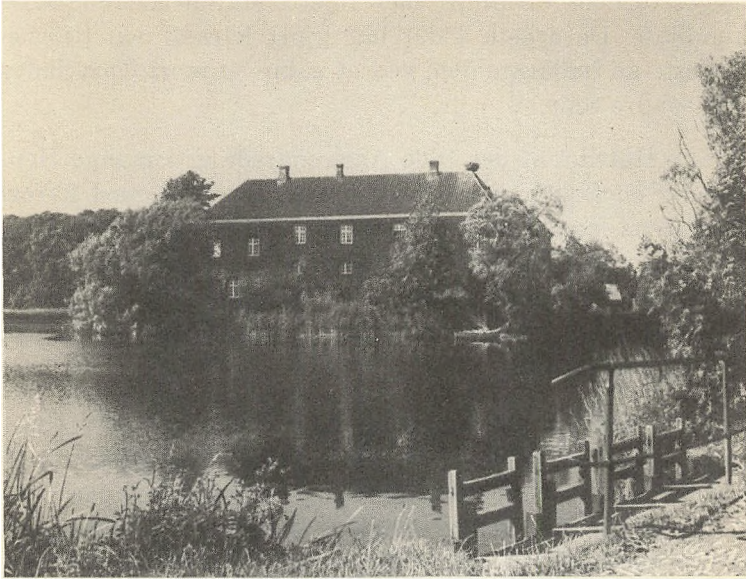
Det er i Tværfløjen og den sydlige Østfløj, hvor Brødrene med Prioren i Spidsen havde deres Opholdsrum, at det gamle er bedst bevaret. Refektoriet eller Spisesalen rummes i Tværfløjens Underetage, et aflangt Rum i Husets fulde Bredde, dækket af seks rektangulære Hvælvingsfag,

der bæres af to solide Rundpiller i Midten. De højtloftede Ribbehvælv giver Rummet en let og festlig Virkning, der støttes af rigeligt Sidelys fra begge Klostergaarde; to store Kaminer har sørget for, at Temperaturen ogsaa var indbydende. Umiddelbart hertil slutter sig endnu en Pillesal paa fire Hvælvingsfag; her kan Prioeren have haft sit Kontor.

Den sydlige Østfløj har dannet Forbindelsen mellem det øvrige Kloster og Kirken; denne laa mod Syd, men er nu forsvundet. Særlig anselig synes den ikke at have været. Adgangen til Kirken gik gennem den lange „Munkegang“, som endnu udgør et af de allermest stemningsfulde Partier af det gamle Kloster. Fra en lang Række temmeligt højtsiddende Vinduer, fladbuede i spidsbuede Murblindinger, strømmer Lyset ind i den hvidkalkede Gang, der nu virker saa øde og fjern, men hvorigenennem Brødrene i sin Tid har færdedes paa alle Døgnets Tider. Fra Gangen fører Døre ind til forskellige Rum, hvorimellem Kapitel-salen, beregnet for Klosters Møder og Raadslagninger, er det anseligste. Paa dets rummelige Hvælv er bevaret omfattende Rester af Kalkmalerier, bl. a. med Billeder af Kristi Lidelse og Dommens Dag. Viborgbispen Erik Kaas' Vaabenskjold tillader en Datering til 1512—20. I Fløjens øvre Stokværk er der indrettet en Række Kaminer langs begge Ydermure; her har altsaa Brødrenes Celler ligget langs ad en Midtergang, Trappeanlæg fandtes i begge Enden af Bygningen.

Aalborg Helligaandskloster er for store Partiers Vedkommende bygget med fremskreden Kunst og Smag; som det nu staar efter at have gennemgaaet forskellige Istandsættelser, har det i en sjælden Grad bevaret baade Skønheden og Stemningen fra sine Velmagtsdage ubeskaaret.

I Aarene omkring 1500 blev der bygget ogsaa andetsteds i Byen. Fra den Tid stammer den kapelagtige Tilbygning til Budolfi Kirke, som almindeligt gaar under Navnet

FOT.: GEORG SE

Villeshov Hovedgaard med Stigbordene til Vandmøllen i Forgrunden.

„Vaabenhuset“, saavel som den nedre Del af Taarnet. Kirken var paa det Tidspunkt eenskibet, stammende fra et ikke nærmere angiveligt Aarstal i det 14de Aarhundrede, og udmærkede sig i ingen Henseender fra Gennemsnittet af Tidens sengotiske Købstadskirker, laa snarere noget derunder. Noget helt andet er, at Budolfi Kirke aabenbart har en ældgammel Historie, der synes at føre dens Oprindelse tilbage til de samme Tider, da Grunden blev lagt til Vor Frue Kirke i Østbyen. Den er indviet til en engelsk Helgen St. Botulf, allerede et Fingerpeg mod hine Tider. Restaureringsarbejder har fornylig afsløret Fundamentrester fra en gammel romansk Kirke paa samme Sted; men om dens Alder er det ikke her Stedet at tale.

Da Aalborg i 1554 blev udpeget til Stiftsby, maatte Kirken gøres anseligere; fra den Tid stammer sikkert Side-skibene. Det smukke Barokspir, der navnlig tidligere, da det saas for Enden af den ret snævre Algade, gjorde en

meget fornem Virkning, blev rejst i Midten af 18de Aarhundrede. De nyeste Tider har gjort Kirken den Bjørnetjeneste at fritlægge den, ved at aabne et stort Torv langs den søndre Side.

Første Halvdel af det 16de Aarhundrede er i mange Henseender en Brydningstid herhjemme. Sammen med Reformationens aandelige Gennembrud fulgte en dybt indgribende Omlægning af Jordegodser og Ejendomme, fremkaldt ved Kronens Inddragen af Kirke- og Klostergods. Vitskøls Udvikling fra Kloster til Herregaard er typisk for det, der skete.

Det er omkring Aarhundredskiftet 1500, at Herregaarden i egentlig Forstand bliver til; dens Forudsætning er Borgen, omgivet af Volde og Grave og beregnet paa Forsvar i rigtig Krig, eller Beboelse i Fredstid. At saadanne Borge har bestaaet ogsaa i Himmerland, ved vi positivt i mange Tilfælde, hvor de har efterladt sig et „Voldsted“, endnu synligt i Terrænet. Det gælder f. Eks. med *Egholm*, Nordvest for Skørping. Fra disse Borge kunde Herremændene øve et Skrækkens Regimente. Dronning Margrethe var ingen Ven af dem, og nedlagde en lang Række, derimellem ogsaa *Egholm*, som hun skænkede til Vor Frue Kloster i Aalborg som fredeligt Eje.

Men fra det nye Aarhundredes Begyndelse dukker en ny Bygningstype op, Herregaarden, hvor det er Beboelseshuset selv, der er indrettet til Forsvar; ikke længere i regulær Krig, det umuliggjordes af Krudtvaabnene, men mod væbnede Bander af oprørske Bønder eller Ugerningsmænd. Erfaringerne fra Grevens Fejde med tilhørende Bondeopstande har hjulpet til med at skaffe den Fremgang her i Landet, og vel ikke mindst i Himmerland, hvor man ikke saa hastigt glemte Skipper Clements Bondehære. Den ældste af Landsdelens Herregaarde, *Villestrup*, og tillige den karakterfuldeste af dem, er i mere end een Forstand skabt af Grevefejdens urolige Tid.

Ved Landevejen, der fra Mariager Færgested fører til Aalborg, var det, at Landsdommer Axel Juul, Kristian den Tredies betroede Mand, valgte at lægge den Hovedgaard, som han lagde Grunden til i Aaret 1538; det nødvendige Jordegods havde han frakøbt Bønderne under deres vanskelige Forhold efter Grevens Fejde, og som sine Standsfæller andre Steder i Landet var han fra første Færd betænkt paa at sikre sin Gaard mod Overfald. Voldstedet udvalgte han paa en „liden Holm udi et Kær liggende med Træer begroet“ og lagde der „udi den hellige Trefoldigheds Navn Grundvold om alle fire Sider.“

Villestrup er altsaa anlagt med det samme i fire Længer omkring en Borggaard, en Anlægstype, som naturligvis er lettere at forsvare end de aabne Gaarde, og som vel ogsaa derfor har foresvævet de fleste Herremænd som det endelige Maal for deres Byggeri; kun har langt de færreste af dem nogensinde naaet dette Maal. Selv nu, da østre Længe er brudt ned, og Gaarden iøvrigt i mange Henseender forringet ved Ombygning, gør den et stolt og utilnærmeligt Indtryk.

Den regelrette Inddeling af Nordfløjens Facade til begge Sider for Portaarnet er et Træk af den nye Tids, Renæssancens, Smag, et tidligt Vidnesbyrd om Sansen for Symmetri og Orden. Villestrup er ellers mere bygget i Gotikkens Aand; alene de mange Gavle viser det. De enkelte Huse er smalle og høje. Af den gamle Inddeling indvendig er der nu ingen Spor tilbage, men Vinduernes ikke ganske regelmæssige Fordeling fortæller, at man har bygget saa at sige „indefra“, sat Lysaabningerne, hvor man havde Brug for dem, og ikke hvor de stemte bedst med Facadens Krav; det er netop karakteristisk for Gotikken. Den egentlige Beboelsesfløj var oprindeligt Sydfløjen. Her lod Axel Juuls Søn, Iver, senere opsætte en pragtfuld Sandstensportal omkring Indgangsdøren, men typisk nok ikke ved den gamle Dør, der laa skævt for Portgennemkørslen. I Renæssancens Aand lod han bryde en ny Dør

ret ud for Porten og understregede derved paa afgørende Maade Midtaksen i hele Anlægget. Overgangen fra Gotik til Renæssance var fuldbyrdet i Løbet af eet Slægtled.

Længere østligt ved Mariager Fjord ligger Herregaarden *Visborggaard* eller slet og ret Visborg, som den oprindeligt hed. Som Hovedgaard er den af meget høj Ælde. Visborg var mellem de Herregaarde, som de ophidsede Bønder afbrændte i Grevens Fejde 1534; først i Aarhundredets sidste Trediedel rejstes de Bygninger, som nu staaer, og som stillede Gaarden i første Række i sin Samtid.

Det var Jakob Seefeld, der byggede i 1575, da Renæssancestilen stod i fuldt Flor herhjemme. Det trefløjede Anlæg, hvis kraftige Granitsokkel og røde Teglstensmure hæver sig direkte op af de omgivende Graves Vand, har tilstræbt en pragtfuld Virkning med talrige Taarne og Spir og rigelig Udsmykning af Sandstensbaand og -hoveder sat ind i det røde Murværk. Kun Sydfløjen i to Stokværk er bevaret.

Af forsvarsmæssige Grunde hørte der til den typiske Herregaard runde eller mænkantede Taarne paa Bygningens Hjørner, hvorfra Langsiderne kunde bestryges. Paa Visborggaard har der sandsynligvis været ialt fire saadanne Hjørnetaarne, hvoraf imidlertid kun de to ottekantede, der flankerer Sydfløjen staaer endnu. De er usædvanligt kraftige og stateligt udført, med Hjørnerne formet som Rundstave; ogsaa de har oprindeligt baaret Spir. Naar hertil kommer, at der i Borggaarden i Vinklerne mellem de tre Længer har staaet yderligere to Trappetaarne med Spir, vil man forstaa, at Herregaarden i sin Storhedstid har virket med overvældende Pragt.

Herregaarden *Lindenburg*, der blev opført for Korfits Vifert i 1583, ligger ved Landevejen Aalborg—Hadsund umiddelbart Syd for Færgestedet over Lindenburg Aa; her laa i Middelalderen paa selve „Færgeodden“ Landsbyen Næs med en adelig Sædegaard, som er Herregaardens For-

Lindensborg Slot med Voldgraven.

FOT.: VIGGO MOGENSEN

gænger. Fra 1404 til Reformationen tilhørte den Viborg Bispestol.

Rigsraaden Korfits Viffert paabegyndte Byggeriet paa sin Herregaard paa et Tidspunkt, da Kong Frederik den Andens Byggearbejder paa Kronborg Slot nærmede sig deres Fuldendelse; det har sat sig tydelige Præg paa hans Hus. Af de ældre Bygninger fra Bispetiden fik Østfløjen med kantakkede og blindingsprydede Gavle Lov til at staa; det nye er Sydlængen. I Midteraksen gennemskæres den af en Portaabning, som mod Syd flankeres af fremspringende Karnaptaarne, der sikkert har rummet de uundværlige „Hemmeligheder“; en Slags Kloakledning, der sætter dem i Forbindelse med Voldgraven, tyder paa denne Anvendelse. Sydfacadens Hjørner omfattes af svære Rundtaarne; paa Gaardsiden ligger Trappetaarnet til Siden for Portaabningen.

Bygningens to Stokværk, hvortil maaske oprindelig har

sluttet sig et tredie, noget lavere, adskilles af en kraftig Sandstensgesims, der energisk understreger den vandrette Udstrækning. De regelmæssigt fordelte Vinduer har Stenramme og Kors, ganske som paa Kronborg; de krones af trekantede Frontoner med dekorative udfyldende Hoveder. Bygningens Gavle har efter al Sandsynlighed været prægtigt smykkede med Sandstensarbejde, inddelt i vandrette Bælter med Pilasterstillinger. Helt igennem altsaa en statelig Renæssancegaard efter Tidens Hjerte.

Planen for de hvælvede Kælderrum tyder paa, at ihvertfald det første Beboelsesstokværk har haft en Stengang midtvejs langs Ydermuren, i begge Ender forbundet med større Gavlværelser, der var indrettede med Kaminer. De kredsrunde Rum i Hjørnetaarnene, som stod i Forbindelse hermed, har givet hver Værelsesgruppe noget i Retning af „Lejlighedens“ Karakter. Værelsesplanen er typisk for Renaissancen; den kendes i mere udviklet Skikkelse f. Eks. fra Rosenborg Slot i København. Det nye Element, der bliver afgørende for Rummenes Placering i Forhold til hinanden, er Korridoren. Ved dens Hjælp undgaar man, at alle Rummene kobles direkte sammen; man kan altsaa differentiere deres Anvendelse stærkere. Den nye Værelsesplan-type synes at være kommet udefra, muligvis fra Frankrig, der var førende paa Boligkulturens Omraade. Den har med sine indlysende Fordele fremfor det gamle, stive System ikke haft svært ved at slaa igennem.

Indflydelse fra franske Arkitekturbøger, der ivrigt studeredes af vore byggelystne Adelsmænd i de Tider, viser ogsaa Herregaarden *Nørhøvd*, der ligger i den sydvestlige Udkant af Rold Skov. Dens dystre Beliggenhed gør det ikke vanskeligt at forstaa, at den i 15de Aarhundrede kunde have Ry for at være „byggt til et Røverskjul og ej til et Herresæde“; den hørte til de Borge, som Dronning Margrethe havde et ublidt Øje til! I Grevens Fejde gik det ikke den bedre end de andre Herreborge, som Bønderne satte Ild paa. De nuværende Bygninger er rejst af Lens-

Vestfløjen af Kongstedlund.

manden paa Akershus i Norge, Ludvig Munk, gift med Ellen Marsvin. Opførelsen af det statelige Anlæg stod paa fra 1581 til 1597.

Nørlund er trelænget med Midterfløjen i Syd. Midtfor Gaardsiden har den et knejsende Port- og Trappetaarn. Den nordlige Side af Borggaarden har været lukket med en Spærmur med en Portbygning i Midteraksen; den er nu forsvundet. I Stedet for almindelige Hjørnetaarne har Sydfløjen efter fransk Mønster pavillonagtige Udbygninger af stor Bredde og Tyngde i begge Ender; de har oprindeligt baaret Spir ligesom Trappetaarnet. Bygningens tunge, noget gammeldags Præg understreges af en Rundbuefrise mellem første og andet Stokværk.

I begge Sidefløjene er Værelsesplanerne vel bevarede; to Gavlrums, hvis svære Hvælvinger løber sammen paa en rigt smykket Sandstensmidtersøjle har endnu den oprindelige Karakter i Behold. Statelige Kaminindfatninger

saavelson en rigt udskaaet Egetræsdør i Hovedbygningens Forhal kan stadig give et Begreb om den gedigne Luksus, hvormed Gaarden var udstyret. Sandstensportalen fra Hovedindgangen er derimod kun kommet til os i Fragmenter og stærkt omsat. Den bærer Aarstallet 1589.

Forbindelsen mellem de forskellige Rum i tre forskellige Etager og tre forskellige Fløje kunde selv med velplacerede Trappetaarne være besværlig nok, og hvor første Stokværk var hvælvet, som Tilfældet vistnok var i hele Nørlund, var indvendige Trappeløb umulige. Vanskeligheden blev paa Nørlund løst ved Opførelsen af et flereetages udvendigt Galleri paa Sydfløjens Gaardfacade til begge Sider om Midttaarnet. Det er forlængst nedbrudt, men Rester af dets Søjler og Konsoller tillader et ganske godt Begreb om dets Udseende. Med sine slanke Søjler, Buer og Hvælv har det i høj Grad bidraget til at give Borggaarden en festlig Karakter. Nørlund er i hele sit Anlæg en Forløber for Kristian den Fjerdes Frederiksborg.

Af de store Herregaardsanlæg fra det 16de Aarhundrede staar endnu tilbage at omtale *Kongstedlund*. Ogsaa den gaar langt tilbage i Tiden; den skal efter Sagnet være anlagt af en „gammel dansk Konge fra hedensk Tid“. Beliggenheden paa den oprindelige Holm i Kanten af lille Vildmose viser et sikkert Blik for baade landbrugsmæssige og forsvarsmæssige Hensyn hos dens Ophavsmand, enten han saa var en Konge eller en Storbonde. En af Sønnerne fra Villestrup, Niels Juul Axelsen opførte i 1592 det trelængede Anlæg, hvoraf Vestfløjen bestaar med hele sin oprindelige Karakter i Behold. Bygningens høje og smalle Form, Kælder med to Etager over en kraftig Kampestenssokkel, saavelson Vinduernes uregelrette Fordeling over Facaderne henviser Gaarden til den gotiske Stilgruppe tiltrods for dens sene Opførelsesaar.

I 1637 blev den overtaget af Villestrups daværende Ejer, Iver Krabbe, der nogle Aar senere rejste en Sandstenspor-

Lundbæk ved Nibe.

FOT.: M. DAHL*

tal omkring Hoveddøren. Med sin udtalte barokke Karakter udgør den Herregaardens fornemste Prydelse. I al sin strenge Enkelthed virker Bygningen ellers næsten med middelalderlig Karakter, i Besiddelse af en ganske særegen fornem Skønhed.

Renæssancen er den store Byggetid for Herregaardene i Himmerland som i det øvrige Danmark. Efter den er der i det væsentlige kun foretaget Ombygninger af det allerede bestaaende, gennemgaaende til dets Forringelse. Et

Par Bygninger fra det nittende Aarhundrede fortjener dog at nævnes til Slut. Den ene er den saakaldte „italienske Fløj“, som nu udgør den egentlige Beboelse paa Herregaarden *Randrup*, ikke langt fra Kongstedlund; den opførtes i Empirens beherskede og klare Stil omkring Midten af Aarhundredet. Herregaardens ældre Partier omfatter et Bindingsværkshus, der vel gaar tilbage til Grevefejdens Tid eller rettere Aarene derefter. Grundlæggeren af Visborggaard, Rigsraad Jakob Seefeld, der har ejet Gaarden, rejste Indgangstaarnet, og engang ved Midten af 18de Aarhundrede føjede en Major v. Deden to Karnapper til paa Siderne af Taarnet. Gaardens Bygninger afspejler saaledes en meget lang Historie, men nogen arkitektonisk Helhed udgør de selvsagt ikke.

Et afgjort Helhedspræg er der derimod over *Lundbæk* ved Nibe, hvis hvide Empirebygning lyser op mellem store Træer tæt ved Vejen til Løgstør. Uden i mindste Maade at besidde særlige arkitektoniske Fortrin, er den et godt Eksempel paa en sober, i sit Væsen borgerlig Stil, — i Grunden altsaa alt andet end en Herregaard! Dens stilfulde Haveanlæg menes at gaa tilbage til Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, de regelrette Terrassehavers forjættede Tidsalder.

Nutiden er ikke blid ved Herregaardene; færre og færre af dem er længere paa Enkeltmands Haand. Den Frihed til at forme sin egen Tilværelse uden Hensyn til andre, som fordum var en Overklasse af Jorddrotter beskaaret, har maattet vige for andre Idealer. Den Skæbne, Herregaarden *St. Restrup* mellem Nibe og Aalborg, har faaet, kan staa som Symbol for Udviklingen. Den trefløjede, eet Stokværk høje Barokbygning (fra 1723) blev i 1912 overtaget af Husmændenes Udstykningsforening for Aalborg Amt. Under dens Tage arbejdes der nu i Husmandsskolen paa Dygtiggørelse af Smaabrukerne — Herremandstidens „usselige Bonde“!

FOT.: GEORG PE

Det saakaldte Ellen Marsvins Hus
(Borgmester Jørgen Olufsens Gaard).

AALBORGS HISTORIE

Af PETER RIISMØLLER

EN By røber selv sin Fortid gennem sit Udseende. Ikke med det samme og for enhver, nej den fremmede maa søge selv og være interesseret, hvis det skal lykkes at faa de Ting med, der uden særlig Rødmens lader sig berette, og han maa være en Elsker og bruge de Kneb, han derved skaffer sig Ret til, hvis han vil kende de allerinderste Hemmeligheder. Historien kommer frem i Brudstykker og ikke uden Overtalelse; den blæser ofte nok paa Kronologien og holder sig mere til det faste Punkt for Erindringen. Maaske er det noget saa luftigt som bare et Navn, men det kan ogsaa være noget saa massivt som Granitkvadre. Minderne er ikke til at udrydde; de har været levende Virkelighed engang og været med til at for-

me Byen, og skønt vi farer frem imod dem daglig med pneumatiske Bor og Gravemaskiner, svarer de bare med at vælte op af Jorden. Et Potteskaar, en udslidt Støvle eller en Kisteplade af Bly med et Navn, der engang var kendt af enhver i Byen, men nu kun i Arkiverne — alt sammen er det med til at forme vor Opfattelse af, hvordan den By blev til, som vi nu er i og vil kende.

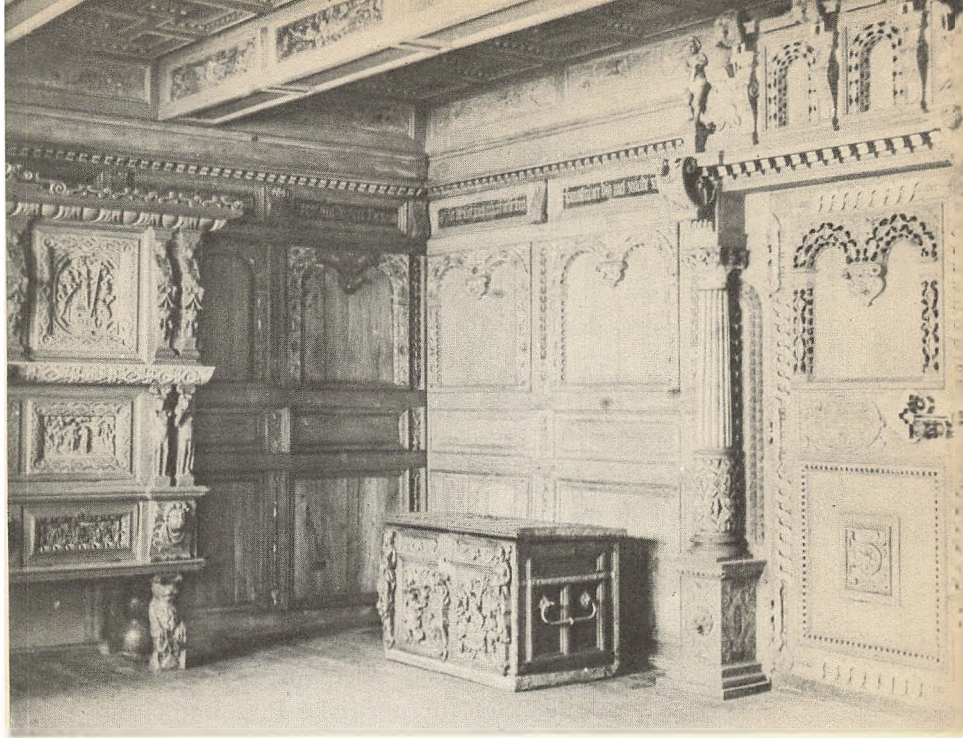
Naturligvis er der Byer, der er saa ny og historieløse, at vi ikke føler noget for dem. Byer med Stationsbyens Ene-gade igennem i stor Forstørrelse og Rester af Bondebyen som Arbejderhuse i Udkanten. Naa ja, der har vi jo straks Oprindelsen, bare ikke saa vigtig paa Alderdommens Vegne. Om nogle Aar skal de ogsaa holde Jubilæum og blive Genstand for Forskning. Og vil vi ind i den samme oprindelige Husrække i vor egen gamle Købstad, drejer vi bare om ad Algade.

Algaden, der er den første Gade i Købstaden, selve Landevejen, der har fortættet sig til en Række Bebyggelse, der hvor den krydser de to Aaløb Østeraa og Vesteraa. Alle gamle Byer har deres Algade, et typisk Træk, men udformet paa forskellige Maader.

I Aalborg løber Algade mellem tre Kirker. Det vil sige, den ene er undskyldt, den blev nedrevet i 1542 og er nu gemt under Husene paa Algade — Vesterbro Hjørnet, men den er endnu med til at forklare Aalborgs Byplan. St. Peders Kirke hed den, og den var Sognekirke for det vestlige Aalborg og for Hasseris.

Ved Algades østlige Ende ligger Vor Frue Kirke, oprindeligt en hvid Kvaderstenskirke. Her laa ogsaa Klostret, anlagt i en Landsby og dog nær Havn og Færgested. Mellem de to Kirker blev Byen til.

Midt imellem de to Yderkirker ligger Budolfi Kirke paa sin Banke og markerer Byens Centrum. Fire til fem Meter har Grunden hævet sig ved Paafyldning i Aarenes

FOT.: H. DALBY

»Aalborgstuen« fra 1609.

Panelstue fra Raadmand Niels Christensens Gaard paa Hjørnet af Østeraa og Ved Stranden. Det ældste borgerlige Interiør i Norden.

(Fra Aalborgs historiske Museum.)

Løb, og i denne uhyre Skidtbunke gemmer sig Fundament og et Par Kvaderskifter af en romansk Kirke, der var Aarhundreder ældre end den nuværende gotiske Kirke.

Ad denne Algade, oprindelig baaret af en Strandvold af Ler og Grus, men efterhaanden dækket af Byens Affald, gik den Færdsel, der skabte det ældste Aalborg. Omkring Aar 1000 boede Fiskere og Søfarere omkring Algade; deres Redskaber og Husgeraad kommer til Syne i Stumper, naar Udgravninger naar ned gennem det høje Lag af Affald. Nu lyder fem Meter Opfyldning af saa meget, men i Betragtning af, at det er samlet gennem 1000 Aar, er det jo ikke mere end en halv Centimeter om Aaret, saa udregnet paa den Maade, bliver det straks mere overkommeligt at tænke paa.

Vinkelret paa Algade løber Østeraa. I Dag en asfalteret

Gade, men endnu i sin Bebyggelse med Minder om en Tid, da den var Havn, ja mere end det, da den var Nordjyllands Hovedhavn og en af Evropeas vigtigste Havne for Norgesfarten. Hvor den Aa løber ud i Limfjorden, netop paa Strømmens smalleste Sted, der kom Aalborg til at ligge, der blev Havn og Færgested.

Lige fra den første Gang, Aalborgs Navn nævnes i Historien, er det Norgesforbindelsen, der tales om. Magister Adam af Bremen kalder, i sin Hamburgske Ærkebispeskrønike omkring 1070, Aalborg „Danernes Forbjerg“ og siger, at man herfra drager til St. Olav i Nidaros, først med Skib til Viken og derfra over Land. Ogsaa Ruten til Island gaar over Aalborg.

Hundrede Aar senere faar vi Ruten ridset op modsat Vej. Den islandske Abbed Nicolaus giver midt i 1100-Aarene en Vejledning for nordiske Pilgrimme, der vil til Rom; han regner 7 Dages Sejlads til Norge og fortsætter: „Fra Norge skal man først rejse til Aalborg i Danmark. Romafarerne regner med 2 Dages Rejse til Viborg, derpaa en Uges Rejse til Hedeby“. Denne første nordiske Turistvejledning siger altsaa det samme som Adam af Bremen: at Aalborg er Kontinentets Nordhavn.

Aalborg havde unægtelig ogsaa alle Betingelser for at hævde denne krævende Plads. I en Tid, hvor den hastige Strandhugst var gængse Krigsform, laa Byen lunt inde ved sin lukkede Fjord, hvor ingen nok saa stærk Fjende vovede sig ind af Frygt for at blive lukket inde.

Men hvad der betød nok saa meget var, at Farten mellem Jylland og Norge var en gammel, indarbejdet Handelsrute. Norge havde alle Dage Brug for Korn, og det skulde Aalborg nok skaffe af Jyllands Overskudsproduktion; saa kunde Norge til Gengæld levere Tømmer og andre Varer, som Jylland manglede. I Grunden under den ældste Budolfi Kirke fandtes Kister af Fyr og Gran, som altsaa i Aarene omkring 1000—1100 er indført fra Norge.

FOT.: H. DALBY

Helligaandsklosteret.

Efterhaanden som Byen voksede, kunde det Par Gader i en ret Vinkel naturligvis ikke slaa til. Der voksede stadig nye Gader ud fra Torvet, synlige endnu som smalle Gyder. Holmen mellem Østeraa og Vesteraa blev bebygget, anseligst ud mod det rige Østeraa og aftagende i Betydning ud mod Kanterne.

Sydligst i Byen, i en Gaffel dannet af Østeraa, laa Slotet Aalborghus. Hvor længe det havde ligget der, kan ingen vide, men Kongerne havde Retterting og Mødested i

Byen i hele Middelalderen, og saa længe har Slottet vel ogsaa været der. Og i 1340 blev det pludselig Rigets Centrum for en Stund.

Valdemar Atterdag skulde i det Aar begynde sit livslange Arbejde med at samle det vanrøgtede og pantsatte Danmark til et samlet Rige igen. Han fik som Medgift med Helvig, Søster til Hertug Valdemar af Slesvig, Himmerland, Vendsyssel og Thy, og som fast Punkt i dette Miniaturkongedømme Aalborg Slot.

En Stadsret af 1342, det ældste Privilegium der kendes for Aalborg, var hvad Byen fik ud af at huse Kongen i et Par Aar.

I tidlig Middelalder havde Limfjorden været aaben i Vest, og Vestervig havde været Markedsplads og havde tiltrukket det første nordenfjords Bispedømme. Men engang i 1100-Aarene lukkedes Fjorden og de vestlige Limfjords-egne maatte søge østerud. Bispesædet blev flyttet til Børglum og det før saa rige Thy blev en afsides Egn. Men for Aalborg betød den ny Tilstand, at Byen fik et naturligt Monopol paa Handel og Søfart paa Limfjorden, og fra nu af blev hele Nordjylland et aflukket Hele med Aalborg som kommerciel Hovedstad. Al Handel gik over Aalborg baade ud og ind.

Med Lukningen i Vest fandt Silden ind i Limfjorden for at yngle, og det i saa store Mængder, at den snart blev Aalborgs vigtigste Eksportvare. I 1461 blev Aalborgsilden endda sat lige med Skaanesilden paa det evropæiske Marked, idet Lübeck, der var Centrum for Sildehandelen, mærkede Aalborgsilden med det hævdvundne Mærke for Klasse I, den indbrændte Cirkel i Tønden. Finere kunde det ikke være.

Disse forbedrede Konjunkturer gav Aalborg et Opsving, saa Byen i Midten af 1400-Aarene voksede op til en af Rigets betydeligste Byer. De Spor, som denne Vækst af-

satte, var baade onde og gode, og de kan følges endnu, for den, der ser nøje efter.

Der foreligger ikke noget om, at det ældste Aalborg var befæstet. Men paa den Tid, da den store Vækst kom i Gang, blev Byen „indplanket“ og befæstet med Volde og Grave, som kan spores i Gadenavne endnu. Kattesundet, Gravensgade, Svingelen og Øster Gravensgade viser i Navnene, hvor Fæstningens Linie gik.

I denne hastigt voksende Handelsby skabtes et Købmands-aristokrati, i hvis Hænder snart hele Magten kom til at hvile. I Aaret 1431 stiftede Borgmester Peder Ilfarsen en Sammenslutning af disse stolte Købmænd, som kom til at hedde „Guds Legems Lav“ eller „Papegøjegildet“ efter Gildets Skik: at skyde Papegøjen af Stangen ved Midsommer. Dette Gilde blev i Aarhundreder en Slags andet Byraad, i hvis Hænder vigtige Sager laa og hvis Formue Gang paa Gang maatte holde for, naar Krig og andre Ulykker havde plaget Byen. Efter Svenskekrigene tog Gildet Navneforandring til Compagniet og et Aarhundrede senere til Købmandslavet. Da alle Lavsrettigheder blev ophævet i 1857, maatte ogsaa den da mere end 400-aarige Sammenslutning ophøre, men dens Opgaver var ikke ophørt, og „Aalborg Handelsstandsforening“ fortsatte, hvor Købmandslavet slap, og er stadig en betydende Faktor i Byens offentlige Liv.

Heller ikke faar Papegøjen Lov at blive paa Stangen. Det er mere end 100 Aar siden, at Købmændene mente, at deres faglige Affærer og Søndagsfornøjelser burde skilles, og derfor blev det Broderlige Skydeselskab til som den Del af det gamle Lav, der skulde varetage Fugleskydningen. Dette Guds Legems Lav, som har spillet en saa dominerende Rolle i Aalborgs Historie i over 500 Aar, har efterladt et synligt Minde, hvis Placering og Historie er den ene Side af Aalborgs store Middelalder.

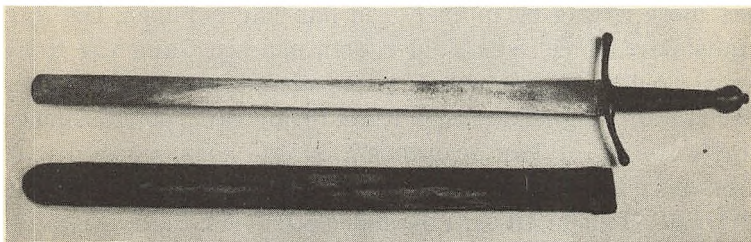
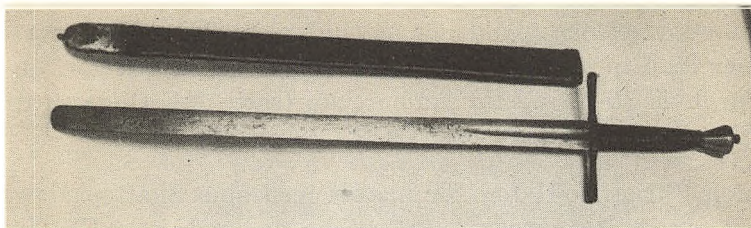
I 1505 byttede Helligaandsklostret sin Gaard ved Østeraa

„Møntergaarden“ mod Guds Legems Lavs Gaard „Papegøjegaarden“ ved Vesteraa. Denne Møntergaard havde rummet Kongernes Møntværksted, antagelig fra Vikingetid, da de første Aalborgmønter blev slaaet for Hardeknud omkring 1035, og til Kong Hans skænkede den til Helligaandsklostret. Nu blev den Gildeshus og kom senere til at hedde Kompagnihuset, det Navn, den bærer endnu. Naturligvis er Huset baade nybygget og ombygget adskillige Gange, men det staar der med den samme Ejer, som overtog det i 1505 og har i 1000 Aar kun haft ialt 3 Ejere: Kongen, Helligaandsklostret og Købmændenes Forening. Kompagnihuset ligger paa Hjørnet af Østeraa og Bispensgade, og det vil blive svært at udrede, om det ligger der, fordi Stedet er Byens fornemste Hjørne, eller det er Byens fornemste Hjørne, fordi Kompagnihuset ligger der.

Den anden Side af Aalborgs Middelalder skimtes just gennem Beretningen om det Helligaandskloster, som Guds Legems Lav byttede Gaard med. Det blev stiftet i 1431, samme Aar som Guds Legems Lav, ikke mindre end dette et Vidnesbyrd om, at Aalborg var ved at vokse op til Storby, baade i godt og ondt.

Helligaandsklostret blev til for at trængende, fattige og syge Mennesker i det kunde faa Herberge, Husvalelse og Hjælp efter Stedets Lejlighed. Og det kunde vel trænges, for et Raadstuevidne siger derom, at det var Borgmestre og Raad vel vitterligt, „hvorledes mange fattige, usle og vanføre Mennesker desværre tidt og ofte i mange Aar led stor Nød i Aalborg og næsten maatte gaa til Grunde paa Gader og Stræder og andetsteds, formedelst Vanrøgt af deres store, vederstyggelige Sygdom og Krankhed.“

Til Afhjælpning af denne Nød var det, at hæderlig Kvinde Maren Hemmings skænkede sin fædrene og mødrene Grund til Oprettelse af et Helligaandshus, og Byen lagde hertil en tilgrænsende Grund. Stifterindens Søn Hr. Henneke og Forstander Anders Bork skabte af dette Hus det

Aalborgs Bøddelsværd fra 1600-Aarene.
(Fra Aalborgs historiske Museum.)

FOT.: H. DALBY

Helligaandskloster, som endnu ligger i Byens Centrum og passer den Opgave, som det fra første Dag var indviet til: Omsorgen for de gamle, syge og værkbrudne.

Der var nok Klostre i Aalborg inden 1431, men de betød ikke meget. Det gamle og fornemme Vor Frue Kloster husede Nonner af Benediktinerordenen, mens Graabrødrene byggede deres Kloster ved Algade, og flere kom der ikke i Aalborg, mens Roskilde havde fem og Odense seks Klostre. Aalborg var alle Dage en By med flest og stærkest verdslige Interesser, og havde jo heller ikke noget katolsk Bispesæde eller Domkapitel, saa Kirkens Mænd havde ikke stort at skulle have sagt i Byen. Men et Kloster med rent sociale Opgaver, det var noget, Borgerne forstod, og de skænkede rundhaandet og gerne Gods til Helligaandsklostret, saa det blev i Stand til at røgte sine Opgaver. Ogsaa Kongerne gav Gods og Rettigheder til Helligaandsklostret. Kongerne var i det hele taget Aalborg velvillig

stemt, som naturligt var, da Byen var en baade solid og vel udnyttet Skattekilde, og en fin Række Privilegier stammer fra Christian I, Hans og Christian II, de Konger, under hvis Regeringstid Aalborg fortsatte sin Opgang til Pladsen som Jyllands største By.

Men Christian II tog for haardt med sine Skattepaalæg, saa selv Aalborgenserne syntes ikke, de kunde bære Skattestrykket. Især da den Mand, der forestod Opkrævningen, var mere dygtig og nidkær, end han var populær. Det var Hans Bartolomæussen Tolder, som paa een Gang var Kongens Tolder, Borgmester og Lensmand paa Aalborghus, det største Regnskabslen i Riget. Han var Jyllands mægtigste Mand og han brugte sin Magt hensynsløst til at fremme Christian II's Sag, men glemte derover nok det rimelige Hensyn til sine Bysbørn. I hvert Fald „satte de Aalborg Borgere sig op mod Kong Christian og ihjelslog Hans Tolder, som han stod paa Raadhuset og oplæste Kongens Brev.“

Dette Hidsighedsdrab blev Indledningen til den mest bevægede Tid i Aalborgs Historie. I de følgende 12 Aar svinger Byen helt over paa Christian II's Side i Kampen mod Frederik I og senere mod Christian III, samtidig med at Reformationen gaar sin skaanselsløse Gang hen over de katolske Institutioner, og det adelige Rigsraadsparti klemmer hver disponibel Øre ud af Byen i Skatter. Da Grevens Fejde bryder ud, er Aalborg moden til at blive Revolutionens jyske Hovedsæde, hvor Skipper Clement samler sine Bondehære og slaar Adelshæren ved Svenstrup, og siden fra Aalborg støder frem mod Sydvest lige til Varde.

Men Aalborg kom ogsaa til at betale Prisen. Da Nordevropas mest frygtede Feltherre, Johan Rantzau, med sit erfarne Korps af professionelle Soldater i Ilmarsch rykkede mod Skipper Clement, da foretrak Skipperen at tage mod Stormen i Aalborg og udbygge Forsvaret, hvad der var muligt. Det var ikke nok; Johan Rantzau tog Byen med

Indkørselen til Aalborg Slot.
Over Porten ses de kongelige Monogrammer.

Storm en Decembertid i 1534 og opgiver selv, at 8—900 Mand blev hugget ned. Senere Kilder nævner et Par Tusind Mand, og det er nok rigtigere; for Byen blev givet til Pris for Landsknægtene, og de skrabede Bunden, selv de fattige i Helligaandshuset maatte afgive deres usle Tøj.

I 1501 hærgede Ilden Aalborg. I 1530 kom den igen, og da brændte saa godt som hele Byen, selv Raadhuset ved Gammel Torv, saa Byen maatte have ti Aars Skattefrihed for at komme til Kræfter. Nu, kun fire Aar efter den totale Ødelæggelse i Clementsfejden — var det muligt, at Byen nogensinde kunde komme paa Fode mere?

Ja, for Aalborg ligger netop der, hvor en By ikke kan undværes. Da de evropæiske Konjunkturer tog til at stige, efter at Amerikas Guld og Sølv stimulerede Evropas Om-sætning, var Aalborg straks rede til at tage sin Del af den forøgede Handel. I Løbet af et Par Aartier var Byens Næringsliv igen inde i de gamle Baner, foruden at det ogsaa havde brudt sig nye, og gennem hele den nordiske Syvaarskrig tjente Borgerne mægtigt paa Krigsleverancer til Hæren og Flaaden. Med ganske smaa Afbrydelser varede Højkonjunkturen til 1624, og i hele dette Tidsrum voksede Aalborg Aar for Aar i Folketal og Velstand.

I de Aar blev Aalborg nybygget næsten fra en Side af. Brande og Ødelæggelse havde jo ryddet Tomterne, og vi kan i Dag følge Sporene af Byens Vækst i de store Aar fra 1550 til 1624.

Aalborghus blev aldrig Slot mere. Skipper Clement havde kastet Peder Lykke ud af Slottet i den bare Skjorte og derefter forsvaret det mod Johan Rantzau, men nu var det ogsaa ødelagt. Det blev helt nedrevet, og Christian III lod bygge et helt nyt paa opfyldt Grund ude i Fjordengene.

Det ny Aalborghus blev ikke nogen gotisk Bygning med knejsende Tinder, for den bløde Bund kunde slet ikke bære en saadan Belastning. Heller ikke blev det et rødt Renæs-

sanceslot til Kongebolig, for det var det slet ikke beregnet til. Det blev den firkantede Gaard af glat Bindingsværk, der i det væsentlige staa der endnu, skønt noget ombygget i Tidernes Løb; indrettet til Kontorer og Lagerrum mere end til Forsvar og Pragt. I 1555 skulde Otto Krumpen og Holger Rosenkrantz tage Slottet i Øjesyn og bestemme, hvorledes det videre vilde være at befæste; men i Stedet blev Slottet opgivet som Fæstning, da der ikke kunde skaffes fersk Vand nok til at udholde en Belejring. I Stedet for nu at tabe sin Betydning, øgedes denne tværtimod i de følgende Aarhundreder. For Slottets egentlige Hensigt var jo, at det skulde være Administrationscentrum for hele Aalborghus Len, saa Kronens Bønder her kunde aflevere deres Afgifter i Korn og Flæsk, og Tiender og andre Ydelser fra hele Limfjordsomraadet gik ligeledes til dette Centrum for Skatteoppebørsel. Det blev aldrig i Krig, Aalborghus kom til at staa sin Prøve, og derfor er det noget overset mellem de sagnrige Slotte. Men mens alle de andre Regnskabsslotte er helt forsvundne eller kun er Ruiner, staa Aalborghus næsten uskadt med sine vældige Flæskeskældre under Volden, sin Ladebygning med den ene Etage Kornloft over den anden og sit Brevkammer til Dokumenter, saa brandfrit, som Tidens Teknik tillod det. Som historisk Mindesmærke har Jylland ikke noget finere Bygningsværk at henvise til end Aalborghus.

Samme Vej som det gamle Aalborg Slot gik begge de gamle Klostre. Kun Helligaandsklostret stod Stormen igennem, og blev omdannet til et verdsligt Stiftshospital med samme Opgaver som Klostret. Og da Bygningerne var saa gode og rigelige, fik den nyoprettede Latinskole sine Lokaler samme Sted og blev der i 300 Aar.

Men trods de offentlige Institutioners Betydning, var det dog mest paa Borgernes egne Gaarde det saas, at der var kommet Penge til Byen.

I 1535 befalede Kong Christian III, at Befæstningen skul-

de fjernes, og der skulde „gøres slet trindt omkring Byen“, for at Borgerne ikke skulde have nogen Chance, hvis de skulde faa et Tilbagefald. Den Plads, som derved blev ledig, blev bebygget i en Haandevending, og Byen strakte sig langt udover Vesteraa helt frem til, hvor Rutebilstationen og Holbergsgade nu er. Men denne Udvidelse forsløg slet ikke for Tilvæksten, og saa tog man fat paa at fylde de lave Strandenge op, der laa nord for Bispensgade. Inden 1600 havde Byen indtaget hele det brede Bælte mellem Bispensgade og Ved Stranden, hvor der før havde staaet Vand over sure Enge, og her fik Tværgaderne Navne efter Byens kendte Damer. Maren Turisgade og Jomfru Anegade minder om den hektiske Periode, da Jagten paa Heksene gik saa livligt, at selv Borgmesterens Moder Maren Turis blev fængslet for en Tid, og de to Jomfruer Kruckow, Christence og Ane, maatte stifte et Legat for Disciple i Katedralskolen, for at godtgøre, at de var agtværdige Kvinder. Det hjalp i det sidste Tilfælde ikke, men den Historie er for lang.

Baade de gamle Gader og de nye blev bebygget med godt Bindingsværk af solid aalborgensisk Struktur med Masser af Tømmer i, men uden ret megen Udskæring. Nogle af de ældste og bedste staar nu i den gamle By i Aarhus. Men mere Interesse har jo de Gaarde, der staar endnu.

Følger vi Østeraa nordfra, laa paa Hjørnet ved Stranden Raadmand Niels Christensens Gaard fra 1602. Ganske vist er Gaarden vejet for Haandværkerforeningens Bygning, men den mindes, for herfra stammer de Paneler, der i Aalborg historiske Musæum danner det ældste borgerlige Interiør i Norden, den pragtfulde Aalborgstue. Da Lars Hansen Skriver overtog Gaarden i 1620, vilde han ikke bo i en gammel Stue, og han lod derfor Aarstallet 1602 borthøvle og erstatte med sit eget 1620, — det var en lemfældig Modernisering, men det er den eneste, der kan ses paa Stuen i Dag.

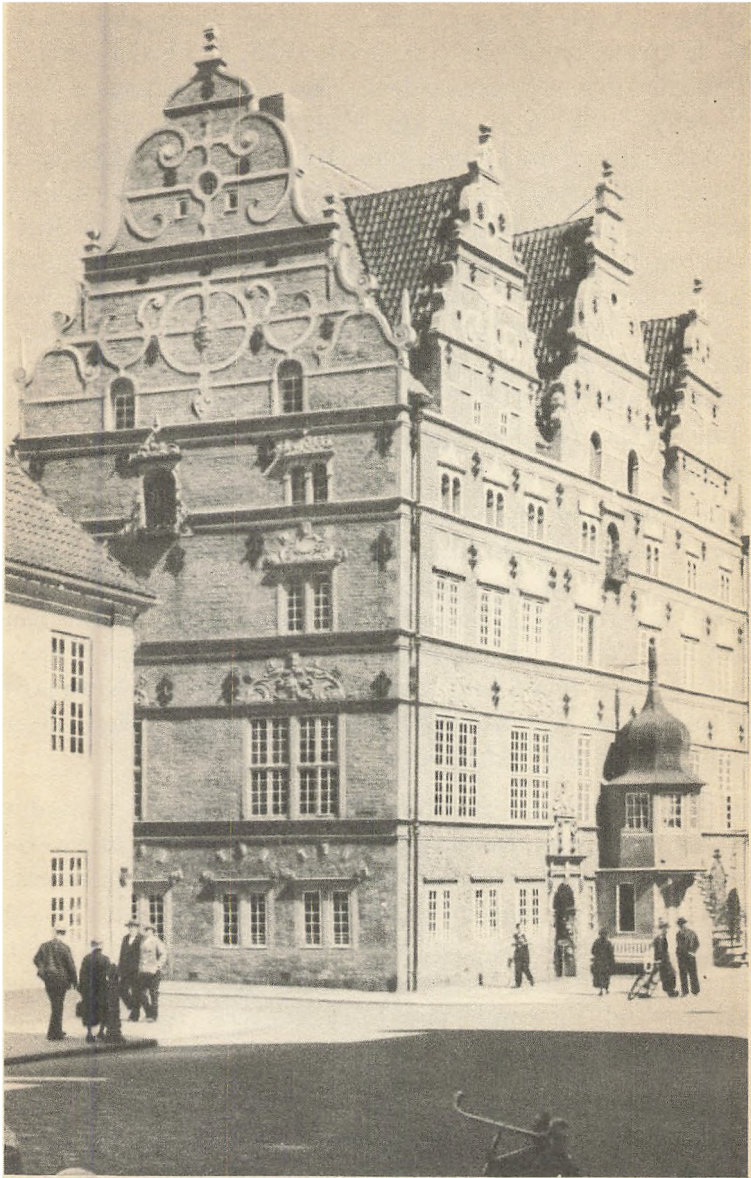
Et Par Gaarde længere fremme ligger Borgmester Jørgen Olufsens trefløjede Gaard fra 1616, den bedst bevarede af alle Renæssancegaardene. Den skønne Stengavl med Sandstensportalen er nu kun Kulisse, idet Huset bagved er ombygget flere Gange, men Bindingsværksfløjen med Klitgaards Garveri og Læderhandel er til Gengæld i samme Stand, som da det blev bygget, med Lagerlofter i tre Stokværk og hele Stueetagen brolagt med hollandske Klinker paa Højkant, flere Skibsladninger Mursten smækket ned i et Gulv. Naa det var ikke saa kostbart som det lyder; man sejlede Korn og Sild til Amsterdam og skulde have Ballast hjem, for Tobak og Krydderier gav ikke Vægt nok i Lasten. Saa tog man lige saa gerne Mursten som Sand til Ballast.

En Forveksling af to Clicheer i „Illustreret Tidende“ engang i 1860erne skaffede Gaarden Navnet „Ellen Marsvins Gaard“, og det Navn slipper den nok aldrig af med, skønt den rigtige Ellen Marsvins Gaard ligger endnu paa Gammel Torv 5. I 1938 var den prægtige Gaard i Fare for at blive revet ned, men Grosserer Eskild Klitgaard købte den og restaurerede alle Bygninger, saa den nu er sikret for en lang Aarrække.

Da Vedbenden blev revet af Stuehusets Facade, viste der sig en Niche over Døren og heri en Kvindefigur af Fyrretræ, næsten skjult af vilde Biers Voksceller. Den blev renset og malet op med de gamle Farver og staar nu synlig i sin Niche. Nærved plump og ukunstnerisk, men paa sin Plads i Facaden et mærkeligt og paa usandsynligt heldig Vis bevaret Eksempel paa Renæssancens naive Dekorkunst.

Det fornemme Østeraa ender med det Hus, der er selve Aalborgs Vartegn og Bomærke: Jens Bangs Stenhus.

Jens Bang var sin Tids største jyske Købmand, med Skibe paa alle Have og Gældsbeviser paa de fleste jyske Herremænd. Nogen elskværdig Mand var han ikke, hans hobby

Jens Bangs Stenhus.

FOT.: JONALS CO.

var Retssager og Injurier, og dette ligefremme Forlystelsliv gjorde ham saa forhadet, at han aldrig blev hverken Borgmester eller Raadmand. Men han kunde undvære baade Embeder og Venskab, og maaske for at drille Adelen og de store Borgere byggede han i Slutningen af den store Højkonjunktur sit mægtige Stenhus i Aarene 1623—24. Stilen er den hollandske Renæssance, vel smykket med Sandsten mellem de røde Munkesten, og efter den store Istandsættelse, som Slægten Strøbyberg lod foretage omkring 1920, er Huset igen i det ydre som da Jens Bang byggede det.

Siden 1665 har Svaneapoteket haft til Huse i Jens Bangs Stenhus, og Huset har ikke været i Handelen siden, men har stedse skiftet Ejer ved Arv eller Giftermaal. Inden den Tid havde dog Svenskekrigene naaet at rasere det indvendig, saa Husets Indre desværre ikke staar Maal med det pragtfulde Ydre i historisk Henseende.

Siden 1830 har Jens Bangs Stenhus været i Apotekerslægten Strøbybergs Eje, og denne Slægt har ofret en Formue paa at sikre og vedligeholde Huset.

Endnu kunde nævnes mange Huse, hvor Detaljer er bevaret. Brix's Gaard paa Hjørnet af Adelgade og C. W. Obels Plads er et middelalderligt Stenhus, og dets Bindingsværksfløj ud mod Pladsen en af de bedst bevarede i Byen. Nytorv 18 har Svalegang mod Gaarden og en Østgavl af en sjælden raffineret Virkning. Grønnings Gaard i Nørregade har et Gaardinteriør af sjælden Fornemhed, og Fjordgade 2 er et Vildnis af forskellige lunefulde Byggeperioder. Men gaa selv paa Opdagelse og find de gode Huse; der er mange flere, end der her er Plads til at nævne.

Saa godt og rigeligt blev Aalborg bygget i de gode Aar 1550—1624, at der ikke var Brug for nye Huse af Betydning i 200 Aar. Derfor er Barokhusene sjældne i Aalborg.

Den Velstand, Aalborg havde opsamlet i de gode Aar, blev der Brug for i de onde. Først tog Pesten i 1602 næsten Halvdelen af Byens Befolkning, dernæst svigtede Sildefiskeriet i en Aarrække. Men sidst og værst kom Krigene til Jylland, og Aalborg var besat i 1627—29 af Wallensteins Lejetropper, i 1644 af Torstenssons Svenskere under Helmuth Wrangel, og i 1658—59 af Karl X Gustavs Svenskere og Kongens polske og brandenburgske Hjelpe-tropper. Men da var ogsaa de sidste Reserver ved at gaa med. Folketallet gik ned, Handelen stagnerede, Skibene blev opsnappet — alt gik i Staa.

Naar Aalborg atter denne Gang klarede sig ovenpaa igen, var det gennem at dyrke sine gamle Forbindelser: Limfjordshandelen og Norgeshandelen. I 1669 blev der lagt Told paa alt udenlandsk Korn til Norge, og med denne beskyttende Toldsats som Nødanker red Aalborg de værste Tider af. Og i 1682 fik Aalborg Eneret som Stabelstad ved Limfjorden, saa det blev alle andre Byer forbudt at handle paa Udlandet; man havde at henvende sig i Aalborg angaaende Eksport og Import. Det gik saa slideligt, og altid bedre end for de fleste andre jyske Byer. Selv et Par kommunale Underslæbsaffærer af stort Format tog Byen i stiv Arm.

Vil man finde Enevældetidens Spor i Byen, skal man ikke søge mellem Borgernes Huse. Der var slet ikke Brug for Nybygninger. Men det repræsentative Byggeri fra den Tid er saa meget mere værd at lægge Mærke til. I 1759—62 blev det ny Raadhus bygget, paa samme Sted, hvor alle de tidligere Raadhuse havde ligget, ved Gammel Torv. Den lille fine Bygning i sen Barokstil er saa fint afvejet i sin strenge Symmetri, paa en Gang let og fast, et af Byens bedste Huse. Og kun lidt yngre er Budolfi Kirkes Spir, fuldført 1779 for Midler skænket af Søskeneparret Jacob Himmerig og Elisabeth Kynde. Det Spir er forlængst hinsides al Bedømmelse af smukt eller grimt, det er Præget i Aalborgs Profil, som ikke kan diskuteres.

Baade Budolfi og Vor Frue er saa vel udstyret med smukt Inventar, skænket til Kirkerne af fromme Borgere og deres Fruer, at det skulde være nok til at gøre dem erindrede. For dog at sikre Mindet lod de samme Borgere deres Epitafier ophænge paa Væggene, i Format som Altertavler og med Indskrifter, der lader formode Mennesker uden Fejl og Laster. Hvad skal man saa tro, Epitafiet eller Raadstuearkivet?

Narremaske af Jærn FOT.: H. DALBY
 fra Byens »Kag« paa Gl. Torv.
 (Fra Aalborg historiske Museum.)

Omkring 1760 begyndte de danske Provinsbyer at gøre sig gældende i Konkurrencen med en favoriseret Hovedstad og at tage Del i det Opsving, som Verdenshandelen da tog. Aalborg var med i denne Udvikling, baade med en begyndende Industri og sin betydelige Handel, og for første Gang i et Par Aarhundreder voksede Folketallet igen. Det var den gode Tid, da Krig paa Havene skabte Chancer for de neutrale, og da Stavnsbaandsløsning og Udskiftning gjorde Bønderne til bedre Leverandører og Kunder.

Fra den Tid stammer mange Provinsbyers Hovedbebyggelse. Men i Aalborg var der kun lidt Plads for nye Huse, for de gamle fra den store Byggetid stod endnu. Kun hist og her spores den ny Tid, som i Kvarteret mellem Nytorv og Algade, hvor den øvre Ende af Slotsgade rummer en Række lange toetages Empirefacader, der giver Gaden et Præg helt forskelligt fra alle andre Gader i Aalborg. „Hjorths Gaard“ er den bedst bevarede, den viser den

særlig aalborgensiske Frise i Etageadskillelsen, som gaar igen i mindre Haandværkshuse i Møllegade og i endnu mindre Lejehuse i Klokkestøbergade.

En hel Gade blev til i Empiretid: Store Nygade. Den er svær at finde, men det lønner sig, for her er Sjette Frederiks idylliske Provins i Renkultur. Bare Dørene i Store Nygade er et Studium for en Amatørfotograf.

Byens smukkeste Empiregaard er dog Ved Stranden 7, det gamle Vinfirma Simonis Gaard, med den herlige Stukgruppe midt i Midterfrisen. Den er bygget i 1805, og det var paa Slutningen af Aalborgs Handelsvælde og det næstsidste af Byens gode Aar.

For i 1807 kom Krigen mod England og Sverige, efter at Englænderne havde taget hele den danske Flaade.

Først skilte Blokaden Aalborg fra Norge, den Hovedforbindelse, der hidtil havde taget mere end Halvdelen af alle Varer, udskibet fra Aalborg, og leveret mange af de mest nødvendige igen. Og da Freden blev sluttet, bekræftede den kun Krigen Resultat. Norge var skilt fra Danmark, og over den ny Toldmur kom det jyske Korn ikke i mange Aar.

Ti Aar senere kom det næste Slag. Limfjorden havde hidtil været en lukket Fjord, hvor Aalborg havde hersket nogenlunde enevældigt over Handel og Omsætning, i Kraft af sin Beliggenhed og sine Privilegier. Nu brød — i 1825 — Vesterhavet igennem Aggertangen, og de vestlige Limfjordsbyer var ikke sene til at tage Chansen for hurtigere Sejlads mod Syd og Vest. Det var saa meget uheldigere for Aalborg, som Handelen netop i de samme Aar begyndte at vende sig mod Hamburg og England.

I de Aartier, da ingenting vilde lykkes for Aalborg, blev Byen idyllisk. Ganske stille forfaldt de gamle Gaarde — ja, de nye med — og Lugten fra de beskidte Aaer blev paa engang saa følelig. En senere Tid har valgt at dyrke For-

faldet som Idyl og beklager den støjende Nutid, men læg Mærke til, at ingen ønsker at bo i Idyllen før Pensionersalderen. Der er sagt mange pæne Ord om de blanke Aaer, der skred tyst under Piletræerne, mens røde Tage spejlede sig i dem. Det er bare ikke sagt af Aalborgensere, for de forstod saare godt, at al den Grønhed bare var Ukrudt mellem Brostenene, og Idyllen var den rene Alderdomssvækkelse.

Da Aalborg igen skulde til at tage Hænderne op af Lommen, var imens baade Aarhus og Odense løbet forud i Folketal, Velstand og Teknik. Fra at være den største Provinsby i Landet, en Plads, der var holdt gennem mere end 200 Aar, var Byen faldet ned paa Tredjepladsen, og den var endda truet.

Det er sjældent, at Kulturhistorie lader sig datere. Krig og andre Ulykker skal nok melde sig med Dato og Klokkeslet, og den politiske Historie er da ogsaa bundet til en Talrække. Men engang imellem sker det, at ogsaa den langt vanskeligere tøjrede Kulturhistorie lader sig binde til et enkelt Aar. For Aalborgs Vedkommende er det saa tydeligt med Aaret 1431, det Aar, da baade Guds Legems Lav og Helligaandsklostret blev stiftet, og Byen dermed blev voksen. Men engang til sker en hel Række omvæltende Begivenheder indenfor et enkelt Aar: 1857.

Det begyndte med, at Nørresundby fik Handelsret. Saa længe havde Herrerne i Købmandslavet raabt, at dette vilde blive Aalborgs Ruin, at man virkelig troede det, og mange Købmænd sprang til at købe Hus i Genbobyen.

Endnu mens Ophidselsen var frisk, kom den store Pengekrise, startet i Amerika, hvor Bankerne ramlede paa Geled, og snart udbredt over hele Verden. Hamburg var nu Aalborgs Hovedkunde og Leverandør, og her maatte de store Handelshuse standse Betalingerne. Et Laan kunde kun faas mod Haandpant, deponeret hos Laangiveren og mod Renter op til 35 %, da det var værst.

Og, for at det ikke skulde være Løgn, kom midt i alle de andre Ulykker Efterretningen om Næringsfrihedsloven. Nu skulde alle Lavsrettigheder ophøre, enhver maatte ned-sætte sig som Haandværker eller Købmand, og Byens æld-gamle 4 Miles Læbælte, indenfor hvilket ingen Købmand eller Haandværker maatte være, blev ophævet.

Det Aar blev Aalborg vækket efter de lange sure Aar, der fulgte efter Napoleonskrigene. Efter 1857 havde Aal-borg lært, at vilde man leve og arbejde, fik man tilegne sig Tidens Tanker og Metoder, og den Lære har Byen ikke glemt siden. De væsentligste øjeblikkelige Følger af Hændelserne i 1857 blev, at Aalborg fra at handle en detail blev Grossererby for sit Opland.

Tiden siden 1857 har været en Periode af uafbrudt Vækst. Meget af det er allerede Historie, men det lader sig ikke fortælle endnu.

For den fremmede, der vil vide noget om den By, han besøger, er det naturligt først at søge Musæet. Her er Byens Minder samlet, saa mange som nu er levnet til vor Tid, ofte samlet op af Jorden en Dag, da man var ved at grave Kælder til et nyt Hus eller Grøft til en Ledning. Men dernæst maa Turisten ud i Byen for at søge Historiens Spor i Bybilledet og se, hvordan Byen blev det, den er i Dag. Dertil kræves et vist Maal af Forhaandsviden, en normal Nysgerrighed og nogen Sportsaand. God Jagt.

Lysning mellem Graner i Rold Skov.

FOT.: SIGVART WERNER

ROLD SKOV OG REBILD BAKKER

Af POUL LORENZEN

ROLD Skov er Danmarks største Skov, selvom patriotiske Sjællændere gjerne vil give Gribskov Forrangen. Naar man i daglig Tale siger Rold Skov, mener man hele det store Skovkompleks, som ligger godt 15 km Nord for Hobro og i Øst—Vest har en Udstrækning af ca. 20 km, i Nord—Syd ca. 10 km; men paa Egnen skelner man mellem en Mængde lokale Skovnavne som Rold Østerskov, Rold Vesterskov, Nørlund-Torstedlund Skov, Hesselholt, Jægersborg, Kærbjærg Skov o. s. v. Rold Skov af i Dag er kun en Rest af de store Skove, der engang strakte sig over det meste af Himmerland; men der er endnu noget af Æventyrets Syvmileskov over Rold Skov, og der

er mere oprindelig Skovnatur tilbage end i de fleste danske Skove.

Bevoksningerne bestaar nu mest af Naaletræ, især Gran; dog findes der endnu megen Bøg i Rold Skov og fra nyere Tid nogen Eg; men gaar vi blot 100 Aar tilbage, var Bøgen næsten eneherkende. Granens Overmagt i vor Tid skyldes her som andensteds i Danmark alene Menneskets Indgriben i nyere Tid.

Gaar man meget langt, Tusinder af Aar, tilbage i Tiden, maa man tænke sig den første Skov, den egentlige Urskov, bestaaende af Træarter som Birk og Bævreesp. Derpaa fulgte for ca. 7000 Aar siden en Fyrreperiode, ikke saaledes at forstaa, at Birk og Bævreesp forsvandt og Fyrren blev eneherkende, men saaledes at Fyrren bredte sig og blev den herskende Træart. Derefter fulgte en „Egeperiode“, som atter afløstes af en „Bøgeperiode“, som vi endnu ikke er kommen ud af. Nøjagtige Tidsrum kan ikke opgives; men Bøgen indvandrede i alt Fald for ca. 2500 Aar siden til Egnen ved Rold og har holdt Stand siden.

Naar der tales om Bøgen som vort „nationale“ Træ og om Danmark som „Bøgens Fædreland“, er det Digternes Skyld og temmelig fjærnt fra Virkeligheden. De Egne, hvor Bøgen trivedes bedst, ligger langt Syd for Danmark (Bukovina betyder Bøgeskov), og selvom vi paa Øerne samt i Øst- og Sønderjylland har fortrinlige Bøgeskove, er der Egne i Danmark, hvor Bøgen ikke kan trives. I den højtliggende Rold Skov med sit barske Klima gror Bøgen kun langsomt og bliver ofte lavstammet, kroget og beklædt med Mos paa Stammen. „Saa gammel som Træ i Rold Skov“ er der et Ord, der hedder, og Bøgene i Rold er betydeligt ældre, end de ser ud til. En særlig kroget og forvreden Bøgebevoksning er den berømte „Troldekov“, hvor Træerne næsten vrider sig som Slinger, et fantastisk Syn, som bringer mange Mennesker en Uhyggefølelse, især naar Træerne ses i Mørkningen eller i Maaneskin.

Troldekskoven. Rold Skov.

FOT.: H. DALBY

Blandt Troldeskovens Bøge og for Resten ogsaa andre Steder i Rold Skov findes enkelte, hvor Grene eller Stamme vokser, saa de danner Øjer. Saadanne Træer kaldes „Hultræer“ og har spillet en Rolle i Folketroen. Trak man en Syg igennem et saadant Hul, blev han rask. Særlig virksomt var Midlet overfor Børn med „Skæver“ (engelsk Syge), og Kuren kunde ogsaa bruges forebyggende. I skovløse Egne vides det, at Jordemødre har anskaffet sig en saadan Gren med et Øje i og har taget Grenen med til Fødsler for straks at trække det nyfødte Barn gennem Øjet. I rigtig gammel Tid skulde noget af den Syges Tøj blive tilbage i Hultræet, formentlig et Levn fra hedensk Offerskik, og saadanne Klude, som hang i Hultræerne maatte man ikke tage eller røre; thi da paadrog man sig Sygdommen, som var „sat hen“ i Træet.

Naaetræerne er som nævnt i nyere Tid indført i vore Skove af Menneskene, efter at man i ældre Tid havde udryddet dem eller saa godt som udryddet dem. Gran, Fyr, Lærk m. fl. indførtes til Danmark saa sent som mellem 1760 og 1770, og til Rold Skov naaede disse Træarter altsaa først for godt 100 Aar siden. Eet Naaetræ er der dog, som er oprindeligt i vort Land, nemlig Enebærtræet eller Enebærbusken, der trives frodigt paa Lyngsletter og i Moser i Rold Skov. Der er pragtfulde Enebærbevoksninger andre Steder i Danmark, men det æventyrligste Vildnis af Enebær er dog vist det, som findes i Rold Vesterskov i Nærheden af Lensgreve Schimmelmanss Jagtslot, der ligger gemt i Skovdybet. Dette Enebærkrat er et af Kronvildtets mest yndede Tilholdssteder.

I Roldskovkomplekset findes Danmarks største Stamme af fritstaaende Kronvildt, flere Hundrede Stykker i alt. Intet Ondt om Kronvildtet i Dyrehaven, der er saa tamt, at det spiser Skovgæsternes Smørrebrød og undertiden overfalder Mennesker; men det er nu alligevel noget andet, naar man i Rold Skov en sjælden Gang ser en Flok Kronvildt eller en „Rudel“, som det hedder i Jægersproget. Der fin-

Udsigt over Madum Sø.

FOT. SIOVART WERNER

des ogsaa Raavildt i Skoven samt Harer, Ræve, Grævlinger, Maarer m. v. Sangfuglene er ikke talrige; men til Gengæld huser Rold Skov en Del af de Storfugle, som ellers er sjældne i Danmark netop fordi de kræver mere Plads og Ro, end Smaaskove eller stærkt trafikerede Skove kan byde paa.

Skovbunden i Rold Skov er en anden end i de frugtbare Skove. Af hvide Anemoner er der kun faa og slet ingen Lærkesporer eller Lungeurt; men paa Steder er der mange blaa Anemoner, og den lille Skovkløver (Oxalis) med sit fine, hvide Bløster danner om Foraaret de skønneste Tæpper. Skoven huser ogsaa botaniske Sjældenheder bl. a. nogle Gøgeurter (Orchidéer), hvoraf den berømteste er „Fruerskoen“, som overhovedet ikke findes andre Steder i Danmark. Blomsten er meget stor, 5—6 cm i Diameter, med dybt violette Blade og en stor oppustet, gul Læbe i Midten. Den ligner de Orchidéer, man ser i Gartnernes Vinduer, og det er noget af et Æventyr at se en saadan

Plante staa og blomstre i en dansk Skov. I Fruerskoens store, hule Læbe kryber Bierne ned for at samle Blomsterstøv, hvorved Blomsten befrugtes. Læben er som nævnt gul; men ser man nærmere til, er der nogle klare Pletter i det gule, næsten som Vinduer, og en svensk Botaniker mener, at det netop er Vinduer, som Naturen i sin Visdom har anbragt, for at Bierne skal kunne se, medens de er nede i Blomsten.

Naar flere sjældne Orchidéer trives i Rold Skov, skyldes det sikkert, at der nogle Steder findes Kalk i Jorden helt op i de øverste Lag, saa højt at man ofte ser Muldvarpeskud med Kalkstykker i. Vi er jo i Rold Skov ikke ret langt fra de store Cementfabrikker i Aalborg og ved Mariager Fjord, og i Udkanterne af Skoven ligger Kalkværker f. Eks. det berømte Tingbæk Kalkværk, som ejedes af Billedhugger Bundgaard, der dybt under Jorden inde i de mægtige Kalkgruber indrettede et Museum, som rummer en Del af hans Værker. Der er elektrisk Lys i de underjordiske Hvelvinger, og Brydningerne mellem dette Lys og „Bjærgets“ Mørke samt Kunsts kattene som Bjærgets gemmer bør man ikke forsømme at se, hvis man kommer til Eggen ved Rold.

Der er Søer i Rold Skov. De største er Store Økssø og Madum Sø. Den første er en udpræget Skovsø omgivet af Bøg, Eg, Gran og Birk, der om Efteraaret gløder i Brunt, Grønt og Gult. Søens Vand er stærkt rødligt, saa stærkt at man ligner en Indianer i Hudfarven, naar man svømmer deri. Den røde Farve skyldes opløst Humus i Vandet, idet der op til Søen ligger nogle store Tørvemoser. I Modsætning til Store Øksø har Madum Sø det klareste Vand som tænkes kan og den reneste Sandbund. Videnskabeligt forklares det ved, at Vandet er kalkfattigt og „surt“ i en saadan Grad, at man skal helt ned til de blaa Alpesøer for at finde Magen. Vegetationen i Søen er sparsom. Der findes ikke den Skov af Tagrør, som kranser saa mange danske Søer, men til Gengæld bl. a. Lobelien med sine hvidblaa Blomster som

Kimbrerestenen.

FOT.: JONALS CO.

skyder op paa en lang Stilk fra en grøn Roset paa Søbunden. Af Fisk findes foruden Aborrer, Gedder m. v. Helten, som allerede omtales i en Indberetning af 1743 fra Pastor Hans Rosenkilde, hvori der dog klages over, at der kun fanges faa Fisk „en Del formedelst Søens vidtløftige Cirkomferens“.

Egnens største Vandløb er Lindenberg Aa, som i sit øvre Løb kaldes Rold Aa og Buderupholm Aa, hvor den løber forbi Herregaarden af samme Navn. Hvor Aaen strømmer

gennem Enge eller mellem Marker og Lyngbakker er den vel omtrent som vore andre dejlige, danske Aaer — vel at mærke de ikke regulerede — men hvor den i næsten en Mils Længde løber i den dybe Dal mellem Nørlunds og Lindenborgs Skove og ved Foden af Rebild Bakker er den noget for sig selv og har næppe sin Lige i vort Land.

Lindenborg Aa faar Tilløb fra Egnens mange smaa og store Kilder. Danmarks største Kilder findes paa denne Egn, sikkert ogsaa de ejendommeligste, ja Kilderne omkring Rold Skov, hvoraf kun Store Blaakilde er landskendt, hører til Egnens største Seværdigheder: Rold Kilde, Mari-væld, Kovadsbæk, Ravnkilde, Lille Blaakilde m. fl.

Store Blaakilde, som menes at afgive op imod 30,000 Kubikmeter Vand i Døgnet, ligger godt gemt i et Kær ved Syd-kanten af Rold Skov. Kilden er et dybt Bassin, fra hvis Bund Vandet strømmer og kaster Sandet til Vejrs, saa det ser ud som om det koger og bobler i Bassinets Bund. Det fortælles, at de gamle Herremænd fra Villestrup undertiden morede sig med at kaste Sølvdalere ud i Vandet, idet de søgte at ramme, hvor Vandet sprudlede stærkest, saa Dalerne ligesom holdtes svævende i Vandet en Tid. Navnet kommer af, at Bassinet i Solskin straalere i pragtfulde lyseblaa Farver, ikke fordi Vandet i sig selv er blaat, men fordi det er saa krystalklart.

Store Blaakilde har i mange Aar været regnet for Danmarks største Kilde, men er nu bleven deklasseret af Dr. Anker Nielsen, som skriver, at flere af Kilderne langs Lindenborg Aa er større. Dette gælder f. Eks. Lille Blaakilde og Blaahøl, som ligger i Nærheden af den smukke Egeskov Skindbjerglund. De faa, der kender Blaahøl, er ikke i Tvivl om, at denne Kilde er langt større end Store Blaakilde. Nu har denne Opfattelse faaet videnskabeligt Stempel.

Ligesaa mærkelige og smukke som de meget store Kilder er nogle af de mindre. Rold Kilde er formentlig vor eneste „Bjærgbæk“ med et Fald saa rivende, at det ikke findes

FOT.: GEORG PE

Store Blaakilde, det hypotetiske Afløb fra Madum Sø
og Beryndelsen til Villestrup Aa.

I Midten skinner den blaa Lerbund igennem.

andre Steder i Danmark, og en Kilde som Ravnkilde, der risler ved Foden af Rebild Bakker, maa man se — lytte til — for at fatte dens særegne Trylleri, og allerdejlignst er maaske de ganske smaa Kilder og Bække, der som smaa Sølvaarer rinder fra Skovbrynene ned mod Aaen. Iris, Hjortetrøst og Forglemmigej gror langs Bredden, Karse vugger midt i Strømmen, og paa Steder lukker Græs og Blomster sig sammen og skjuler Vandaaren, som kun røber sig ved sin Rislen.

Naar Videnskabsmændene interesserer sig saa meget for disse Vandløb, er det fordi de huser et sjældent Dyre- og Planteliv betinget af, at Vandets Temperatur er omtrent ens, ca. $7\frac{1}{2}^{\circ}$ Celsius, Sommer og Vinter. Derfor er der endnu Livsbetingelser for Planter og Dyr, som kom hertil i den kolde Periode efter Istiden. Floraen i Kilderne er beslægtet med den i de islandske Vandløb, og der lever en Vaarflueart, som overhovedet ikke findes andre Steder i Danmark og udenfor Danmark ikke nærmere end i England og i Alperne.

Endnu mærkeligere synes det, at her ogsaa lever Dyrearter, hvis Hjem er i Sydeuropa, og som er sjældne Nord for Alperne, Arter som er indvandret i Egeperioden, da Klimaet var varmere end nu. Forklaringen er den, at Kilderne i og omkring Rold Skov nok er kolde om Sommeren, men til Gengæld varme om Vinteren, hvorfor de gennem Aartusinder har beskyttet disse Dyrearter mod at komme i Vinterkulden.

Vi beder derfor: Skaan Søerne, Aærne, Bækkene og Kilderne paa Egnen ved Rold, ikke blot fordi de indeholder sjældne Dyr og Planter, men ogsaa fordi de er saa friske og smukke, ogsaa fordi de opmuntrer og glæder hver den, der ser dem, fordi de nynner og risler sig ind i Menneskenes Hjærter.

Og saa vil vi tage Lyngmoserne i Rold Skov med i vor Bøn. Uden dem var Skoven ikke, hvad den er. Her holder Kronvildtet til, her gror Enebær og Pil, her vugger Kærulden i Blæsten, her modnes Tyttebær, Tranebær, Blaabær og Sortbær, og her dufter saa daarende af Tørvejord, Mos og Pors.

En af disse Moser, Lille Økssø Mose, er et af de første naturfredede Omraader i Danmark, idet den som typisk Højmose fredlystes paa Professor Eugen Warmings Initiativ. Midt i Mosen ligger en lille, dyb Sø, en Rest fra den Tid, da hele Mosen var Sø, og om videnskabelige Resul-

tater fra Undersøgelser af denne Mose vil formentlig høres nyt i de kommende Aar.

Rold Skov er rig paa Oldtidsminder, ikke blot paa prægtige Gravhøje, men ogsaa paa gamle Hulveje, hvoraf i alt Fald nogle er Rester af Oldtidsveje. De ligger ofte 3—4 ved Siden af hinanden. Naar et Vejspor var bleven ufarbart, var der Plads ved Siden af, og efterhaanden dannedes her nye Spor.

Rold Skov har 4 Ejere: Staten samt Godserne Lindenberg, Nørlund og Villestrup. Lindenberg Slot ligger et Par Mil fra Skoven, Villestrup noget Syd for, Nørlund i Vestkannten, medens Herregaarden Buderupholm, som engang ejede det meste af det nuværende Statsskovdistrikt, ligger ved Skovens Nordrand. Alle disse Gaarde er gamle og har deltaget gennem Aarhundreder i Danmarks Historie paa godt og ondt. Navne som Dronning Margrethe, Skipper Clement, Ellen Marsvin, Axel Juul med mange flere er knyttet til disse Borge.

Befolkningen i og omkring en stor Skov har sit Særpræg, saaledes ogsaa ved Rold. Skoven giver Læ ogsaa i overført Betydning, den bevarer og værner noget oprindeligt hos Menneskene, som maaske ikke derfor bliver bedre end andre, men anderledes, mere særprægede. Her drives endnu Kulsvieriet i Miler som for Tusind Aar siden, her findes endnu kloge Mænd og Koner, og den sidste Mand, som kan „gøre“ et Par Træsko, er ikke død endnu.

I gamle Dage var Rold Skov berygtet for sine Røvere og sine Ulve. Hvad Røverne angaar fortælles det jo, at de i deres Huler havde ophængt Klokker, som ringede, naar der kom Folk ad Vejen. Den sidste virkelige Røver, som huserede paa disse Kanter, var Blichers berømte „Bettefanden“. Han boede ikke i Rold, men gjorde Togter dertil fra Stenild ved Hobro, og han skal have været en sikker Gæst i Kirken om Søndagen, naar han havde gjort et godt Kup Lørdag Nat. Han stod i Ledtog med en stor Del af Egnens

Befolkning, og det er endnu ikke 100 Aar siden, han og hans Bande i Viborg blev dømt til Tugt-, Rasp- og Forbedringshus.

Om Ulvene i Rold fortælles der endnu. Den sidste skal være skudt af Billedhugger Bundgaards Oldefader, som kaldtes Jens Tved; men det var ingen almindelig Ulv, der var Spøgeri med i Spillet, idet Ulven hørte til i en Flok, der huserede med en berygtet Heks i Spidsen. „Ulvehullet“ ligger endnu i Rebild Bakker og „Ulvesigen“ i Skoven. Sidstnævnte skal have faaet Navnet, fordi Ulvene her gjorde det af med to Heste, som blev „skaaret fra“ en Vogn, der blev forfulgt af en Flok Ulve. Sikkert er det, at de ældgamle Bøge i Rold Skov har oplevet at se baade Røverne og Ulvene ved deres Fod.

Krybskytteri har selvfølgelig været kendt i Rold helt fra de Dage, da Straffen lød paa Hængning og i mildere Tilfælde paa at faa Øjnene stunget ud. Endnu kan det gaa haardt nok til, endnu hænder det, at Krybskytterne optræder med falsk Skæg eller sværtet i Ansigtet for at gøre sig ukendelige, og endnu lever der Folk paa Egnen, som for Livstid bærer Men af natlige Kampe mod Vildttyvene.

At Roldskovegnen er rig paa Sagn er nærmest en Selvfølge. Det spøger her og der, Lygtemænd ses, Lindormen vrider sig over Vejen o. s. v. Et Sted gaar en hvid Høne med sine Kyllinger, og den, som ved Nattetid kører der forbi, vælter med Vognen. Andetsteds gaar en ulykkelig Landmaaler og rasler med sine Kæder, idet han siger: „Her er Ret og Skel“ — alt fordi han i levende Live netop ikke tog det saa nøje med Ret og Skel.

En bestemt Nat hvert Aar ruller et Ildhjul ned gennem Rebild Bakker, og hvor meget man end pisker paa Hestene, ruller Vognen den Nat baglængs. Paa Bunden af Madum Sø ligger en Gaard, som sank, fordi Folkene i deres Ugudelighed lagde en Gris i Sengen og hentede Præsten til en

FOT.: J. M. JENSEN

Blokhuset i Rebild.

Døende. I klart Vejr, siger de Gamle, kan man skimte Gaarden og en brolagt Vej paa Bunden af Søen.

For nogle Aar siden stod endnu Træet, som var bleven skævt, fordi Fanden løb imod det, da han hentede Per Yde. Samme Per Yde maa jo have haft et og andet paa Samvitigheden, og da Fanden kom, sad han og søbede Sølvpenge af et Mælkefad for at faa dem med sig, hvorhen end Rejsen skulde gaa.

I Skoven ved Nørlund er en lang Jordvold, som hedder „de 1500 Favne“. Den skal være bleven til ved at Fanden og Præsten væddede om, at Fanden kunde sætte hele Diget, medens Præsten holdt sin Prædiken; men midt i denne sagde Præsten pludselig „Amen“ og gik ned af Prædikestolen, og derfor blev Volden ikke færdig, men holder op et tilfældigt Sted i Skoven.

Naar Kulsvierne om Natten vogtede de brændende Miler, oplevede de mangt og meget i Retning af Besøg af Elle-

piger, Skovtrolde og andre overnaturlige Væsener. En Nat stod pludselig en nøgen Ellepige midt iblandt nogle Kulsviere. Hun spurgte en af dem, hvad han hed, og han svarede „mæ siel“ (jeg selv), idet han brændte hende med den glødende Ende af et Stykke Træ. Hun raabte om Hjælp og kaldte paa „Trøsø Trolde, Aldals Dreng og Bukkjærs Kællinger“, Skovaander som holdt til ved Trøsø, Aldal og Bukkjær, Steder som endnu findes i Skoven. Aanderne ilede nu Ellepigen til Hjælp, og Kulsvierne satte i vild Flugt mod Hjemmet. Trøsø Trolde og de andre uhyggelige Skovvæsener spurgte nu Ellepigen: „Hvem har gjort dig Fortræd?“ Hun svarede „mæ siel“; de troede da, hun selv havde brændt sig. Før Sandheden gik op for dem, gik der et Stykke Tid, akkurat nok til at Kulsvierne naaede hjem og fik Døren slaaet i efter sig, før Skovaanderne naaede dem; men næste Morgen fandt de Kulmilerne splittet for alle Vinde.

I en Gaard var der et Barn, som var underligt og ikke havde Talens Brug, skønt det var flere Aar gammelt. De mente, det var en Skifting, et Barn de underjordiske havde forbyttet, og for at faa Vished anstillede Konen en Prøve. Hun lagde en lille Gris ind til Barnet, idet hun sagde: „Her har du en Pølse.“ Barnet, som laa i Vuggen saa paa Grisen og sagde da: „Nu haar a sit Rold Skov oprunden og opbrunden trej Gaang; men aaller haar a sit en Pøls som dæ!“ (Nu har jeg set Rold Skov oprinde og opbrænde tre Gange, men aldrig har jeg set en Pølse som dig!) Og dermed var det afsløret, at Barnet var en Skifting, naar det var saa gammelt, at det havde set Rold Skov vokse op og brænde tre Gange.

Rebild Bakker er for det første ikke Bakker, men bare Faldet fra et Højdeplateau ned mod Engene ved Lindene Aa, og for det andet er Rebild ikke Hede i almindelig Forstand, men ganske simpelt et Areal, som Lyngen i Aarhundredernes Løb har erobret fra Rold Skov, fordi Menne-

skene huggede og vanrøgtede Skoven. Der findes mange Steder i Rebild Bakker Smaakrat af Bøg, Bævreasp m. v. foruden enkelte spredte Bøgepurrer, og selv under den mindste Busk kan man om Foraaret finde Anemoner, Skovsyre og liden Konval, som har holdt Stand maaske gennem Aarhundreder, og som vidner om den fordums Storskov. Der er faa Steder i Danmark, hvor man uden at være særlig lærd, kan læse Landskabets Historie i Naturens egen Billedbog saa tydeligt som i Rebild Bakker.

Rebilds nyeste Historie er knyttet til Dansk Amerikanerne, som i 1912 købte nogle af Bakkerne og overdrog dem til den danske Stat, som siden ved Køb og Fredninger har udvidet og arronderet Arealet, saaledes at hele Omraadet nu er fredlyst. Her holdtes de kendte Rebildfester, som i nogle Aar var de største danske Folkefester, der samlede indtil 25,000 Deltagere fra hele Danmark, dog især fra Himmerland, til Møde med de Dansk-Amerikanere, der var hjemme at se til det gamle Land. Dansk-Amerikanerne udgjorde aldrig mange pCt. af Forsamlingen; men de gav Festerne en Kolorit og en Stemning, som ikke glemmes af Deltagerne. En gammel Skovhugger fra det fjærne Vesten henvendte sig efter en af Festerne til Lederen og sagde paa uforfalsket Fynsk: „Se jæ har itte været hjemme i 44 Aar, og det er første Gang, jeg har Penge til saadan en Rejse, og naar jeg kommer tilbage til Amerika, ka jæ begynde forfra igen; men jæ sier Tak for i Da, den ene Da var Rejsen værd, aa nu gier jæ en Sodavand,“ og saa drak de en Sodavand hos „Topkaren“, en Sodavand som i alt Fald den ene af Parterne aldrig glemmer. Nu er „Topkaren“, den gamle, djærve Kone, død, og Rebildfesterne i alt Fald indtil videre blot et Minde.

Paa en af Bakketoppene staar Cimbrenstenen med Indskriften: „Fra disse Egne drog Cimbrerne ud.“ Noget helt afgørende Bevis herfor foreligger ikke; men meget tyder paa, at Himmerland er det samme som det gamle Cimbrenland, og at en Del af vore Forfædre herfra omtrent 100

Aar før Christi Fødsel sammen med andre Folkestammer (Teutonerne) drog ned gennem Europa overvindende al Modstand, saa endog det romerske Rige var truet som aldrig før. Tilsidst blev dog Cimbrenne og Teutonerne overvundet af den romerske Feltherre Marius i et Slag, som uden Overdrivelse kan kaldes verdenshistorisk.

Var Cimbrenne fra Himmerland, kan Himmerboerne i Dag henvise til, at de ved noget fra skriftlige Kilder om deres Forfædre 1000 Aar før, Danmarks øvrige Befolkning træder ind i Historien. De romerske Historieskrivere beskrev nemlig Cimbrennes Kampe saavel som deres Vildskab og Udseende, og disse Beskrivelser er bevaret. De nordiske Børns lyse Haar vakte Romernes Forundring, hvad de udtrykte ved at skrive, at Børnene havde Oldingehaar. Saa-danne Børn med „Oldingehaar“ leger i hvert Fald endnu i Dag paa Himmerlands Grøftekanter.

Beskrivelsen af selve den afgørende Kamp mellem Nordboerne og Romerne er saa spændende som muligt, og vore Forfædre gjorde os ikke Skam, de sloges grundigt. Da Romerne havde gjort det af med Mændene og vilde tage Vognborgen i Besiddelse, maatte de overvinde Kvinderne, der forsvarede sig selv og Børnene som Ulvinder og hellere dræbte sig, end de faldt i Romernes Hænder, og da Kvinderne var dræbt eller taget Fange, forsvarede Nordboernes rasende Hunde Borgen, til ogsaa de blev dræbt. Først da blev der roligt i Cimbrenlejen.

Rold og Rebild er historisk Grund, hvor Naturen taler sit Alvorssprog, hvor Sagn og Æventyr lever, hvor Fortiden er forunderligt levende. Den har sit Særpræg, Egnen omkring Rold, og jo mere alvorlig og særpræget Naturen er, desto stærkere binder den Menneskene. Bjærgtagen blev man i gamle Dage, skovtagen kan man blive endnu, om ikke andre Steder i Danmark saa i vor største Skov, i Rold Skov.

Molerklinter ved Ertebølle Hoved.

FOT.: VICTOR MADSEN

LIMFJORDEN

Af J. REGNAR

MANGE Turister, der skulde bese Hovedlandet, har valgt Søvejen herover, idet de gik om Bord paa det dejlige Skib „Aalborghus“ i København, og efter en Nats mere eller mindre rolig Søvn, vaagnede Turisterne op, gik paa Dækket for at se og tage Mærke, og saa var man ved Limfjorden, altsaa rigtig i Jylland, snart i Aalborg, der maa betegnes som Nordjyllands og specielt da Himmerlands Hovedstad.

Sejler man den modsatte Vej og vil besøge Sjælland, vaagner man op ved Indsejlingen til Kronborg, der straks med sine Taarne og Spir giver os en Forsmag paa Hovedstaden. Saaledes giver Indsejlingen til Limfjorden os ogsaa en Forsmag paa Himmerland. Her er ingen Spir eller Taarne.

Her ses kun en lille By, Hals, der byder den fremmede et Velkommen ved sin Lods, der sørger for, at vi kommer ordentlig ind og ikke sætter os fast paa „Barrerne“ d. v. s. Sandbankerne, der skjuler sig ved Indsejlingen.

Se, ved Kronborg sørgede Kanonerne i gamle Dage for, at uvedkommende ikke kom ind i Øresund og nærmede sig Hovedstaden. Her i Jylland har Naturen selv sørget for Forsvaret. Her var ikke Raad til Slotte og Kanoner til Beskyttelse; men Barrerne gjorde samme Nytte.

Derfor skjulte Aalborg sig inderst i Fjorden paa det smalle Sted, hvor der var Overfart til Vendsyssel. Herind kunde Sørvøvere ikke godt komme, for Faren lurede under Vandet ved Indsejlingen til Fjorden.

Der ligger saa *Hals*, der var kendt allerede i Oldtiden, og da kaldtes at'halsi d. v. s. Indsejlingen til Fjorden. Det er en temmelig stor By med købstadlignende Udseende og badepræget om Sommeren. Forbindelsen med Himmerland har man ved en Færge over til Egense og Mov paa den sydlige Side af Fjorden. Mange Kampe har der gennem Tiderne staaet herude ved Indsejlingen, ligefra Guldharalds Kampe med Harald Graafell og til 1848, da Garnisonen her ved nogle Smaaskanser blev inddraget. Disse Skanser var anlagt af Kong Frederik d. 3.

Damperen er nu naaet saa langt ind mod Aalborg, at vi kan se Skorstenene paa „*Rørddal*“, *Cementfabrikken*, der blev som en Forløber for alle de andre Cementfabrikker her ved Aalborg og Nr. Sundby. Dag og Nat, Aaret rundt sender de den sorte Røg ud af de høje Skorstene, og var der ikke mørkelagt, vilde det lyse ud i Natten fra mange Vinduer, der fortalte om Liv og Virksomhed. Hele denne Storindustri skyldes Kridt.

Vi forstaar derfor ogsaa, at Fjorden her maatte have Navn efter dette Kridt og Kalk, da det findes her fremfor andre

Steder i Danmark. Limsten vil sige Kalksten, og Limfjord vil netop sige Kalkfjord el. Kridtfjord.

Kalken findes overalt i Landets Undergrund; men her ved Limfjordens Kyster stikker Kridtlaget flere Steder gennem Overfladejorden. Her ved Aalborg ses det rage op over hele Byen i stolte Bakker, der af Gravemaskinerne er bearbejdet, saa der optræder vældige Klinter, der ender nede i dybe Grave. Ler findes her ogsaa, og Cementen er jo netop Ler iblandet Kridt i et bestemt Forhold og derefter brændt.

Intet Sted i Limfjorden er der Liv som her ved Søsterbyerne Aalborg og Nr. Sundby. Her har der altid hersket Travlhed. Her var Overfartsstedet. Limfjorden er jo en vældig Fjord efter danske Forhold. Paa sine Steder er den bred og antager Karakter af et Indhav med grundede Kyster, andre Steder er der smalle Sunde, hvor Vandet bruser af Sted, og Dybden er disse Steder meget stor.

Alle Dage har Menneskene da ogsaa lagt Mærke til Limfjorden. Det ældste Danmarkskort er tegnet af Pthole-mæus i Oldtiden, men det mangler ikke Limfjorden. Nej, saa meget betød denne paa sine Steder brede Fjord, at man kaldte Landet paa den anden Side „Landet Norden for Lov og Ret“.

Limfjordens Løb gennem de lave Engstrækninger fra Hals til Aalborg minder en Del om Elbens eller de hollandske Floders. Gaar man paa Landevejen et Stykke fra Fjorden, ser man kun Sejlene og Skorstenene af Skibene, der glider forbi. Det ser ud, som de bevæger sig hen over Engen, da man ikke ser Vandoverfladen.

Men naar man nærmer sig Aalborg, skifter Billedet. Der kommer Bakker, der dog ligger et Stykke fra Fjorden, saa Strandengene stadig er der. Der ser vi en mægtig høj Bakke med en lang Kirke. Det er *Nr. Tranders Kirke*, der staar der, som den har gjort det i mange Aarhundreder og vist Vej til Aalborg. Dens Taarn rager saa højt op, saa den

ikke er til at tage fejl af. Paa Kirkegaarden findes en Gravhøj, der skal rumme Guldharalds jordiske Levninger, og det er jo tænkeligt nok, da han fandt sin Død ved Fjordens Munding efter Slaget med Harald Graafell.

Guldharald var en Prins. Mange Aarhundreder senere sænkede Tordenkalven ned i den samme Jord. Paa sine lange Vandringer rundt i Himmerland kom han hertil og fandt sin Grav. Hans Minde lever i Johs. V. Jensens „Himmerlandshistorier“. Han var en Landevejens Ridder paa halvandet Ben og med Krykke og Stok.

I gamle Dage var her ved Aalborg et betydeligt Færgested, men efterhaanden blev Trafikken saa stor, at det blev nødvendigt at anlægge en Bro. Ingeniørkunsten var ikke saa stor som nu, og man nøjedes med en saakaldt *Pontonbro*, der blev anlagt 1863—65 af Aalborg Kommune. Selv om Broens Længde ikke imponerer i vore Dage, var det dog efter Datidens Forhold et stort Foretagende, idet hele Broen hvilede paa 45 Pontoner el. fastliggende Baade. Paa Midten var et Parti indrettet som Svingparti, saa der kunde aabnes for Skibes Gennemsejling.

Her foregik da Færdselen mellem Vendsyssel og det øvrige Land, og det blev efterhaanden en meget livlig Færdsel, der gav adskillige Penge til Kommunen, idet hvert Kjøretøj saavel som hver gaaende maatte betale en Broafgift. I Magsvejr var det ingen Sag at færdes paa Broen; men naar Vestenvinden eller Isskruningerne tog fat, da var det ikke alene for Lyst at køre over Broen, der gyngede op og ned, mens Bølgernes Slag mod Brosiden sendte Kaskader af Skum og Sprøjt ind over Broen. Der var derfor sat Sejl op langs Siderne af Broen til Beskyttelse for Færdselen.

Imidlertid øgedes Landevejstrafikken saa enormt, da Bilerne tog Vejene i Besiddelse, at det blev utaaeligt med de lange Ventetider ved Broen. To Biler kunde smygge sig forbi hinanden; men ved Svingpartiet kunde kun en Bil passere ad Gangen, og naar et Skib skulde igennem, tog det

FOT.: JONAS CO.

Lynderupgaard.

lang Tid, saa Bilerne holdt i lange Rækker paa begge Fjordsiderne og ventede.

Saa maatte da den gamle, udtjente Bro vige Pladsen for en moderne *Betonbro*, der indviedes i Aaret 1937, og nu foregaar Færdselen uhindret, selv om der maa ventes en kort Tid, naar et Skib skal passere. Broklapperne svinges op af mægtige Elektromotorer, og saa snart Skibet er forbi Broen, er Klapperne nede igen. Det var da ogsaa en af Aalborg Bys store Dage, da Snoren kunde klippes over, og der var anlagt en fast Vej til Vendelboerne.

Men foruden disse Broer til Landevejstrafikken, er der ogsaa en *Jernbanebro* ved Aalborg—Nr. Sundby. Den er bygget 1873—79 og var i lange Tider Landets største Ingeniørværk. Der gaar fantastiske Fortællinger om Livet i Dykkerklokkerne dernede langt under Limfjordens Vande.

Dengang kendte man endnu ikke til at lave Sænkekasser, saa man maatte mure Pillerne op, og da Bunden var blød, maatte man meget dybt ned med Dykkerklokken, hvori der arbejdedes. Der var ikke noget Firma i Danmark, der kunde udføre et saadant Arbejde. Det er værd at bemærke, at vi maatte indkalde et fransk Selskab „Compagnie de Fives-Lille“ til Udførelsen af Brobygningen. I vore Dage rejser danske Firmaer ud i forskellige Verdensdele og bygger meget større Ting end Jernbanebroen ved Aalborg.

Men nu kunde den jyske Længdebane fortsætte Nordpaa. Med Fryd i Øjet og Frygt i Sindet satte vi da ud over Vandet og undredes over, at Broen kunde bære den mægtige Byrde, som et Jernbanetog med Indhold er. Naa, den var ikke for solid alligevel. De store P Lokomotiver kunde ikke gaa over, og der maatte ogsaa her ligesom ved Landevejsbroen tænkes paa en Fornyelse. Denne fandt Sted for faa Aar siden. Dog blev det ikke en helt ny Bro, idet en Del af Materialerne fra Frederikssundsbroen blev brugt her. Det kan dog hverken ses eller mærkes, og nu har Vendsyssel to gode Forbindelser med Omverdenen over Broerne ved Søsterbyerne.

Havnen i Aalborg er meget lang. Der er Kaj ved Kaj, og store Kraner strækker Armene mod Himlen. Der er Liv og Travlhed, Hammerslag og Sang. Vi bliver maaske mest imponerede af Skibsværftet, der ligger langt mod Øst. Her bygges saavel smaa som store Skibe; nogle beregnede paa at trodse de smaa Bølger paa Limfjordens Vande, andre stærkt byggede af svære Jernplader og med flotte Saloner, da de skal over de store Have, hvor man ikke ser Land i Uger.

En af Landets ældste Dysser.
Troldkirken ved Limfjorden.

FOT.: SIGVART VERNER

— — — Vi gaar om Bord paa Fjordsbaaden „Mathilde“, der besejler Limfjorden mod Vest. Det er kun et lille Skib, men hyggeligt er det, naar man har god Tid. I gamle Dage var det nødvendigt at sejle med en saadan Skude, hvis man da ikke vilde besørgeres af Sted af den skumplende Deligence, og saa foretrak de fleste vel nok Søvejen. Den benyttedes af alle, høje saavelsom lave, og Passagererne kunde snart rystes sammen paa det lille Skib. Skjoldborg har Ansvaret for følgende lille Fortælling fra en saadan Sejltur:

Man var kommet et godt Stykke fra Aalborg. Skuden laa roligt paa Vandet, saa Skibsfolkene kunde faa Tid til en lille Passiar med Passagererne. En Søulk gav sig i Snak med Aalborg Biskoppen Schousboe, der var paa Tjensterejse ud i Vesteregnene. Denne Biskop havde engang haft Rosen og havde efter denne Sygdom et temmelig rødladent Ansigt. Sømanden stod og betragtede Biskoppen en Tid, før han sagde: Naa, hvad er du saa?

Ja, sagde Biskoppen og skjulte et Smil, jeg er Præst eller rettere sagt: Jeg har været Præst.

Da saa Sømanden endnu mere bestemt paa Biskoppens Ansigt, rystede paa Hovedet og sagde: Ja, den Brændevin, den Brændevin.

„Mathilde“ duver sødt i Blæsten, og Smaabølgerne slaar skælmske mod hendes Bov. Det er en rigtig Limfjordsstemning, der opstaar en saadan Dag. Det er en Dag af den Slags, Erik Bertelsen har tryllet frem i sit Digt om Limfjorden, hvor han i første Vers siger:

Blæsten gaar frisk over Limfjordens Vande,
rusker dem op til vaagen Flugt,
jager dem mellem de favnende Strande,
fylder med Toner hver en Bugt.
Og Sømanden synger ved sit Rat
paa Krydstogt fra Nordsø til Kattegat.

Vi har knapt forladt Byen, før vi træffer paa den første af Limfjordens mange Øer. Det er *Egholm*.

Den er som de fleste af Fjordens mange Øer meget frugtbar og har da ogsaa en efter Størrelsen ret stor Befolkning, der bor i Byen, der ligger paa den nordvestlige Del af Øen. Der er Skole, men ingen Kirke. Beboerne hører under Budolfi Sogn i Aalborg, hvor de maa søge til Kirke, men der er da heller ikke nogen lang Afstand dertil, og der er regelmæssig Forbindelse med Byen. Derfor søger ogsaa mange Turister herover, naar de gæster Aalborg, og da der paa Østsiden af Øen findes Restauration med Gynger og andet Legetøj, sejler mange Skoler herover, naar de har Udflugt til Aalborg, saa faar de samtidig en Sejltur paa Fjorden.

Vi forlader Egholm og vender Blikket mod Syd for at se Himmerland her fra Søsiden, mens „Mathilde“ arbejder sig gennem Renden ved Gjøl. Vi ser mægtige Engdrag, der strækker sig langs Fjorden og fortsætter fra Hasseris til Herregaarden *St. Restrup*, hvor der nu er Husmandsskole.

Nu er der ca. 120 Smaabrug her, hvor der før kun levede en Herremand, og han døjede med at klare Skatter og Afgifter. De vidste nok, hvor de vilde bo, de gamle Herremandsslægter. Landets bedste Jord blev deres. Saaledes ogsaa her. Derfor lever nu de over hundrede Familier lykkeligt og kan klare enhver sit, og midt i deres Kreds har de deres Universitet, Skolen, der er dejligt indrettet i de gamle herskabelige Sale og Sidefløje. Ogsaa her var Digteren Johan Skjoldborg en af de bærende Kræfter, da det skulde være Alvor med Køb af Gaarden for at anvende den til Husmandsskole. Det var Engene, der gjorde Udslaget. Naar der kan graves saa mange Tørv, er der intet at betænke sig paa, sagde Skjoldborg, og han fik Ret. Skolen klarer sig godt og har altid Lokalerne fyldt med Elever. Men rundt om Skolen breder Haverne sig, og de bugner hvert Aar af Frugt. St. Restrup er blevet landskendt som Husmandskoloni.

Fjorden vider sig igen ud, og vi træffer det første af dens Indhave, *Nibe Bredning*, der ligger ligeoverfor Øland med de mægtige Skove, der hører til Oksholm. Der er ikke megen Sejlads paa Fjorden. Enkelte Fiskerbaade ses her og der, men nogen livlig Trafik er der ikke. Solen flimrer over Vandet, saa det er vanskeligt at se, hvad der er Land, og hvad der er Øer, og saa bred er Bredningen, at det ikke er gørligt at se tværs over den. Engene er hørt op og er afløst af Lier, der for største Delen er lyngklædte. Enkelte Steder stikker Kalken frem gennem Lyngen eller det tørre Græs og minder os om, at vi stadig er paa Limfjorden. „Mathilde“ glider roligt ind til Nibe Havns lange Bolværk, og da der skal lastes Resten af Dagen, faar vi god Tid til at bese Byen med dens gamle, idylliske Huse og Gader. For idyllisk er der i *Nibe*.

Fjorden gaar endnu længere ind, hvor vi besøger det skønne *Sebbersund*, hvor Aalen rigtig kan smage os, naar vi kommer ind til Kromanden. For Aal skal vi have. Det er her som ved de fleste Kroer langs Limfjorden. Der ser-

veres stuede Kartofler og stegte Aal, og der er ingen Smalhans med Hensyn til Aalen. Flere Gæster lægger Benene af de spiste Aal i Række, og saa er det morsomt at se, hvor mange halve Metere, der gled ned. „Jamen, spis bare,“ siger Kromanden, „der er flere, hvor de kom fra“.

Aalefiskeriet drives paa alle mulige Maader her ved Himmerlands Kyster saavel af Landmænd som Fiskere og Stationsbymennesker. Det er en yndet Sport om Sommeren at komme paa Aalegliberi. Vi lagde nok Mærke til Folk med „Gliben“, da vi sejlede med „Mathilde“. Saadan i Sommervejrer fejler det aldrig, at de er der ved Kysterne.

Der skal to Mænd til at drive den Slags Fiskeri, der ikke foregaar fra en Baad. Nej, Mændene, der er iført noget gammelt, aflagt Tøj, gaar ud i Vandet, indtil de er saa langt ude, at de træffer paa Aalene, der i stærk Sommervarme søger ind mod Kysterne. De skal nu fanges i Gliben, der er et Fiskenet, der er spændt ud over en trekantet Ramme, som den ene Fisker holder ned mod Fjordbunden. Rammen er aaben fortil, saa Aalene kan smutte ind i Nettet. Men de gaar jo ikke saadan uden videre derind af sig selv. De skal skrækkes derind, hvorfor den anden Fisker gaar med en „Krøje“ d. v. s. en Slags Rive uden Tænder. Han gaar nu og støder i Græsset paa Fjordbunden og jager Aalene ind mod Manden med Gliben. Naar nu Aalen kommer farende og er rent fra Vid og Sans, vil den støde mod Nettet i Trekantens Bagside. Det mærker Manden, da han gaar med den højre Stortaa trykket mod Nettet. Saa snart han mærker et Smæk mod Nettet, tager han i en Fart Gliben op, og da kan der godt være baade en eller flere Aal deri. Det gælder nu om at faa Kalorius i Sækken, og saa begynder Jagten igen.

Der kan godt fanges mange og store Aal ved dette Fiskeri, og Fiskerne er stolte, naar de kommer hjem med Fangsten, og Mutter slaar Hænderne sammen i Forbavselse over den gæve Fangst.

Her ved Sebbesund laa i gamle Dage et Kloster; men nu er kun Klostergaarden tilbage, og den bærer Navnet *Sebbekloster*. Her ved Limfjorden holdt Munkene af at leve. Her var rig Lejlighed til Fiskeri, og de har maaske ogsaa drevet Fiskeriet med *Glib* eller med Lyster. Aalen forlader ikke Fjorden, fordi den fryser til, og fryse til vil den, da Vandet er temmelig fersk og stillestaaende paa mange Steder. Saa staar Mændene derude og stanger i lange Rækker. Først maa de hugge et Hul i Isen, og det er ingen let Sag, naar Isen er metertyk. Lysteren eller Aalejernet maa være forsynet med en lang Stage, da der skal stanges ud i alle Retninger fra Hullet. Uha, det er koldt, og Vandet driver ned ad Fiskerne og iser til, saa de kan nok trænge til en Hjertestyrkning, og det faar de. Folk kommer med Kaffe, og undertiden gør Kromanden ogsaa Forretning ved at sende en Vogn med varme Pølser og Øl derud. Saa bliver der Liv og Løjer. Slæderne kommer derud, og der spørges til Fangsten og pruttes om Priserne. For pruttes skal der. Det er jo Landmænd mange af dem, og de er vante til at handle.

Er der meget dybt Vand, maa Fiskerne bruge et saakaldt *Plumpejern*, der i Stedet for den lange Stang har et langt Stykke Reb. Paa Aalejernet er der saa sat Styrevinger, og Fiskeren er da i Stand til at kunne sætte Jernet ud i hvilken Retning, han vil, fra Stanghullet. Han staar saa og „plumper“ med Jernet, hvilket vil sige, at han rykker i Rebet med smaa, hurtige Tag, saa Aalejernet kan arbejde op og ned dernede i Dybet og fange Aalene. Fiskeren kan paa Rebet mærke, naar der er Fangst, saa han maa have Jernet op.

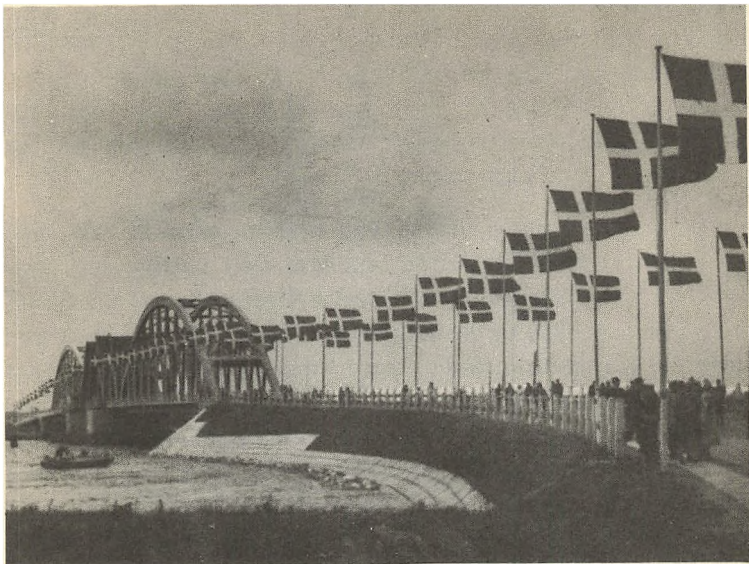
Vi søger nu tilbage til Nibe og gaar om Bord i „Mathilde“, der igen er klar til Sejladsen længere Vest paa i Limfjorden. Langsomt glider vi ud af Nibe Havn og sætter Kursen Nord om den vestlige Del af Himmerland. *Farstrup* og *Kølby* Enge smiler til os i en broget Dragt, oversaaet som de er med broget Kvæg, der her leger den store Vildmose.

Om Sommeren sender Himmerlænderne Plage og Kvier herop paa Græs og henter dem hjem om Efteraaret, naar de er blevet fede.

Fjorden bliver smallere og smallere, indtil vi naar *Aggersund*, der nu lyser os i Møde med en sølvglinsende Betonbro, der har to Buefag. En prægtig Bro, der staar som den sidst indviiede af de mange Broer i Danmark. Her var Trang til en Bro. Farvandet er meget smalt, men med en rivende Strøm, der snart gaar mod Vest og snart mod Øst, alt eftersom Vinden blæser. I Sommeren 1942 blev Broen indviet og afløste det gamle Dampfærgeri, som her har hjulpet de rejsende gennem mange Aar.

Aggersund Nord og Aggersund Syd benævnes de to Byer, hvoraf den nordligste er langt den største. Her har alle Dage været livlig Færdsel over det Sund. Det var den naturlige Vej for Folkene nordenfjords. Her kom de med Stude, der skulde drives ned til Holsten eller længere bort for at sælges. Her blev Korn færgeset mod Nord for at gaa til Jammerbugten og videre til Norge i Studehandelens Dage. Folk søgte herover for at komme til Byen Løgstør o. s. v. Der var saaledes nok for Færgeriet at bestille baade Vinter og Sommer. Sundet er smalt, Sejlrenden er ikke mere end 125 m, og da Strømmen er voldsom, er det ikke saa lige til at være Kaptajn der. Det var da ogsaa med underlige Følelser, man saa Strømmen ude i det smalle Dyb ligesom tage Magten fra Skibet og føre det af Sted i rasende Fart i en hel anden Retning end Færgelejet paa den modsatte Side, som vi skulde til. Man skelede til Kommandobroen, om Kaptajnen havde mistet sine fulde fem. Nej, han stod nok saa roligt og drejede paa Rattet. Saa lige i sidste Øjeblik drejede han som en rasende i Rattet. Det fik nogle ordentlige Omdrejninger, — og saa laa vi i Færgelejet.

Paa et højtliggende Punkt Syd for Fjorden ses *Næsborg Kirke*, der svarer til den paa Nordsiden liggende *Aggers-*

Aggersundbroens Aabning.

borg Kirke. I det hele taget er det et ikke ringe Antal Kirker, der ses fra en Sejlads gennem Limfjorden. Himmerlands svagt kuplede Højder er egnede til at bære en Landsbykirke, saa den kommer til sin Ret. Den ejendommeligste af Vesthimmerlands Kirker er dog *Salling Kirke*, der er opført af Granitkvadre og treskibet, hvilket er ganske enestaaende.

Paa „Mathildes“ Tur ind mod Løgstør passerer vi et større Kalkbrud ved Aggersund. Vi lægger Mærke til, at Skipperen er meget agtpaagivende, og da vi ytrer noget derom, fortæller han, at her er overordentlig vanskeligt at sejle, da der kun er en ganske smal Sejlrende ind forbi Løgstør. Fjorden er nu ellers meget bred, idet den begynder at danne Indhavet Løgstør Bredning, men dette er saa lavvandet, at det har været nødvendigt at lave en Sejlrende ind forbi Byen. Denne Sejlrende maa hele Tiden holdes i Orden, hvorfor der er fast stationeret en Mudderdamper her til at foretage Uddybningen.

„Mathilde“ lægger til, og vi stiger i Land for at bese *Løgstør By*. Allerede paa Afstand lagde vi Mærke til det høje Kirketaarn, og senere opdager vi, at der ogsaa foruden Sognekirken findes en Frimenighedskirke, Vest Himmerland har altid været religiøst præget; men i Reglen paa en sund Maade, der kun var af det gode.

Frederik d. Syvendes Kanal ved *Løgstør* blev gravet 1856—61 for at lette Sejladsen mellem den østlige og vestlige Del af Limfjorden, der besværliggjordes af en Sandbarre, der strakte og strækker sig tværs over Fjorden ved *Løgstør*. Kanalen kostede i vore Penge $\frac{1}{3}$ Mill. Kr., hvoraf Staten betalte de $\frac{2}{3}$, medens Resten blev udredet af de omkringliggende Landsdele. Man gennemgravede den sydlige Del af Kysten, der er lav. Det har været et kolossalt Arbejde, naar man tager i Betragtning, at hele Arbejdet er udført med Skovle og Trillebøre. Man kendte endnu ikke Gravemaskiner. Havde en saadan været kendt, var Arbejdet for intet at regne, men naar man i Dag ser den 4,4 km lange Kanal med de dybe Grave og stensatte Sider, da forstaar man en lille Smule af det Kæmpearbejde, her er udført. Imidlertid blev den omtalte Sandbarre i 1898 gennemgravet, saa Skibene kunde undgaa at gaa gennem Kanalen, og saa var hele det store Ingeniørarbejde spildt. Kanalen blev lukket med en Dæmning tværs over paa Midten. Nu er der altsaa kun Minderne tilbage, men *Løgstørianerne* gaar deres Aftenture herud, naar Dagens Arbejde er endt. Ved Siden af Kanalen er der en magelig Vej, og Tankerne arbejder nu engang saa godt et saadant Sted, hvor Sporene tydeligt taler om en Indsats, der er gjort af de Mennesker, der var her før os.

Er *Løgstørianerne* i rigtig godt Humør, fortsætter de Spadsereturen helt ud til den sydlige Ende af Kanalen, hvor *Badestedet Lendrup* ligger. Det er ikke mange Aar siden, at man opdagede, at her ved *Løgstør* Bredning var Vandet og Stranden lige saa god som ved Vesterhavet. Ja, mange vil endda foretrække Indhavet, fordi Bølgerne ikke

Interior fra Skarpsalling Kirke.

FOT.: SIGVART WERNER

naar den Voldsomhed som ved det store Hav. Og her har man hele det dejlige Panorama for sig: Livø, Fur, Mors, Thyland, Vejlerne paa Nordsiden af Fjorden o. m. a. Ved Lendrup findes høje Lier, der skærmer for Husene og forhindrer Vinden i at suse alt for voldsomt. Derfor er der ogsaa de sidste ti Aar opstaaet en hel Badeby herude. Der er Kiosk, og Løgstør Handelsfok sender Bude derud med Varer, og saa er der ikke længere, end at man kan tage ind til Byen en Tur, hvis man ønsker mere Adspredelse, end Badelivet giver, og Løgstørianerne kan tage herud til deres Sommerhus, naar Butikkerne er lukkede om Aftenen derinde i Byen. Men mange fremmede søger ogsaa hertil og finder en dejlig Badetid med Strand og Sol og Sommer ved Fjordens største Indhav.

Vi gaar nu tilbage til Løgstør, gaar ned i selve Byen, ser, at der er Liv og Travlhed over Byen, som selvfølgelig i alle Maader præges af Landet, der omgiver Byen. Nu er jo

ogsaa en Del af den nordenfjordske Side draget ind i dens Fangearme, siden Broen ved Aggersund blev indviet. Der er god Forbindelse til Byen ad de lange asfalterede Veje, ligesom Jernbanen fra Hobro ogsaa er uundværlig for Byen.

Nu vil vi lade „Mathilde“ sejle sin egen Sø, da den skal en Tur til Byerne i den vestlige Del af Limfjorden. Vi tager Ranselen paa Nakken og drager ud ad Vejen Løgstør—Viborg. Det var den Vej, Knud d. Hellige flygtede ad i 1086, da Bønderne forfulgte ham. Et Dødsridt, der først endte i Odense. Det er ellers en af de smukkeste Veje i hele Jylland, idet den følger Fjorden hele Vejen. Bakke op og ned, saadan er den, netop fordi den gaar saa tæt ved Fjorden. Snart ser man Fjorden, snart forsvinder den bag en Bakke eller et Næs for atter at komme til Syne lidt længere fremme. Paa sine Steder — som ved Trend, Stistrup og Ullits — kommer vi en Tid til at færdes ganske tæt ved Fjorden, og ved hvert af disse Steder vil vi da finde den gamle Handelsplads i Nærheden. Her kunde der sejles til med Varer, og her kunde Folk levere deres Tiendekorn, der kunde udskibes og sejles bort. Men da Banerne kom og Stationsbyerne opstod, forsvandt de gamle Handelspladser.

Vandløbene inde fra Himmerlands Dale søger ogsaa herud mod Fjorden og forsvinder i denne. Vi ser det ved Trend, Stistrup og Gjedsted. Hvor saadanne større Vandløb bandede sig Vej gennem Engdragene, og hvor de kom til at skære Landevejene, opstod der Kroer, hvor de vejfarende kunde vente og oppebie en belejlig Stund at passere Aaløbet i. Dengang var der endnu ingen Broer; men i Strømmen var nedlagt store Kampesten, som saa blev brugt som Vadestene fra Bred til Bred.

Paa vor Vej mod Syd passerer vi *Seminariebyen Ranum*, hvor Staten for ca. syv Aar siden byggede et flunkende nyt Seminarium til Afløsning af det gamle, der var opret-

Fige med lille Kobbel Køer ved Løgstør.

tet af Præsten Ludvig Chr. Müller, der havde flyttet Seminariet hertil efter nogle Aars Tilværelse i Snedsted i Thy. Han havde indset, at her laa det bedre. Her var lige let Adgang fra hele Nordjylland, og han saa ret. Gennem Aarene er der herfra udgaaet mange gode Lærere og Lærerinder.

Vi vil tage en Tur ud til Fjorden herfra. Det er let at finde Vejen, for store Skilte peger mod *Næsby Dale*. Her er en af Himmerlands skønne Dale, der ganske skjuler sig for Omverdenen. Saa godt skjulte den sig, at den først blev opdaget for ca. 15 Aar siden, da en Baronesse havde faaet Øje paa den og med meget Besvær fik rejst en stor Villa herude. — Dalen er vel en km lang og strækker sig ud mod Fjorden. Der kan altsaa bades her, og der bliver badet. For Baronessen er borte. Villaen er overdraget til et Hotelfirma, der ogsaa har indrettet en Pavillon i Dalen, og nu er her ikke mere et fredeligt Sted. Det er nu blevet et yndet Udflugtssted, hvor Folk søger hen paa Sommersøn-

dage, og naar Aftenen kommer, gaar Ungdommen frem og tilbage og ser drømmende ud, mens Musikken spiller „Lotte gik“ eller en af de andre Melodier, der drager Ungdommen ind i Trylleverdenen, der først forsvinder, naar Saxofonen standser sin sørgelige Tone. Men paa de søgne Dage er der roligt i Dalen. Dueurten staar saa dejlig rød, og Sommerfuglene flagrer sorgløse fra Blomst til Blomst. Da er der godt at være i Næsby Dale. Da søger Turisterne herud. Man maa nøje følge Vejviserne for at finde Dalen, for der er ikke Spor, der viser dens Eksistens, før vi er der.

Videre frem ad Vejen mod Syd træffer vi snart *Vitskøl Kloster*, der allerede paa lang Afstand lyser imod os med sine høje, hvide Mure. Det var her, Kong Valdemar d. Store oprettede et Kloster som en Tak til Gud, fordi han var sluppet frelst fra Mordnatten i Roskilde. Bisp Absalon havde sørget for Munke, der kom fra Sverrig, og de har vel derfra bragt den hellige Flamme med til det ny Kloster, der skulde være det største paa denne Side Alperne. Ja, det lyder stort, men kom selv og se Ruinerne af den gamle Kirke, der for ikke mange Aar siden blev fremdraget her. Og det er kun Koret og Alteret, der er draget frem.

Ud mod Fjorden findes her tæt ved *Vitskøl Rønbjerg Hoved*, der ligesom Ertebøllehoved kan ses langt ud over Fjorden. I Fjorden spejler sig *Livø*, der er let kendelig med sin lange Tange, der peger mod Syd. Om Vinteren holder Himmerlænderne ikke af at have Øen saa nær, for naar Isen bliver stærk nok, vover Fangerne paa Livø sig ud paa Isen og søger mod Himmerland for at flygte fra Interneringsanstalten, som findes derovre paa Øen. Det er selvfølgelig ogsaa kedeligt at gaa derovre og vide sig afspærret fra den Omverden, de hver Dag kan se paa den anden Side af Vandet; men heldigvis for Alumnerne, som de kaldes, tænker de ikke saa dybt over Livets Gaader, for gjorde de det, vilde det vel blive utaaleligt at være derovre. Forstanderen fra Flakkebjerg bragte for faa Aar siden en Dreng derover, han var egentlig en rar Dreng. Han havde blot in-

Himmerlandsk Landskab med Gravlev i Baggrunden.

FOT. H. DALBY

gen Karakter, og Forstanderen havde temmelig ondt af Drengen og spurgte ham, om der var noget, han gerne vilde vide, inden de skiltes. Jo, han vilde gerne vide, om de fik Sukker paa Havregrøden om Morgenen der paa Livø.

Vi er nu kommet til *Trend Storskov*. Ja, først passerer vi Trend By, der ligger ved Aaen, og denne Aa er, som mange af Himmerlands Aaer, rig paa Laks og Ørreder. Men Storskoven. Den er blevet danmarkskendt, fordi vort Kronprinsepar valgte dette Sted til deres Jagtslot.

Landstrækningen mellem Trend og hen mod Farsø er en af de mest øde, der findes i Himmerland, skønt der er et gammelt Ord, der siger, at i gamle Dage kunde et Egern springe fra Viborg Dom til Vitskøl uden at komme til Jorden. Saa tæt en Skov og nu saa øde? Forklaringen er, at Skoven blev for stærkt udtyndet, saa Vinden fik Magt over Jorderne, og en mægtig Sandstorm forandrede det skønne Landskab til en Ørken. Endnu findes flere Steder

Hjælme og Marehalm som ude i Klitterne, og man kan komme paa Strækninger, hvor intet Hus øjnes, men kun Hedeflader og gamle Gravhøje, der fortæller, at der engang har været mange Bebyggelser her paa Egnen.

At det har været saaledes bekræftes, naar vi gaar ud til Fjorden og søger til *Ertebølle Bjerg*, hvor der for et Par Snese Aar siden blev fundet en Køkkenmødding, der var saa betydelig, at dette Fund blev kendt ud over Jorden, og en Gren af Oldtidshistorien fik Navnet Ertebøllekulturen. Senere blev der fundet andre Køkkenmøddinger, men Ertebølle staar som den betydeligste, og paa Nationalmuseet findes en stor Blok af denne Mødding indsat i Glas, saa man ser Lagene af Østersskaller o. a.

Efter at have passeret *Strandby* kommer vi til *Stistrup*, der ligger lige ud til Risgaard Bredning. Paa en Bakketop er der af Gymnasterne i Vest-Himmerland bygget et stort Week-end Hus, hvor de unge samles om Lørdagene og Søndagene og dyrker Idræt af forskellig Slags. I flere Aar er der ogsaa her afholdt et stort Børnestævne, hvor der kommer Børn fra alle omliggende Sogne og viser Gymnastik og spiller Bold m. m.

Oppe fra Bakkerne er den mest bedaarende Udsigt over Risgaard Bredning mod Syd til Hvalpsund. Jeg stod der engang sammen med en Amerikaner, som sagde: Well, det ligner meget efter Golden Gate, Indsejlingen til San Francisco.

Deroppe kan man se to smaa Øer el. Holme, der ligger i Fjorden, inden man kommer til Hvalpsund. Det er *Rotholmene*, et Par ubeboede Øer, hvoraf den ene er meget større end den anden. De har dette Rottenavn, fordi der findes sorte Rotter derude. Mens denne Rotteart blev fortrængt af den brune Rotte her i Landet, saa var der enkelte Øer, hvor den sorte Rotte beholdt Stillingen, og det var bl. a. her. Holmene er en udpræget Rugeplads for Maa-ger, Terner og andre af Fjordens Fugle. Naar man gaar i

Hvalpsund. Ved Havnen.

Land derude, staar Fuglene op om en, saa det ikke er til at faa Ørenlyd. De er kede af Besøg. De ved, hvad det gælder, for hvert Foraar kommer Folk her og har store Kurve med for at fylde dem med Æg, og der er Besøg hver Dag paa den Tid af Aaret. Præsten derude paa Halvøen ved Hvalpsund er en betydelig Ornitolog. Han sejler ogsaa derud til Holmene, ikke for at tage Æggene, men for at mærke Fuglene. Denne Mærkning førte engang til den Opdagelse, at nogle Maageunger tre Uger efter Mærkningen var gaet til nede ved Spaniens Kyst.

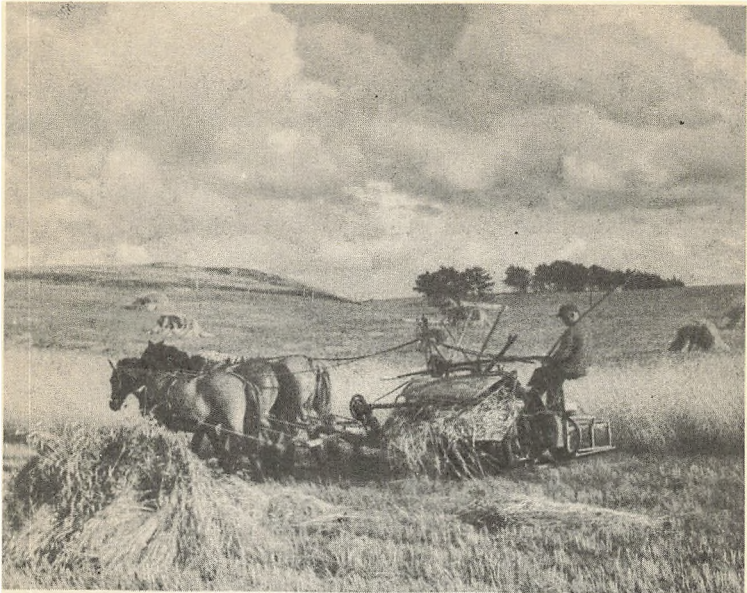
Naar man staar paa Risgaard Bakke og ser til venstre, ser man noget hvidt rage op et Stykke inde i Landet. Det er den hvide Endegavl af *Fovlum Kirke*, der er en af de ældste Granitkirker i Jylland. Det var her, Præsten Hr. Mads var, som Fru Thit Jensen fortæller om det i „Jørgen Lykke“. Denne Kirke maatte ikke blive bygget for en Trolde derovre i Salling. Han kunde som alle Trolde ikke lide

Kirker, og da han saa, at den rejste sin hvide Gavl, blev han saa vred, at han besluttede at knuse den. Han fyldte sin ene Strømpe med Sand og sendte den over mod Kirken, men nu vilde Skæbnen, at Strømpen gik i Stykker ude midt over Fjorden, saa Sandet havnede der og dannede de to Rotteholme.

Det er et Sagn; men det er Sandhed, at Præsten Hr. Mads blev halshugget, mens han var Præst i Fovlum, og det er ogsaa sandt, at Navnet Kaldahl er ret udbredt i Vest-Himmerland. Kaldahl vil sige Karls Dal, eller den Dal, som Hr. Karl boede i. Den Karl, der byggede Fovlum Kirke. Hans Gaard findes endnu ude paa Lovns Halvøen, men er vanskelig at finde, da den ligger i den dybe Dal.

Saa er vi da paa Halvøen, der strækker sig ud mellem Risgaard og Lovns Bredninger. Det er saa stor en Halvø, at der paa den findes to Sogne, Lovns og Alstrup. I gamle Dage var disse Egne meget afsidesliggende, men i 1910 blev Aalborg—Hvalpsund Banen gennemført, og pludselig var det som en ny Verden aabnede sig for Menneskene herude i Vesten. Nu kunde de suse til Aalborg paa 1½ Time. Det var som et Eventyr. Men som Tiden gik, fandt Folk fra Byen ogsaa helt ud til Hvalpsund med den samme Bane.

Hvalpsund ligger lige overfor Sundsøre i Salling, og der har, saa længe Mennesker kan huske, været Færgefart mellem de to Flækker. I Hvalpsund var der kongelig privilegeret Kro og Færgemand, og der blev tit holdt vældige Fester her, naar de gæve Sallingboere mødte op for at købe Himmerlændernes fede Lam og Stude. Saa gik det her som andre Steder: Færgeriet kunde ikke overkomme Trafikken, da Bilerne kom. Der blev større og større Krav om at faa en Færge, hvilket da ogsaa endelig blev gennemført for ca. 10 Aar siden. Nu mangler der bare en Stump Bane paa Sallingsiden for at faa Forbindelsen etableret mellem Aalborg—Hvalpsund og Sallingbanen.

Høstbillede fra Gl. Skørping Egnen.

FOT.: H. DALBY

Omtrent samtidig med Motorfærgeren fik de i Hvalpsund anlagt en moderne Havn, der rummer en temmelig stor Fiskerflaade, og det er ikke Smaating, der fiskes herude. Mægtige Biler kører flere Gange ugentlig til Hamborg med Aal, og to Fiskeeksportører sørger for Afsætningen af den øvrige Fisk til Byer her i Landet.

Det er et stolt Syn at staa oppe paa Munkehøj og se, naar Fiskerbaaden sejler ud for at sætte Garnene eller for at bjerge dem hjem. Der er Liv og Travlhed ved den lille Havn, naar det har givet rigtig godt. Da bliver der Glæde overalt i Byen, for det er alligevel Fiskeriet, der er det afgørende i Hvalpsund.

Men om Sommeren kommer Togene fra Aalborg med lange Vognrækker fyldt med Passagerer, der vil herud for at nyde Sommeren. Der har de senere Aar rejst sig en hel Badeby her under Munkehøjen. Paa den smalle Strandeng

er der Liv og Røre en saadan Søndag, naar der pludselig optræder et Par Tusinde Mennesker. Badegæsterne, der bor her, er vel ikke saa glade for al den Hurlumhej, og de længes efter, at Togene igen kan køre, saa der kan blive Ro, for saa er der herligt herude. Men paa Kroen er der moderniseret, og der valser Ungdommen af Sted, mens det sidste Refrain høres ud gennem Vinduerne.

En Sommergæst ved Hvalpsund har mange Glæder. Han har nu allerførst Fiskerne at glæde sig over, men han kan ogsaa tage en Spadseretur ud til *Skovkrat*, en Rest af de gamle Skove, der ligger yderst paa Halvøen, og som blev skaanet af Svenskerne, da de i sin Tid raserede vore dejlige, jyske Skove. *Skovkrat* er noget enestaaende i botanisk Henseende, især om Foraaret, naar Vintergæk, Krokus, Anemone, Primula o. a. Smaablomster myldrer frem mellem de gamle Egetræer; men ogsaa ved Sommertid er der kønt, naar alle de andre Skovurter som et Tæppe ligger under Træerne, og Kaprifolierne snor sig mellem de krogede Ege. Denne Egn her paa Halvøen var forhen rig paa Skov, hvilket ses paa den Rest, der findes i *Skovkrat*, men det ses endnu mere paa Navnene herude: Ovenskov, Elle-*ris*, Elkær Skov. . .

Vi er nu naaet ud paa Melbjerghoved, der er den yderste Klint paa Halvøen. Herfra ser vi helt ned til Fjends Herred og Lunø. Vest Himmerland ender her, og derfor slutter jeg ogsaa min Sejltur fra Hals, idet jeg mindes det sidste Vers af Erik Bertelsens Sang:

Længsel er Saltet i Limfjordens Vande.
Her fik jeg Fartens Glød paa Kind.
Her blev med køligt Stænk paa min Pande
viet til Uro mit Sejlersind.
Limfjord jeg elsker dit blaa Humør
i Kuling fra Hals og til Harboør.

HIMMERLAND I SAGN OG SYNER

Af THIT JENSEN og MARIE LOUISE DEUVS

EN hvidskægget Viking!
En Gigant, ældet men vældig, staaende rank paa et Højdedrag med Himmerlands blaa Himmel bag sig. Vinden fanger det fantastisk lange Skæg, en skumhvid Bølge, som Brisen slynger til Siden! Op ad den støvede Vej myldrer hans smaa og store Sønnebørn, Smaakrat under Kæmpe-Egens Fod.

En Høvdingskikkelse, der engang opgav sin Førstefødselsret til den store Langagergaard, fordi han vilde se Verden. Han kom tilbage som en erfaren berejst Mand, giftede sig Gaard til, blev Væver af Format, hans skinnende Hør-lærredsduge gaar i Arv i gamle Slægter, en kundskabsrig Original, ragende med sit Hoved op over Almenheden.

Der staar den Gamle, evig som Himmerlands Vartegn.

Hans Blik runder Kimmingen, Himmersyssel fra Aalborg til Hobro, fra Limfjorden i Vest til Lille Vildmose ved Kattegat i Øst. Han ser Tider skifte, Mennesker, der var sær-

egne som han selv, ser Særpræget svinde for den folkelige Nivellering.

Han ser Limfjorden ved Efteraar, naar den bølger i Stormen, rejser sig og skummer vildt . . . og Fiskerkonerne, der ser Fyvren (Fjorden) i Skjortæærmer. Han ser Limfjorden i Sommersol, middelhavsblaa, med fine Silkebølger, spejlende gyldenrandede Skyer.

Han ser Grøfternes bugnende Blomsterflor, de rødlilla Kongens Knapper dirrende for Vinden, de sødt klingende Klokkel yng, Valmuer der gror paa Valen, som en Lue steget af Heltegrave, der drak det røde Blod; Kærulden som Engenes smaa hvide Lam; gyldne runde Engblommer, Marker blaa af Stedmoderblomster. Paa Hedens Tuer rustfarvede Græs i Klynger, de knækker ikke for Vinden, fordi de er mange og sejge, med Stenalderstemme mumler de urr urr urr! Op ad Kæmpehøje sprinkler Gyvelen med mange maaneyldne Blomster; Mosehullerne lyser dybrøde af Jernet i Bunden, under Lyngen snor Hugormen sig zigzagformet om den plettede Gøgeurt og Klaser af tunge Tyttebær, leverrøde i deres overmodne Saftighed. Kuplede Enebærbuske grønnes midt i Lyngens violette Flor; den yndigt duftende Kaprifol slynger sig i Krattene om urgamle forvredne Ege.

I et Vejr, der har noget af Før-Tordenens Stilhed, men ikke dens Tryk, begynder Himmerlandstræet, Poplerne, at kaste deres Frø.

De kommer dunblødt sejllende, ligner Stjerner der tændes i Luften, glider blidt for Vind og Vove, minder om lykkelige Smil, der i Tanker sysler forbi, en vellystelig Sødme er i deres fredfyldte Dalen mod Jorden. De spænder graa Dunbroer over Stikkelsbærhækken, slører som fin Sne de okker-gule Morgenfruer, en hvid Sommerfugl virker massiv og matronetung mellem de lette Alfe-Fnug.

Himmelkuplen synes højere og rundere over Himmerland end andre Steder, som en dybblaa Løvsal over de mange

Kæmpegrave, Kirkebakshøjene, hvorom Sagnet beretter: i den midterste og største gravlagdes en Høvdings unge elskelige Datter, hendes Veninder ofrede deres Armguld og de unge Svende deres sølverne Spænder, og med blotte Hænder, Jomfruen til Ære, skrabede de Jorden op til en Kæmpehøj. Derfor er Jorden altid riflet om Kirkebakshøjene.

Vikingen med det bølgende hvide Skæg, alenlangt, vender sit Blik mod de mange Markveje, der som et støvgraat Spindel ligger over Himmerland, og *Vejenes Mystik* taler til hans Sind. Han ser „Skærsilden“, Vejen fra Hedenold, hvor en sær knitrende Susen bagfra overfalder den Gaaende; uden han ved af hvordan det er gaaet til, er han „vildt“, han gaar i Ring, gaar og gaar, til han i Rædsel raa-ber ud for alle Vinde: Vis til By! Vis til By! Og Mennesker i deres Huse bleger om Kinderne, de ved en Vildfaren er i Livsens Nød, i Flokke drager de ud for at finde den Fortrodede . . . paa samme Vej gaar Soen med de elleve Smaagrise, grumt grynter den, og Heksen der kommer i en sort Kats Lignelse og mjaver klagende over sin Sjæls Fredløshed. Efterhaanden valgte Mennesker at gaa en længere Vej ad den moderne Chaussé end færdes ad „Skærsildens“ Uhyggevej . . .

Den græsgroede Vej, forlængst nedlagt, dybt under Brinken har *sin* Gaade . . . Vejfarende ved Nattetide ser fra den højtliggende Chaussé ned paa en bred Ladvogn, der kører paa den gamle Vej. Vognen er fuld af Unge, der staar op og larmer . . . i et flygtigt Nu er Synet klart i Maaneskæret og borte igen . . . værre er Vejen med de dybe, lyngtilgroede Spor, hvor Hestene med ét standser, og ingen Magt kan faa dem videre. De Kørende maa lade Vognen staa og vende hjem med de skælvende Heste eller til Fods vandre mod deres Maal . . .

Noget af samme Aand sker ved Broen over Aaen, med et standser Hestene, lette Hovslag høres, mod de Kørende kommer i venstre Side et lyst Føl, over Broens Planker høres

Fra et Brydegilde i Skelund.

FOT. H. DALBY

hurtige Klap-Klap, Føllet naar over Broen og er i samme Nu opslugt af Luften . . . det er hændt, at Kvinder besvi- mede, idet de saa Føllet . . . rundt om paa alle de Himmer- landske Oldtidsveje oplever Mennesker Ting, som ingen kan give Svar paa . . .

Ingen har oplevet Vejenes Mystik mere end gamle „Øl-og- Brød-Morten“ : Dag ud og Dag ind kørte Øllebrødmorten, Aar efter Aar, og han saa Ligtog! Folk ansaa ham for en Original . . . bedst som det var, paa lysen Dag, kørte han sindig og alvorlig ud i Vejkanten og lod noget passere, som ingen havde Blik for uden netop han selv. Naar han havde mødt et Ligtog, gik han stille, lavstammet og musegraa ind i min Faders Kontor, berettede Synet nøje, om det var vok- sen eller Barn, der „skal hen“, om det var nær eller fjernere Begravelse alt eftersom Synet stod klart eller uklart. Han vidste, hvem der var med i Ligfølget, for han kendte altid Hestene — og min Fader nedskrev Synet og sendte Beret- ningen til Bladet „Light“ i London . . . en Uge gik, en Maa- ned maaske, saa kom netop der paa Vejen det Ligfølge i Realitet, som Øl-og-Brød-Morten saa i Vision, og min Fader refererede det til „Light“.

Hvad Vejene ogsaa saa var de Rinds Knabers Vikingefærd, de muntre fejdegalne, som aldrig drak, men altid sloges paa Liv og Død! Kresten af Klotrup var en Vildbasse, der trods sin Moders Bønner nægtede at gifte sig i Tugt og Ære som andre pæne Mænd af Ætten, han rent ud sagt bolede med alle løsgaaende Tægtekvinder. Da bedst som han sejlede ude i Lovns Bredning sendte Herren ham i sin Fortørnelse ret et Herrens Vejr, og Kresten af Klotrup skjalv for sit dyre Liv. Han søgte at forlige sig med Guds Moder ved Løfte om to Voxlys til hendes Alter. Værre blev Uvejret og tykkere Lysene i hans Løfter. Men endelig maatte Kresten Klotrup krybe til Korset, han lovede nyt Levned i ærlig Ægtestand, den første Kvinde han mødte, vilde han redeligen gifte. Nu bedagede Vejret sig, og Kre- sten kom velbeholden i Land — den første Kvinde paa hans

Vej var en Landløberske, der tuskede med Trætøj, ikke noget Kone-Emne for den store Adelsmand. Men han tog det som Herrens Besikkelse og ægtede den ufrelse Kvinde.

I 1393 var han buden til sin Frænde, Jens Byrialsen af Hvam i det adelige Sæde Østergaard. Da tog Jens af Hvam sig for at spotte Kresten hans Kæltringkvind, hvorover Kresten af Klotrup fortørnedes og viste Gildet sin Hæl . . . en Tid efter ventedes Jens af Hvam hjem fra Viborg, Kresten lagde sig i Mordsti i Heden, skød sin Armbrøst af med saadan Kraft, at Bolten gik tværs igennem Jens. Dermed var Blodhævnen indvarslet.

I Sekler farvede Knabernes Voldsmod det ganske Himmer-syssel . . . under Christiern den Anden fejrede Jens Byrialsen det berømmelige Bryllup, hvor han bortgiftede to Døtre. Han kom fra Aalborg med Vognlæs af Indkøb og red selv med draget Værge ved Siden af Vogntoget, en Flok uvorne Unger pegte Fingre ad ham og raabte:

Mand med jert Tømmerlas
Er jer Tollekniv hvas!

Hidsig som alle Knaber sprængte Jens Byrialsen efter Drengflokken, der som Bjørne flygtede ind i Rold Skov. Et Par Stykker fik han dog indhentet og huggede Fingrene af dem. 1522 idømte Kongen ham en Bøde paa 1300 Rigsdaler, som han betalte uden at blinke. Som personlig Bod skænkede han en Prædikestol til Østerbølle Kirke, endnu læses hans og hans Hustrus Navne, Maren Byrialsdatter og Jens Byrialsen.

Dalmarked var Knabernes aarlige Slagsmaalsfelt, en Forlystelse, de vælige Himmerlændere, Vikingers Efterkommere, inderlig undte sig. Markedet laa midt i Heden, Sysselets mest besøgte Markedsplads. Her stod Boder i dobbelte Rækker i en uoverskuelig Længde . . . Kvinderne var netop begyndt at gøre deres Indkøb, da Rygtet bredte sig, at Knaberne var gaaet i Fejde. I den fjerneste Ende af „Ga-

den" skyndte Kræmmerne sig at samle deres Ejendele og flygtede ind bag Hedehøjene. Herfra iagttog Kvinder og Sælgere det uforglemmelige „Slaget ved Dalmarked“. Som et Stod uvane Tyre rasede Knaberne, først i støjende kaadmundig Trang til Optøjer, de brødes i Ringdans, skraalte af Henrykkelse, naar Bod efter Bod vendte Pælene i Vejret . . . men Spøgen udartede til regulært Slagsmaal mellem galne Bersærker, under Hujen og Tordenbrøl stod Markedspladsen i al dens Længde i Støvhvirvler som om en Skypumpe drog hen over den og forvandlede den til Pindebrænde. Knaberne havde faaet deres aarlige Udladning.

Men en Høne at plukke var blevet tilbage mellem Thomas Mogensen og Thomas Skadeland, begge af Knaberblod.

Thomas Mogensen kom med sin Kone kørende til Kirke — paa Kirkevej — da Thomas Skadeland kom ridende og i fuld Fart stak sin Lanse gennem Thomas Mogensen, fra Bryst til Ryg, og Mogens døde Bratdød. Ved Skindsbro Tingsted samledes Brødre til Thomas Mogensen og Thomas Skadeland, og da alle var i Slægt søgte de Forlig ved Herredsfogdens Hjælp. I fri Luft, paa de store Tingsten midt i Heden søgte man at undgaa yderligere Blodsudgydelse.

Resultatet af de fredelige Forhandlinger blev, som det var Knabernes Vane, saa krigerisk, at den mest brølende Kamp brød ud. Herredsfogden lod sig falde baglæns ned af Tingstenen og flygtede langt ud i Heden. Slaget ved Skindsbro var saa navnkundigt, at det lever i Folkemunde endnu, og alligevel blev kun een dræbt, Thomas Skadeland. Det var Forliget, ja. Kong Christiern indkaldte hele Ætten til Dom i Randers, og der blev Thomas Skadeland dømt til at ligge ubødet, fordi han havde begaaet Drab *paa Kirkevej!* Loven i de Tider bød Kirkefred, Kvindefred, Tingfred og Gaardfred, og det var ikke en Lov paa Skrømt; naar Thomas Skadeland laa „ubødet“ i sin Grav betød det, at han var at anse for en Misdæder.

Paa Christiern den Andens Tid fulgte Knaberne Skipper

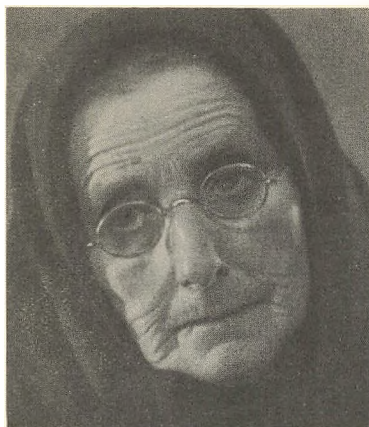
Clement, de ansaa Christiern for deres retmæssige Konge, og som gammel Adel følte de sig forulempede over de mange udenlandske Æventyrere, der brød ind over deres Ene-mærker. Johan Rantzau sejrede for Christian den Tredie. Flokke af Knaber fra Rinds og Gislum Herreder, Pors, Skade, Fredberg, Byrialsen og Hvam maatte springe over Klingen paa Viborg Torv og alt deres Gods konfiskeredes.

Men een skaanedes. Kresten Byrialsens Hoved laa allerede paa Blokken, da den kongelige Løber med Naadebrevet red ind paa Torvet . . . den unge Konge yndede at lade sin Felt-herre, Johan Rantzau, komme med Flammesværdet, selv fejede han efter med Forsoningens Palmegren. Ved ædrue-lig Dygtighed genopbyggede Kresten Byrialsen sin Vel-stand og blev en af Egnens rigeste Mænd.

Blodtapningen ved Eksekutionerne formaaede ikke at styre det røde frodige Knaberblod. Ligesom Kvægracer opdræt-tes enten for deres Fedme eller Mælkeydelse og ved Indavl udvikles til yderste Ydeevne af netop den Egenskab, saa-ledes gik det med Knaberne, der samgiftede sig og mang-foldiggjorde deres Fejdetrang, deres overstrømmende he-denske Livskraft. Som oftest var de tvunget til at slaas indbyrdes, alment Folk holdt Tungen lige i Munden, naar de krydsede Knabernes Vej, Højadelen benævnede dem Lav-Adel, men de gjorde det forsigtigt bag deres Ryg, Knaberne truede ikke, de slog ihjel og bødede for Drab, kort og godt, deres Ærekærhed var farlig at komme for nær. Hændte det nogen udefra bød dem Kamp glemte de al Slægtstrætte, forenede de forskellige Vaabenmærker og blodsforbundne og rasende rejste de Blodfanen! Lige døds-foragtende var baade Mænd og Kvinder.

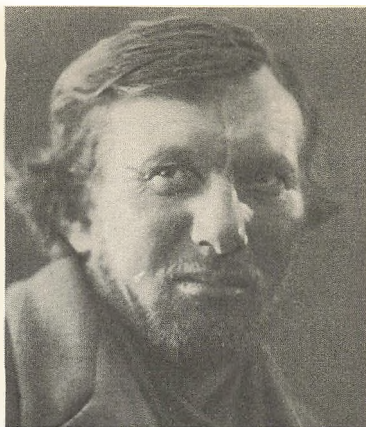
Knabernes sidste Fejde foregik i Kirken.

Fru Margrethe Hovmandsdatter fra Hvarre Slot kom til Kirke i nyt Gyldenstykkesskrud og satte sig i sin Stol. Bag hende sad Fru Kirsten af Hvam, som forargedes over saa-dan Overdaadighed i Guds Hus, for Kirsten var kun i

FOT.: SKOVDALE ATELIER

Gammel Kone med Himmerlands-
klæde fra Rørbækregionen.

FOT.: SKOVDALE ATELIER

Karakteristisk Landarbejdertype
fra Hobroregionen.

hjemmevævet Uld. Under Gudstjenesten tørrede hun stille og grundigt sine lerede Sko op og ned af Gyldenstykskrudet. Fru Margrethe fornåm omsider af omkringsiddende Kvinders Fnisen, at noget var paa Færde. Rask vendte hun Hovedet og i samme Nu stod hun rejst som en Furie og slyngede sit Hovedvandsæg med fuld Kraft i sin Fornærmers Ansigt. Kirstens Næse fik en Form, den aldrig forvandt, men op skød hun som Furie Nummer to, og Hidsigheden tog rivende Fart. Mænd kastede sig veloplagte ind i Slagsmaalet, delte sig i to Lejre og Fejde-Forlystelsen bredte sig over hele Kirken. Præsten fjelede sig en Tid nede i Prædikestolen, men reddede sig i Hast ud gennem Sakristidøren. Men da Furieslaget var endt lignede Kirken en Valplads, Hovedvandsæg, Timeglas og Stokke var brugt som Kasteskyts, Stoledørene revet af Hængslet, bulede Hatte og afrevne Ærmer laa blandet med Haartotter, Perlehuer og herreløse Knapper til Junkertrøjer, brækkede Stokke flød som Tømmer. Ingen var dræbt, med Bersærkerne af begge Køn følte sig velbehagelig aflastede for den sidste Tids Kriblen efter et godt Slagsmaal.

Den berømte Kilde-Skribent Kristen Sørensen Thestrup var af Knabernes Rod — om den vidtberejste Viking med

det bølgende hvide Skæg var det samme, kan Kirkebøger ikke bevidne, for de er gaaet under ved Ildsvaade, men meget tyder derpaa. Hans ældste Søn var en Kæmpeskikkelse som han, af stridbart Sindelag, men aandelig vaagen. Som Gaardejer stækket indenfor et begrænset Omraade blev han dog det man kalder „et Ansigt“ paa sin Egn. Han blev den første, der skabte et selvstændigt Mejeri, den første der eksporterede Smør til England, opdyrkede sin Hede og store øde Eng-Arealer til Forpagtergaarde. Han var aldrig i Hvile, han gik sine ensomme Jagtture og blev Tæinker.

Hans Broder, anden Søn af den hvidskæggede Viking, var et endnu mærkeligere Ansigt. Var han af Knaber-Rod, saa var det i hvert Fald blevet til sin egen Modsætning — undtagen naar nogen mishandlede Dyr, da blev hans blaa Øjne en Gletscher af kold Fjendtlighed. Velbehersket lod han dog aldrig sin Vrede løbe af med sig. Han var kundskabsrig, kendt Botaniker, der i Skat Skov fandt Græsser af en Art, der var kendt uddøde i det sidste hundrede Aar. Den nyopfundne Græsart kom til at bære hans Navn latiniseret: Hansenius Jensenius. Han passede med Omhu sit store omfattende Herbarium.

Som Distriktsdyrlæge kørte han ad alle Himmerlands smalle Veje, altid læsende, mens hans Kusk førte Tømmerne, eller hans Blik gled spejdende over Grøftens Blomster. Ved en Lejlighed kørte han sammen med sin Hustru til Løgstør, med eet sprang han hovedkuls af Vognen, hans Opfattelsesevne mere end hans nærsynede Øjne havde sporet en ny botanisk Sjældenhed — og han kom straalende forskerglad tilbage med et Eksempplar af den plettede Gøgeurt, Nordens Orchidé, der ogsaa var kendt uddød i Danmark. Efter det Fund maatte Botanikken revideres.

Astronom var han ogsaa. Paa et Stipendium han fik for en Afhandling om Kvægets Mælkesygdomme, rejste han til Schweiz og kom hjem med Linser til en Stjernerikkert, han selv konstruerede. Han studerede Himlen, løftede sine

Børn op og lod dem se Bjerglandskaberne paa Maanen, Saturns Ringe, underviste dem i Astronomi, endnu mindes hans Børn Ringenes urolige flammende Farver, der forskrækkede de Smaa. En af hans Sønner arvede Kikkerten, fremstillede den for Fagfolk, der erkendte, at kun en følsom Haand med flair for Astronomi kunde sammenstille Linser med en Finhed saa genial. Han var den Mand, der i sit Kontor modtog den lille musegraa „Øl-og-Brød-Morten“ nedskrev hans Ligfølgesyner paa Vejene og paa Engelsk indberettede dem til „Light“. Han var Sprogtalent, gav sig endog til at lære Finsk, hele hans Hus flød med Maanedsskrifter paa fremmede Sprog, han beordrede sine Børn til at læse interessante Artikler og stille i hans Kontor for at genfortælle Indholdet, og høre deres Mening om de nye Tanker. Hvad dette senere hen i Livet gavnede hans Børn, kan ikke vurderes højt nok. Han skrev Noveller paa den gamle himmerlandske Mundart, som han kendte bedre end nogen anden, bevarede paa den Maade den oprindelige Bondedialekt, dette fortryllende Sprog, som de gamle Adelslægter talte og Visedigterne benyttede, det ser man af Rimene, et inspirerende Ordvalg for historiske Skribenter. Novellerne udkom igen for kort Tid siden med et Forord af Professor P. Skautrup.

Saa belæst var han, at hans Børn tyede til ham som til et Leksikon, gik ind i hans Kontor og stillede ham Spørgsmaal om alt mellem Himmel og Jord, endogsaa Matematik, og aldrig gik de forgæves, deres Aand berigedes af hans Logik og Viden. Hans Billedsamling og Samling af Verdenskort var ligesaa belærende, hans Sans for Farver gik i Arv til hans Datter. Han udfandt selv sit store Stereoskop, stirrende deri berejste han i sin Fritid hele Verden . . som Forsørger af en stor Familie var denne Form for Rejser den eneste, der stod ham aaben. Hans Aand var sand folkelig, han valgte sine Venner uden Standsforskel, den eneste Vurdering, han anlagde, var Aands-Fællesskab . . .

Et af Himmerlands mest særprægede Ansigter var han,

muligvis havde han ved sin rige Begavelse opnaaet Verdensry, hvis han ikke, tro mod sin Borgerpligt, var gaaet op i sin Virksomhed og sit Ansvar som Forsørger ... og desuden af Afsky mod al Offentlighed.

Han var Fader til Johannes V. Jensen, Thit Jensen, Marie Louise Deuvs og et Kuld dygtige, arbejdssomme Børn foruden dem ... om af Knaberblood eller ikke, saa bærer de Knabernes Kendemærke paa sig.

— — —
Vikingekæmpen paa Guldagerbrinken hører Drøn paa Drøn ... det er Kobberportene i Kongens Tisted Præstegaard ... siges der ... Der er ingen Kobberporte mere og heller intet Gudesæde, senere Kongsgaard, hvor Portene hver Aften drønende faldt i. Lyden er indgaaet i Atmosfæren fra Guden Tirs Tid, efter ham opkaldtes Tirsted (*Tisted*). Lyden høres ikke af alle, kun af det Øre, der er indstillet paa at høre Drønnet, naar det som Radiobølger løber Jorden rundt og med Mellemrum kommer tilbage.

Kæmpens Blik retter sig mod „Sortebjerget“, hele det trekantede Bakkeland mellem Binderup og Gislum. Han husker, da han som Dreng gik over Nissekoloniens underjordiske Hjemstavn og paa Sortebjerget oplevede sin første Nisse. Videre gaar hans Tanke til Hvalpsund Færgemandens Beretning. Paa Sallingsiden blev han prajet af en Kræmmer, der bad om at færges over til Himmersyssel. Kræmmeren bar paa Hovedet en stor brun Hat, men ikke Faregods af nogen Art. Paa Stranden kendtes en besynderlig Leven og Mummel, men intet var at se. Færgemanden undredes over, at Baaden laa saa dybt i Vandet uden at være lastet særlig tungt. Nær Himmersyssel spurgte Kræmmeren, om Færgemanden havde Lyst til at se, hvem han havde færget over — — ja, det vilde han da gerne. Kræmmeren satte sin store brune Hat paa Færgemandens Hoved ... i det samme saa han, at Baaden var fuld af Nisser, saa mange, at de hængte helt ud over Baadens Ræling, leende, pludrende, overstadig glade. I Hænderne holdt de smaa

Distriktsdyrlæge H. Jensen, Farsø.
Forfatterinderne Thit Jensen og Marie Louise Deuvs og Forfatteren
Johannes V. Jensen's Far.

Tegner, der ligefrem var til at le af, for der kunde da knapt være en Hundestejle i saadan en bette Tingest. De begyndte straks at gaa striks op over Bakken, fulgte hverken Vej eller Sti. Det var Salling Nissefolket, der var buden til Bryllup i Nissekolonien i Gislum. Brudekonerne gik forrest, saa trinde og runde som smaa Tønder, men rasende hurtigt gik de, nærmest trillede fremad. Bag dem kom Brudepigerne, saa unge og sprælske, bare de saa en Jordknold, eller for sletingenting sagde de spjæt, spjæt og kastede med Benene, saa fulde af ungt Blod og elastiske

Muskler som kaade Føl. De var saa smukke, med smaa Fødder og fine Ben, de lignede Dukker . . . I Folkestuerne berettes, naar en Nissekone gaar over sit Dørtræ i Gislum, er hun med det samme i Binderup, Tid og Afstande er ukendte Begreber for det lille Folk . . .

Ogsaa mindes han sin Tjenestedrengs Maade at forlyste sig paa, han gik i sin sparsomme Fritid til Mosen med de forblæste Buske, gemte sig og saa Lygtemandsdansen i Skumringen. Saa skønt det var. Levende Væsner, der rejste sig i Flammesøjler, sank igen og steg, hoppede ud og ind mellem hinanden, en virkelig Ildtungernes Dans. Han oplevede i Flammeskæret af en løbende Lygtemand at se en flygtende Hare . . . Lyset var i hvert Fald ægte nok.

Himmersysselkæmpen ser fra sit høje Stade viden om og hæfter sig ved de mange minderige Høje, Gaarde og Kirker med hver sit Sagn. Hyllebjerg, eller Huggleikbjerg, hvor Kong Huggleik fandt sit sidste Hvilested. Efter ham tog et hedensk Trold det høje Bjerg i Besiddelse. Da Huggleikbjerg (Hyllebjerg) Kirke grundlagdes i Kristendommens første Tider, var Troldet sysselsat med at beskue Limfjorden, inden han fik vendt sit Ansigt, stod Kirken færdig. Derover blev det hedenske Trold saa forbitret, at han svor, aldrig skulde Kirken knejse højere end hans Bjerg. Men gennem Tiderne syntes det, som om Kirken voksede, med den det hedenske Bjerg sank . . . dog endnu er fra et eneste Udsigtspunkt Bjerget højere end Kirken, Troldet har ikke givet tabt, Hedenskabets Blod lever og virker dunkelt i Sindene, rejser sig nu og da som en Flodbølge, og Verdens Blod flyder i Strømme —.

Taaretorp (Thorupgaard) husede de to skønne Adelsjomfruer Cæcilie og Gertrude. Vakre og ædle hørte de Messen i Fredbjerg Kirke, Offersted fra Hedenold, Gudesten ligger endnu i Engene lavt under Himmerlands højeste Punkt, Vejrsæter; dær saa de forvovne Fredbjerg-Junkere af Knaber-Æt de to Møer og besluttede at krænke dem. En Nat

brød de ind i Jomfruburet, de Uskyldige værgede sig efter bedste Evne, bad mindeligt for deres Ære, men Junkerne viste ingen Naade, da de gik var Taaretorpdøtrene ikke Jomfruer mere. Med Fruelin over deres Hoved kom de to Søstre til Messe, de bar ikke som Jomfruer ellers deres skønne Haar udslaaet, lange Knive bar de skjult under Brystdugen og foran Alteret stak de deres Krænkere ned. Kirkefolket flyede ud, ved Alteret laa de døde Junkere stivnet i deres Blod, Kirken lystes i Band, og langsomt sank den sammen. Gudshuset med den tunge Alterbrøde blev aldrig Kirke mere. Men Jomfruerne fik Absolution, gik i Kloster og skænkede „Taaretorp“ til „en Præstegaard at være“, og gennem 300 Aar var Thorup en Præstegaard.

Trods Absolutionen fik Jomfruerne ikke Fred i deres Grave, endnu ser synsk Folk dem i Maanenætter ilende frem og tilbage mellem Thorupgaard og Skaanhøj, det lange Hovedlin flagrer efter dem, de klager højt, med Knivene i de løftede Hænder. Saadan malede en ung Maler dem. Det gaadefulde er, at der altid ses tre Jomfruer, hvordan den tredie er kommet til, ved ingen. Knivene sad stukket ind i Tagspærene paa Thorupgaard i tre hundrede Aar, Ejerne turde ikke fjerne dem, for ingen kunde være der for Spøgeri, hvis Knivene var borte. Først i min Barndom brændte Taaretorp og Knivene med, den nye Gaard blev opført paa et andet Sted, og først da kendtes det, som om Forsynet overgav den gamle Brøde til Forglemmelse.

Himmersyssels Aand, den gamle Kæmpe, omrunder med sit Blik Horisonten og beskuer Adelssæder, hvor Himmerlands Adel byggede og boede. *Gudumlund*, hvor Godsejeren forelskede sig i sine Børns franske Mamsel. Skaanselsløst lod han sin Hustru indemure for at sulte hende ihjel. Først stjal Bønderne sig til at skikke Brød til den Ulykkelige, men Godsejeren opdagede deres Barmhjertighed og truede dem med Træhest og Hundehul. Saa forsøgte Præsten at holde den Indemurede i Live, men Godsejeren, der ejede Kirke og Kaldsret, truede Præsten med at fratage ham Kaldet. Saa

døde Hustruen endelig, Godsejeren kunde ægte sin Maitresse. Men da skete det en Morgen aarle, Slotsherren laa med sin Samleverske i den ægteskabelige Alkove, at Døren stille gled op, den døde Frue kom lydløst ind, gik hen til Kaminen, satte sig der og med Ildrageren fik hun Gløderne til at knitre op og flamme højt.

Om Synet ledte Slotsherrens Tanker hen paa Helvede og den truende Guds Straf, eller han havde faaet nok af Mamsellens fortryllende Selskab, vides ikke, men han tog hende ikke til Ægte, han giftede hende med Ridefogden. Efter den Tid søgte han Glemsel i Ulevned, lod sig sjælden se i sin Gaard, for den ihjelsultede Hustrus Aand vandrede ved Dag og ved Nat frem og tilbage i Lindealleen, der var plantet i Form af et stort Hjerte uden om Gaarden.

Lindborg, det fordums Næs, ejedes af Kristian den Fjerdes Datterdatter, der fik ilde Ry for Husbondmord, syndigt Levned og letsindig Omgang med Elskeres Liv, Lønmoder ved Faldlem. Hun bød sin „Ven“ gaa i sit Fodspor, lovende ham Guld og grønne Skove. Saa snart hun selv var kommet vel over det farlige Gulv, udløste hun Faldlemmen, og Vennen sank og forsvandt ind i Evigheden. Den hævnende Folketro lader hende dø i gruelige Fødselsveer paa Vej til Aalborg. Hun ejede ogsaa Voergaard, hvor hun endnu spørger grumt i Kælderen ved lysten Dag.

Viffertsholm ombyggedes af den mærkelige Himmerlands-søn af Knabernes Rod, Kristen Sørensen Thestrup, Kinafarer i Kongens Tjeneste, der skrev det berømte Kildeskrift: „Rinds Herreds Krønike“. Rygtet siger, han holdt Folkene paa sine mange Gaarde i Ave ved sin gaadefulde Synskhed. Han kørte en Dag fra Viffertsholm til Thestrup, Kusken spurgte undrende, hvorfor Husbond sad og smaalo. Aah jo, smilte Kristen, Pigen er gaaet i Kælderen for at stjæle Godtøl til sin Kæreste, men Lyset er gaaet ud og Spunset faldet fra hende, hun har stoppet Tommelfingeren i Spunshullet, for at Øllet ikke skal rende ud, og der lader

A hende sidde, til A kommer hjem . . . Da de kom til Thestrup sad den lamslagne Pige endnu med Tommelfingeren i Spunshullet. Kristen Thestrup var en klog Mand, en god Bondeven, der afslog Hvervet som Birkedommer, for han vilde ikke dømme Bønderne efter andet Tykke end sit eget. Han mente, det var deres Ret at undløbe og ernære sig som Fiskere ved Limfjorden, naar Naadigherren var dem for haarde.

Stavnsbaandet blev aldrig indført i Himmerland.

Villestrup var Juelernes Stamsæde fra Middelalderen til nu, Søn efter Fader arvede Embedet som Landsdommer. *Kleitrup Kongsvolde* udlagdes som Niels Ebbesøns Hjemsted, Brattingborg. *Nørlund*, det evige Røverbol, som Valdemar Atterdag stormede og nedrev, rejste sig paany som Røverrede. Dronning Margrethe lod det atter nedrive, og igen rejste det sig — noget i Jordbunden maa have været behageligt for Røversind. Omsider kom Jomfru Ellen Marsvin til Stedet, der da kun var en Ruin og en bundløs Sø. Hun kastede sin Handske paa Vandet og kundgjorde for sin Bejler, Ludvig Munk, at hun vilde bæere ham med sit Ja, hvis han kunde genopføre Nørlund — paa Vandet. Det kunde Ludvig Munk. Han byggede Slottet paa nedrammede Egepæle, og han fik den fordringsfulde og dygtige Adelsfrøken. Deres Datter var Kirsten Munk, Moder til Leonora Kristine Ulfeldt.

Kyø var de uddøde Tornekransers Stamsæde. *Bjørnsholm* ved Limfjorden, det fordums berømte Vitskøl Kloster med Nordens største og skønneste Kirke . . . glemte var denne Kirkeruin, og ingen drømte om, at den højtliggende Have skjulte smukke Sokkelsten mellem de store Træers Rødder. Oprindeligt skænkede Valdemar den Store sin Arvegaard, Vitskøl, til Kirken som Tak for sin underfulde Redning ved Kongedrabet i Roskilde. Bjørn Andersen gav Gaarden sit nye Navn, Bjørnsholm. Naar Mørket falder paa, gaar Folkene nødig ad de gamle Stier om Vaaningshuset, for der

spøger Fru Ermegard Gyldenstjerne, der voldte to Menneskers Død paa Skafottet, Birgitte Rosenkrans og Gjord Kaas, desuden begik hun Arvesvig. Naaer den jordiske Dom ikke et Menneske, den skal aldrig vide sig sikker, hvor fredløs dens Sjæl monne blive. Bjørnsholm blev Lejr for Arbejdsløse, Freskomalerierne af Gaardens fordums Ejere forsvandt.

Lerkenfeld, forhen Bonderup, Jørgen Lykke, „Rigens sidste Ridder“, rejste den i mange Stokværk, pragtfuld og sagnomspunden. Han vovede at nedrive Svingelbjerg Kirke og forsyne sit Slot med Munkesten, Kirkevinduer og Kirkestole. Rygtet gik, at han betalte sit Kirkeran med sin Forstand. Han byggede sin Lade tværs over Alfarvejen, hvor hans Fjende, Bjørn Andersen, i Embeds Medfør skulde fare, men nu maatte ride en lang Omvej. Efter sin Død red Bjørnen hver Nat ad den gamle Vej tværs gennem Laden. Og hver Nat gik Jørgen Lykke ud for at mure Hullet i Laden til igen.

En senere Ejer, Lerche, døbte Bonderup om til Lerkenfeld, men den gamle Fejde var og blev der. Gaardens mange Heste hørtes støje om Natten, larmende galoppere i Rende-gaarden. Naar Karlene skyndte sig ud for at standse dette nytteløse Renderi, laa Hestene ned i rolig Søvn — men næste Dag duede de ikke til Arbejde i Marken. De Svingelbjerg Bønder var bundet til visse Hoveridage, da Hoveriet blev afskaffet, skulde det vedvare paa Lerkenfeld, indtil den gamle Frue døde. Da endelig den gamle Dame lukkede sine Øjne, langt over Støvets Aar, høstede de nye Gaardejere kun deres eget Korn og steg i Overmod og Velmagt. Men paa Lerkenfelds lange Agre stod Kornet uhøstet, svært var det for Godsejeren ved den pludselige Overgang at faa Daglejere og Husmænd nok, han maatte se det dyre Korn graane paa Marken. Da skete det, der gaar Ry af endnu. En Morgen lød Skramlen af mange Vogne i Borggaarden, det var alle de tidligere Hovbønder, nu store Gaardmænd, der frivillig kom Godsejeren til Hjælp. Eja, hvor der blev Liv. I

FOT.: J. M. JENSEN

Skovdirektør Poul Lorenzen og Topkaren.

straalende Vejr og med straalende Humørkørtes Kornet ind, de lange Borde dugedes, Pigerne løb med Ølkruis i begge Hænder, Madmoder bar selv Fade ind, Madfader sad for Bordenden i hvide Skjortearmer, han havde selv gjort Karls Arbejde. Straalende Øjne forraadte Glæden over den gode Hjælp. Det var ikke alene, fordi Godsjereren var æret som en retsindig og god Mand, det var i Bønderne Ursindets Respekt for Guds Gaver, det kostelige Korn!

I *Fovlum* Kirke, den gamle Fjerdingskirke, ligger bag Alteret Skelettet af Hr. Mads, den stridige Præst, der trods alle Advarsler læste sin Herremand, Jørgen Lykke, Teksten og fra sin Prædikestol kaldte Kong Frederik den Anden for en viderværdig Dranker . . . det bekom til Slut Hr. Mads at miste sin Hals paa Skellet mellem begge sine Sogne, Fovlum og Ullits. Endnu i min Barndom beskuede man med Gru og Undren det rustrøde Græs midt i Lyngen, hvor hans Blod var udgydt. Overtro eller ikke, rødt var Græsset, og rødt er det endnu. Ved en Restaurering blev Døren bag Alteret brudt op, dær laa det lange Skelet af Hr. Mads, med det afhuggede Hoved ved sine Fødder. Af Veneration for den frejdige Præst flyttede Folk Hovedet op til dets naturlige Plads, men lige saa ofte sneg det sig i Nattens Løb ned til Benene. Stridig i Livet som i Døden, dær vilde Hr. Mads have sit Hoved . . . Rygtet beretter om en Flok af kaad Ungdom, der omringede Skelettet, en ung Galningetøs rev Piben ud af Munden paa en Karl, stak den i Munden paa Hr. Mads' Kranium og raabte: Vil du røeg, Mads! Og straks steg der Røg op af Kraniets Tænder, Hr. Mads polsede Pigen lige op i Ansigtet. Over det tabte Pigen Mælet og den Smule Forstand, hun havde.

Over *Farsø* Kirke ruger Spaadommen, at den en Dag, naar den er fyldt til sidste Plads, skal skride med den høje Kirkebrink og forsvinde i Søen. Nutidens Folk har gjort dette Forsvindingsnummer vanskeligt ved at indsnævre Søen og flytte den et godt Stykke længere bort. Syv Herre-

gaardes Kareter holdt hver Helligdag foran Farsø Kirkeport, Adelige søgte Guds Hus fra Syddøren, ufrelse fra Norddøren.

Et af mine mærkeligste Minder har jeg fra Farsø Kirke. Fra min faste Kirkestol iagttog jeg Altergæsterne. Naaet op forbi den øverste Stolerad bøjede Konerne sig i Kniks, korsede sig og saa mod Venstre. Mændene dukkede Skuldrene, slog Kors for sig og saa ogsaa til Venstre! Mit Barneblik opfattede det med Undren uden at sætte det i Forbindelse med noget særligt. Men ved Kirkens sidste Restauring afdækkedes en Helgen- eller Madonnaniche i Muren til Venstre. Det vil sige, gennem Aarhundreder havde en Vane-Andagt holdt sig uforandret, nedarvet fra Generation til Generation.

Den hvidskæggede Kæmpe, Høvdingen paa Brinken med Himmerlands høje, blaa Himmel bag sig, ser i Syn de „Ansigt“, som rejste sig særegent i hans Hjemstavn. De mærkelige Almuesønner, Brødrene Støttrup, der studerede til Præst og i København hørte Zinzendorf prædike Brødre-menighedens stærkt følelsesbetonede Kristendom. Den ældste Søn kom hjem som Student med Ret til at prædike i Kirken, og han prædikede den reneste Herrnhutterlære, hvilket foraarsagede Opstandelse inden for Gejstligheden, baade Biskop og Provst gav ham dog Lov til at prædike een Gang til, hvor han skulde tilbagekalde alle sine kætterske Meninger. Unge Støttrup besteg Prædikestolen, og med Fyndighed og varm Overbevisning forkyndte han igen — Brødre-menighedens Lære! Følgen var, at Brødrene blev fængslede i Kastellet og derefter landsforvist. Hele Familien drog til Herrnhutterne i Sachsen.

Ligesaa mærkelige var de to Antipoder, Godsejeren og Provsten, der brevvekslede i de groveste Udtryk — paa Vers — en ny Art Knaberfejde.

Ogsaa Pastor Knud Bjerrum var et „Ansigt“, myndig og kraftfær. Hans Søn blev Student, kom hjem og havde efter

Tidens Skik Ret til at prædike i Kirken. Han gjorde det, godt og vel, hvorefter hans Fader, Hr. Knud, gik op paa Prædikestolen og gendrev sin Søns Forkyndelse Ord til andet. Sønnen var ligesaa stridig som Faderen, han svor, at han aldrig skulde betræde en Prædikestol oftere, og han holdt Ord, han drak sig ihjel.

Knud Bjerrum brugte at vække sin slumrende Menighed med Tordentale paa Vers. Naar de vel var vaagne, gav han dem gode og kyndige Raad om Agerbrug og den rette Pasning af Kvæg og Heste, han hadede Dovenskab og Tiggeri. Paa sit Dødsleje sukkede han klagende. „Det er haardt at dø, naar man har de sejsten bedste Stude i Sognet.“

Himmerland fik senere en armodig Sjælesørger, der med Helvedlære prækede de Unge paa Sindssygeanstalt. Da han blev spurgt, om dette Resultat var af det Gode, svarede han, at det var bedre, den unge Mand var sindssyg og frelst, end at han var ved sin Forstands fulde Brug og ikke troende. *Han* blev ikke, som de religiøse Støttrupsønner, landsforvist.

To andre mærkelige Brødre, begge Degne, huskes endnu, den ene for sit musikalske Geni, den anden for sit Tegnetalent. Han var en habil Forfalskner af Seddelpenge, saa habil, at han aldrig vilde være blevet opdaget, hvis han ikke selv i Drukkenskab havde skrydet af sin Færdighed. Han kom for Viborg Ret og skulde i Følge middelalderlig Lov miste sin højre Haand. Unge Klynsner opmuntrede sine Dommere med, at det ikke vilde gøre nogen Forskel, eftersom han tegnede ligesaa godt med venstre Haand. Den høje Øvrighed ønskede at se det, og han tegnede paa et Øjeblik en uforfalsket uægte Pengeseddel! I sin Iver trak han Strømpen af, satte Blyanten mellem Tærne og tegnede ligesaa fortræffeligt med Foden. Hvad var der at gøre ved saadan en Mand, uden at benaade ham, mod at han afgav Løfte om ikke at tegne falske Sedler mere. Han holdt sit Løfte. Besøget i Viborg gav ham Ideen til en ny Levevej,

han tegnede Viborg Domkirke, og der var ikke et Hussted i Himmerland, hvor ikke hans Domkirke prydede Væggene.

Et andet „Ansigt“ i Himmerland begyndte med et Pund Uld og blev Storhandler og Gaardmand. Han kunde hverken læse eller skrive og førte sine Regnskaber ved Hjælp af Tegn. Engang krævede han en Kunde for en Ost, Bonden vilde ogsaa gerne betale, men mente ikke, han skyldte for nogen Ost, han bøjede sig over „Regnskabsbogen“ og saa en Rundkreds med en Firkant i — Aah, sagde han, nej det var en Sliwstien! Havde det været en Ost, vilde Tegnet jo bare have været en Cirkel.

Et andet særpræget Ansigt ser den gamle Viking ogsaa, en Hedens Almuesøn, der aldrig havde gaaet i Skole, for det undtes der ham aldrig Tid til, han begyndte som Svinehyrde, men han blev en af Himmerlands dygtigste Mænd, en Tekniker, et Finansgeni, han gav et helt Anlæg til sin By. Godgørende mod alle fattige. En stort anlagt Personlighed.

Særegne Ansigter synes ikke mere i Himmerland, den saa lidenskabeligt ønskede Landsnivellering er vel gennemført. Ingen vilde falde paa, under straalende naturlig Munterhed at komme en betrængt Jorddrot til Hjælp, hvis han ikke kan naa at faa sit Korn ind. Men heller ingen vil mere køre Drukkenskabens Kåpkørsel med dundrende Galop fra Marked, gøre Vejen usikker og ende i Grøften, med Vognstangen op i Bugen paa en døende Hest, hvis Øjne er som duggede Slaaenbær af hjælpeløs Smerte. Ingen vil se noget stort i Slagsmaal, ingen Gaardejer drikke og spille sin Gaard bort paa en Nat og tørne med hele Familien ind i Fattighuset. Nu kører agtværdige Mænd i egne Biler til Kirke, de sidder forstandig i Sogneraad, er Sparekasse-direktører og Kæmnerne.

Lygtemændenes Danseplads var før det Sted, en Tjenestedreng gik til i sin sparsomme Fritid, han grublede over den hemmelighedsfulde Natur, han ikke forstod. Men det

gav ham Trang til Viden, og han tog paa Højskole. Nu gaar Tjenestedrengen til Fo'boldkamp og brøler som en Stud af Begejstring, eller han cykler ad Chausseen til Biografen, raser forbi Marker og Solnedgange uden at opfatte noget som helst. Han har mistet sin Kontakt med Naturen. Men han hænger aldrig mere fuld i Markedsteltene, hvor forhen Konfirmanddrengene agerede saa drukne, at de segnede under Bordet. De havde ikke Penge nok til at drikke sig sanseløse, men det ansaas for stort og mandigt. Siden Ungdommen kom hjem fra Højskolerne, holdt Ædrueligheden sit Indtog i Himmerland.

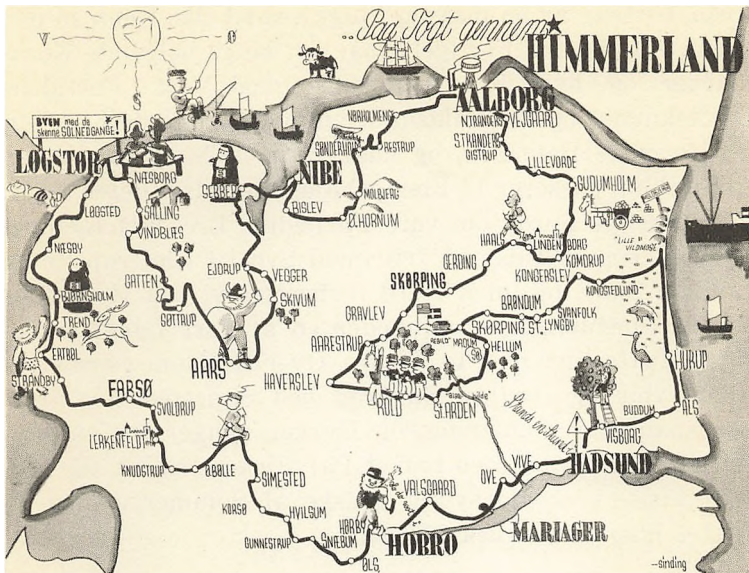
Kvinderne gaar ikke mere to Skridt bag deres Husbonde til Kirke, en uformelig Klode i mindst syv Skørter, det mindste, Ærbarhed og Dyd kunde iføre sig — — og med dadlende Ord til en ung Kone, som var skamløs nok til at være slank. Nu gaar Hustruer Side om Side med deres Mænd, de lever ærligt og godt sammen, og det hænder, Fru Gaardmandinden selv sidder ved Rattet — samtidig med, at hun uden Pigehjælp, for det er ikke til at faa, alene passer Hus, Børn og laver Mad til mange Karle.

Unge Piger gaar til Bal i Kjoler, der neppe naar til Knæene, og Silkestrømper paa de kraftige Ben. Men de staar i Overalls i Marken og forker Hø op, de renser Kloak og hugger Brænde. De er, hvad Islænderne forstaar ved „godt Kone-Emne“.

Overtroisk er Ungdommen vel endnu, men den benægter det, den er saa dannet. De gamle Sagn gaar i Glemme. Knabernes Vovemod er det forbi med, Bersærkerblodet kølnet. Men Junkerslankheden er Knabernes Arvegave til Himmersyssel, det fribaarne Smil, Lunet.

Den gamle Viking højt paa Brinken, Himmerlands Vartegn, ser det altsammen. Han er baade tilfreds — og utilfreds — .

Hvem har Sans for Solopgangens Sødme,
Klokkelyngens lilla Rødme — — .

PAA SOMMERFERIETOGT GENNEM HIMMERLAND

Af EJJIL RASMUSSEN

MED Hobro som Udgangspunkt indbyder jeg Dem til at tage med paa en 8 Dages Sommerferietur gennem det mystiske og uopdagede Himmerland.

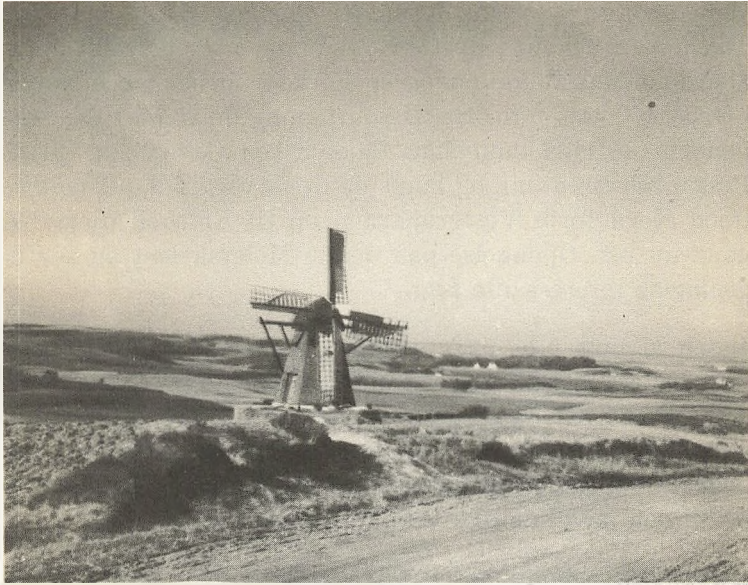
Ad Løgstørvejen naar vi efter visse Kraftanstrengelser op paa de mægtige Bakkevolde, som Istiden har presset og maset sammen. I Hørby standser vi et Øjeblik for at beundre den typiske danske Landsbykirke, hvor man med Pietet har omgivet hvert Gravsted med smaa pyntelige Hække. En gammel Morlil kommer netop ud fra Købmanden, og vi følger efter hende ned forbi den lille Søidyl. Højsletten skifter Karakter og bliver mere dyster, Tørveskær og Plantager passeres, og ad græsgrøede Veje naar vi

forbi Tostrup ad en mægtig Slugt ned til Øls. Gennem den brede Floddal fra Fortiden gaar det langs bølgende Kornmarker og hyggelige Bondehuse imod Vest. Fortidens Bakkeknuder og Jordfaldshuller minder os om de Kræfter, der formede Danmark, og naar vi imod Nord paa Vejen til Snæbum passerer 11 Kæmpehøje, taler disse deres tavse, men tydelige Sprog om vore Forfædres Liv. Fra Kæmpehøjenes Top er Udsynet frit imod Syd til Klejtrup Sø og Lindum Skov, og imod Nord fortsætter vi paa Højdesletten til Snæbum, hvor vi møder en af vort Lands prægtigste Jættestuer med to Kamre. Over Hvilsum nærmer vi os de vide og frodige Engdrag ved Simested Aa. Storcken spankulerer omkring, og Lærken synger fra en skyfri Himmel. Paa Broen har et Par Fiskere slaaet sig ned, men Fiskene er øjensynlig dvaske af Sommervarmen og fristes ikke af den lækre Orm.

Atter dukker Højdelandet op forude: de grønklædte Hverrestrup Bakker, der ligger hen ligesom i Oldtiden. Ad sandede Veje gaar det opad til Bakketoppen, hvor vi for en Stund nyder Udsigten, inden vi drager ind i den gamle Skat Egeskov, Resterne af de Oldtidsskove, der sikkert har dækket det meste af Himmerland. Under de knudrede Stammer er der en frodig Vegetation, der er værd at gaa paa Opdagelse i.

Vi naaede dog gennem det vildsomme Krat og standsede ved Højslev Mølledam, hvor et Par hvide Svaner majestætisk sejlede forbi. En Aadal gaar herfra imod Vest, og vi følger med, medens Søndenvinden hvisker om henfarne Slægter. Vi fristes af Vinden til at studere Jernalderbopladserne ved Ø. Bølle, og snart staar vi ved de roekuleformede Boplads. Nu maa vi gennem Knudstrup Bakker for atter at naa Lærkenfeld Aadalen. I disse Hedebakker ser vi en Række Jordvolde, der har omgivet de Agre, vore Forfædre dyrkede.

Jordene er ved at blive magre, men Vilje og Slid har rejst

Vindmøllen ved Skørping.

FOT.: SIGVART WERNER

Læhegn og Plantager. Ved Lerkenfeld Aa passeres saaledes Evas Lund, hvor man i Aftenstemningen kan se Nutidens Eva og Adam sværme. Vi krydser den glinsende Aastrøm og staar ved det dystre Herresæde, Lerkenfeld, hvor den berygtede Jørgen Lykke boede. Porten knirker, og sære Skygger kastes hen over Gaardspladsen og skaber en vis Uhyggestemning, der minder os om hans Elskerinders blodige Endeligt. De nymoderne Avlsbygninger staar nu som en skærende Modsætning til den gamle dystre Hovedbygning. Medens Solen kaster sine sidste Straaler hen over Lovns Bredning, naar vi op gennem Lerkenfeld Bjerger. En Flok Vildænder drager over vore Hoveder ind imod Farsø, hvor de slaar sig ned i det smukke Sønlæg, og vi følger efter.

Vi har lagt Skovbakkeanlægget og Farsø Kirke bag os, og har — efter at have passeret Voldstedet af Holmegaard, Kirstine Munks Bolig — naaet Fandrup. Da forbavses vi

ved atter at høre om Jernaldermandens Færd. Ude paa Marken ses tydelige Rester af Indgangen og Gulvet i Jernaldermandens Bolig, endog en Kirke skal her være sunket i Grus. Nu kan vi mærke Havluften, og imod Vest gaar det gennem de ejendommelige Bakker ved Grønnerup ud til Risgaarde Bredning og langs de brede og frodige Engdrag imod Nord forbi Vestergaarden op til Ertebøllebjerg. Vi gaar nu paa Opdagelse paa denne Molerskrænt og ser de geologisk interessante Lag.

Inden vi sætter os paa Cyklerne, kaster vi endnu et Blik ud over Vandet til Fur og det fjordkransede Sallingland. Vinden er i Sydvest, og snart er vi ved Trend Storskov, hvor Kronprinseparret har deres nydelige Jagtslot. Ned over Trend Aa, hvor Laksene springer, følges Landevejen op til den navnkundige Vitskøl Klosterruin.

Langs Bjørnsholmbugten fortsætter vi over Rønbjerg og Næsby gennem de skønne Dalstrøg ud imod den blaa Limfjord. Efter en Vandretur langs de smukke Kystskrænter forcerer vi Bakkeknunderne og holder heroppe et Hvil for at nyde Udsigten imod Livø og Mors.

Oppe paa Toftebjerg betragter vi betaget den skønne Solnedgang og mindes Digteren Ingemanns herlige Salme: „Der staar et Slot i Vesterled“, der godt kunde være inspireret af den underskønne, fine Stemning, der hviler over Løgstør Bredning, naar Solen sender sit flammende Skær henover Land og Hav. Johan Skjoldborgs kære By, Løgstør, hvor han fandt Fred og Ro til sin Digtning, er naaet. Næste Dag tager vi paa Morgenvandring over Bakkeskrænterne. En vidunderlig Udsigt har vi herfra ud over Byens røde Tage og den blaa Fjord til Byholm Vejler, og ude i Horisonten skimtes Bulbjærgknuden og Vesterhavsklitterne. Det er ikke saa sært, at den varmhjertede Digter Johan Skjoldborg følte sig hjemme i det Hus, danske Husmænd her skænkede ham som Tak for hans Indsats for at højne deres Kaar. Livet paa Fjorden er ved at vaagne, Fisker-

Malkeplads ved Havnø (Hadsund).

FOT.: SIGVART WEGNER

baadene tøffer ind i Havnen, en Fragtdamper glider forbi, og vi springer i Sadlen og følger med imod Nordøst til Aggersund ud imod den nye Bro. Store Kridtskrænter hæver sig Øst for Vejen og minder os om, at vi kører paa en hævet Havbund.

Ved Broen vinker vi Farvel til Fragtdamperen, der netop passerer Broklappen, drejer Cyklen omkring og kører op i Højderne til en af Himmerlands højest beliggende Kirker, Næsborg. Herfra kan vi se Limfjorden fra Gøl til Mors. Over Brøndum naar vi den mærkelige treskibede Kvaderstenskirk, Skarpsalling. Kirken er bygget i det 12. Aarhundrede som et treskibet Langhus med Kor og Apsis.

Efter Vindblæs Station gaar det gennem Plantagerne forbi Mindestenen over Nordens smukkeste Stenalderkar, Skarpsallingkarret, ned over Oldtidsagrene til den store Langdyse ved Aarupgaard.

Langs Jernbanen passeres Rønshøj Plantage, og naar de

Lindenberg Aa.

FOT.: H. DALBY

mægtige Flyvesandsdannelser og Gravhøjene er passeret, staar vi ved de smilende Hedesøer, Øjesø med det underjordiske Afløb og Sjørup Sø, hvor der kan bades. Resten af Dagsturen gaar over imod Bjørnstrup til Navnsø, der gav Navn til de navnkundige Markeder. Vi hører, der er Sportsfest i Aars, og vælger derfor den lige Linje gennem Søttrup Plantage ind til den driftige Handelsby. Fra Byens Svømmestadion lyder Pjask og Bifald, her udkæmpes de jydskes Mesterskaber. Flagene smelder over Byen, og det bliver sent, inden Danseorkestrets Toner holder op, og vi slumrer ind.

Efter Morgenbadet fortsætter vi ad Hobrovej over Sjøstrup Bro, hvor det middelalderlige Vadested findes Syd for den nye Bro. Vi naa nu til Borremosen, og ad Oldtidsvejen gaar vi over til den ølignende Holm, en sikker Bo-plads, der skærmede dens Beboere mod Fjender og Skovens Rovdyr. Fra disse Egne drog det kraftige Kimbrerfolk ud paa deres Togt gennem Mellem- og Sydeuropa.

Ad smalle Stier naa vi over til Rævemose, hvor Gundestrupkarret, det ejendommelige Sølvkar fra den ældre Jernalder, blev fundet i 1891. Langs Halkjær Aa imod Nord — forbi Aagaard og Lynderupgaard — passeres et Landskab, hvor de aabne Hedebakker brydes af vide Eng- og Mosestrækninger, om hvilke Oldtidshøjenes Vrimmel danner en Ramme, der viser, at her levede i Fortiden et mægtigt Kultursamfund. Vi standser ved Skivum Kirke, hvor Runestenen melder om: „Gisl den Kloge, den bedste og første blandt Landmænd i Danmark“. En egen Idyl er der ved Højris Vandmølle og i det naturskønne Skivumkrat, der ejer et Væld af Plantearter. Gennem Dalen gaar det i Plantagen over Vegger og Halkjæraaen atter nordpaa langs Aadalen forbi Louisendal. Vi stønner ligefrem af Sommervarmen, og Kreaturerne paa Marken ligger dvaske og tygger Drøv. Naar Landevejen er passeret, skifter Landskabet Karakter, de vide Engdrag afløses af kratbevoksede Skrænter, der her omgiver Bunden af Nibe Bugt. Halkjær Skov er passeret, og vi drager imod Vest og Nordvest op til Kyøgaard, hvorfra vi langs Aaen kan trave ind i de maleriske Kyødale. Atter op paa Cyklen, ned forbi Rødemølle og imod Nord op til Sebberkloster, der tidligere var et Nonnekloster, hvis Kirke laa paa Øen Sct. Nikolaj Bjerg.

Nu er Sebberkloster en Herregaard med en 3fløjet Hovedbygning fra det 18. Aarhundrede. Ned forbi Fiskerlejet Sebbesund kører vi videre over Broen ind ad den 5 km lange Fjordvej til den gamle hyggelige Købstad, Nibe, der navnlig er karakteristisk ved sine mange Haver. Sildefangsten var før Aggerkanalens Gennembrud Byens Ho-

vednæringsvej. Ligesom Pilgrimmene bevæger vi os op til den smukke Kirke og herefter hen til Nibekilden, den Kilde man i gamle Dage valfartede til.

Nede ved Havnen falder vi i Snak med en Fisker, der tilbyder os en Aftentur paa Limfjorden. Vi sejler langs Klosterholm, hvor Ænder og andre Arter af Svømmefugle har fundet et Fristed og vender hjem mættet med Indtryk og for trætte af Luften til at gaa til Ro.

Atter er vi startet ud til nye Oplevelser, og det gaar i Dag ad smukke Omveje imod Aalborg. Vi kører for en Gangs Skyld lidt tilbage ad Hvalpsund—Løgstør Vejen, drejer imod Syd ved Lundbæk Herregaard og i Bislev ind ad Bivejen ned over Pandum Bro, i hvis Nærhed et Kildevæld lystigt klukkende forener sig med Binderupaaen. Imod Øst gaar det forbi velholdte Husmandssteder, Nord om Krybily imod Ø. Hornum. For at faa Udsyn over Landskabet drejer vi Nord paa forbi Nørreknold og bestiger denne eller en af Frenndrup Nihøje, der hæver sig over 100 m med frit Udsyn over det kuperede Terrain til de brede Flodsletter og Limfjordens blaa Baand, der med Øjet følges ind til Storbyen Aalborg.

Over Landevejen ved Molbjerg gaar Turen videre imod Nord gennem Dybdal over Jernbanen til Sønderholm. Her beser vi Kirken med de interessante Kalkmalerier fra ca. 1550 samt det pragtfulde Levetzauske Kapel. Nordøst for Byen standser vi betaget op ved Danmarks største Langdysse, Troldkirken, der er omgivet af 47 svære Randsten.

Magtfuldt taler disse Stene om den stærke Slægt, der opfostredes i disse Egne. Et sidste Blik kaster vi ud over Nibe Bredning og fortsætter saa ad Landevejen imod Øst til Herregaarden St. Restrup. I en smuk Park ligger den gamle Herregaard fra 1723, omgivet af Voldgrave. Nutiden benytter Bygningerne som Højskole. Imod Nørholm-enge kører vi langs Fjorden ind forbi Cementfabrikkerne til Nordjydernes glade Hovedby.

Sommermorgen i Fræer Purker.

FOT.: SIGVART WERNER

Maalet for den næste Dagtur er Rebild og Rold — velkendte Navne blandt danske Turister — derfor gælder det om, at vi paa Turen finder nogle ukendte og naturskønne Steder frem. Fra Forstaden Vejgaard naar vi op paa Kirkebakken i Nr. Tranders. Den meget lange Kirkebygning er opført i romansk Bygningsstil og rummer nogle smukke Portaler og Hvælvinger. Vi suser nu sydpaa gennem S. Tranders over Jernbanen op i Lundby Bakker. Umagen med at bestige disse nordlige Udløbere af Rebild Bakker lønnes med en Udsigt ud til Hals, ned over Vildmosen og Roldskovene.

Vi forlader Landevejen og kører gennem Skovstrup og Lillevorde til den mærkelige Stationsby, Gudumholm. Kridtskrænter og Kanaler møder vort Øje. Det var her en dansk Fabriksby med ægte amerikansk Tempo i Aarene 1777—1803 skød op. Fr. Buchwald til Gudumlund og Grev Ernst H. Schimmelmann anlagde i to Tidsperioder forskellige Virksomheder omkring den gravede Kanal, saa-

ledes Kalkbrænderi, Garveri, Handskefabrik, Linnedfabrik, Saltværk, Glasværk, Sæbesyderi, Stentøjs- og Fajancefabrik samt et Teglværk, der foruden Kalkværket er det eneste, der endnu er i Drift. Kanalerne har gennem de forløbne Aar faaet stor Betydning ved, at Kærstrækningerne heromkring har kunnet afvandes gennem disse. Vi forlader Fortidsbyen, og imod Syd passerer den store Gaard Gudumlund og i Skovhuse nogle ejendommelige Kalkstenshuler. Naar Herresædet Revsnæs fra 1791 er passeret, gaar det over Jernbanen gennem Komdrup i en Bue nordpaa til Lensgreve Schimmelmanns stolte Gods, Lindenberg, hvis smukke Hovedbygninger stammer fra det 15. og 16. Aarhundrede. Langs Voldgravene, der omgives af et broget Blomsterflor, gaar det lidt imod Nord, og langs den fiskerige Lindenberg Aa gennem Haals, Gerding og Fræer nærmer vi os de ejendommelige Fræer Purker.

Medens en Regnbyge gaar hen over Terrainet føler vi os hensat til den regnvaade Periode efter Istiden, idet de store Mose- og Engdrag med Bevoksning af Enebær, Bævresp, Birkeris og spredte Skovfyr ligner et dansk Urtidslandskab. Vi naar Skørping og over Banen de nordlige Udløbere af Rold Skov. Ved Buderupholm parkerer vi Cyklerne og naar mod Syd til Lille Blaakilde. Gennem et Virvar af Roser, Slaaen, Enebærbuske og alle Slags Urter naar vi Stedet, hvor Kilden vælder frem. En egen uberørt Idyl.

Efter at vi igen har naaet Cyklerne, beslutter vi os til at køre en Ringtur omkring Danmarks største Skovstrækninger: den 8 km brede og 20 km lange Rold Skov. Fra Buderupholms herlige Bindingsværksbygninger gaar det over Aaen op til den forladte, gamle Buderup Kirke og nu ad Landevejen ned til de underjordiske Kalkminer ved Tingbæk, som vi aflægger et Besøg for bl. a. at se Billedhugger Bundgaards Udkast til Gefion Springvandet. Over Oplev, Ersted og Aarestrup naar vi Torstedlund, og nu var det fristende at stikke tværs over gennem Skoven til Nørlund

Saa idyllisk er Villestrup Aa i Nærheden af Brøndbjerg.

FOT. GEORG DC

Slot, men Skilte med Adgang forbydes uvedkommende faar os til at lægge Vejen over Haverslev. Vi fortsætter imod Øst ind i den mystiske Skov.

Nu passerer vi en af de mest imponerende Skovdale ved Lindenberg Aaen, gennem blide Dalstrøg ser man ud over Vandløb og Moser op over skovklædte Bakker, alt i en broget Blanding. Rold Kirkeby er naaet, og over Arden Station svinger vi ud til Holthuse for over Spanget at naa den imponerende Blaakilde, der lyser os i Møde med et eget blaa-grønt og fosforagtigt Skær. Vi ser ned i den 12 m brede og 5—6 m dybe Tragt, hvor Kildetemperaturen er saa lav, at en Flora af helt arktisk Art trives her. Over 100.000 Hektoliter vælder hvert Døgn ud og danner Villestrup Aa, der baner sig Vej forbi den røde Herregaard ned imod Mariager Fjord.

Ad sandede Veje forlader vi Tørvemoserne og Kilden, og i Akselterp gaar det nordpaa østen om den danske Alpeseø,

Madum Sø. Vandet er krystalklart og en herlig Sandbund frister os til at hoppe i Vandet. Bagefter nyder vi paa Vejen imod Nord den smukke Udsigt over imod Jægersborg Skov for endelig over Ravhede at køre gennem Urtilandskabet ind til Overnatningsstedet i Skørping Stationsby. Aftenturen gaar selvfølgelig ud i Rebild Bakker; vi følger ikke den slagne Turistvej, men gaar lige ind mellem de mægtige Bakkeknuder. Fra hver Bakke aabenbarer nye Naturskønheder sig, og det er glædeligt, at dette Naturlandskab er fredet som dansk amerikansk Nationalpark og derfor kan forblive uberørt for den Slægt, der kommer efter os. Vi vandrer mellem Enebærbuske, Gyvel, Blaabær, Sortbær, Blaaklokke, Høgeurt, Krageklo og hist og her forbi lidt Bøgepur, der er Rester af de fordums Skove, der dækkede disse frie Lyngbakker i gamle Dage.

Havet, det blidt bølgende Kattegat, lokker og drager østerude og tager Magten fra Rold Skov, der med sin Flora, sit Dyreliv, Jordfaldshuller, Hulveje, Søer og Bække er et helt Kapitel for sig.

Cykleturen gaar forbi hyggelige Bøndergaarde gennem Sejlstrup, Brøndum, Lyngby, Svanfolk op til Kongerslev Kirke, hvis ottekantede Taarn med Pyramidetag rager op over den store Stationsby, hvorfra Vildmosens Tørv forsendes til hele Landet. Forbi Herregaarden Kongstedlund med den smukke Renæssanceportal fra 1640 gaar det ind over den saakaldte Lille Vildmose. I Sydøst ses den høje Toftehalvø, en forhenværende Ø i det Indhav, hvor Mosen blev dannet. Langs den lige Linje gaar det ud i Vildmosegaarden og Muldbjærgene. Der hersker nu et mægtigt Liv i Mosen: Tipvogne, Tørvebiler og Hestevogne svinger duvende forbi fyldt med den danske Brændselsreserve, som har hjulpet os under saavel den sidste som den nuværende Krig. Over Højmosen, der spænder over 55 km², har vi naaet Havet og er taget lidt imod Nord for at bestige Muldbjærgene. Herfra ser vi Kysten fra Bakkerne ved Frede-

FOT.: H. DALBY

Den lille Vildmose kultiveres.

rikshavn ned til Gjerrild Klint og ind over Mosen. Hvor føler man sig dog lille i Forhold til de uendelige Flader. —

Nu ad den haarde Stenvej imod Syd. En egen Fred og Hvile fylder Sindet paa denne Tur langs det aabne Hav, som synes helt blottet for Trafik, hvis ikke en Damper helt ude i Horisonten med sine sorte Røgsøjler tilkendegav sin Eksistens. Vi kører videre langs den afspærrede Tofte Skov, og bliv nu ikke forbavset, hvis den sorte Stork flyver hen over Trætoppene, og Vildsvinet baner sig Vej ud imellem Vildthegnets Tremmer. Raavildt og Kronvildt kan skimtes i store Flokke, naar de græsser paa de aabne Pletter, og en Skovfoged fortalte os sejrstolt, at han fra April havde nedlagt 50 Ræve. Forbi Ø. Hurup naar vi til Bade-stedet Als. En uberørt Natur med en vild Flora kan studeres paa Vejen ud til Als Odde.

Vi forlader Kysten og kører ind gennem „Kirsebæregnen“ over Visborggaard til Hadsund, hvor vi for en Stund stand-

ser for at nyde Middagen paa Skovpavillonen og herefter tager paa en Travetur langs Hadsund Bredning til Tygesund. Paa Hjemturen har vi en herlig Udsigt over Fjorden til det kupperede Terrain paa dennes Sydside.

Saa oprinder vor sidste Feriedag, og ligesom Børn har vi gemt den bedste Lækkerbidsken til sidst. Først op ad Bakken ad Hobro Landevej, og vi passerer en Række smaa velholdte Husmandsbrug, der alle er omgivet af pyntelige Smaahaver. I Glimt ser vi mellem Bakkerne ned over den skønne Mariager Fjord. Paa den anden Side af Fjorden sender Cementfabrikkerne deres hvide Røgskyer til Vejrs.

Efter Landsbyen Vive kører vi gennem smukke Plantager ned over Villestrup Aa, der bringer os en Hilsen fra den store Blaakilde. I Ove svinger vi ned imod Fjorden for at begynde paa Eventyret. Ved Stinesminde ser vi over imod Tornerosebyen Mariager, og langs den skønne blaa Fjord bugter Stien sig imod Vest. For hvert Sving kommer nye Naturskønheder til Syne. Tangen ved Kelstrup Sø er passeret, og ved Laaenhus nyder vi Udsynet imod de vældige Bakkeknuder, der taarner sig op paa begge Fjordsider.

Her passer Sangen: „Jeg tror der er skønnest i Danmark“. Stadig fremad og en Kæmpehøj dukker op, og en ny Udsigt fortæller os, at Turens Endestation snart er naaet. Over Valsgaard kører vi ned i Hobro beriget med et Væld af gode Oplevelser og Indtryk. Vi har set et lille Stykke af vort gamle Land og gennem Turen faaet Vished for, at her har Slægt efter Slægt virket gennem Tusinder af Aar, og vi maa erkende, at den Kultur og Natur, som Danmark ejer, er værd at staa Værn om ind i de kommende Tider.

Det nye Vesterbro.

LIVSGLÆDENS OG DE RYGENDE FABRIKSSKORSTENES BY

Af GEORG HEMMINGSEN

DA gamle Noah i Syndflodens Dage var ude paa sin berømmelige Sejltur med Arken, kom han ogsaa, hvis man ellers kan tro, hvad gamle Sagn beretter, forbi Aalborg. Det er ikke nogen Hemmelighed, at Bølgerne ogsaa ved denne Lejlighed gik højt i Aalborg, og da Noah kom forbi, laa det meste af Byen skjult under Vandet. Paa en af Højderne stod imidlertid en Mand. Vandet naaede ham til midt paa Benene, men alligevel stod han og passede sit Arbejde. Da Arken kom forbi, løftede han Hovedet og raabte til Noah, der stod paa Kom-

mandobroen. Noah rystede paa Hovedet, der var ikke Plads til flere. Regnen silede stadig ned i Strømme, men Aalborgenseren vendte tilbage til sit Arbejde. For, som han tænkte, det kunde jo være, at det kun var en Byge, der hurtigt drev over. . . .

Saadan var Aalborgenseren i gamle Noahs Tid, og han har ikke forandret sig synderligt siden. Ogsaa i den Syndflod, han i Dag maa staa igennem, passer han sit Arbejde ufortrødent og bevarer Humøret. Den sunde Optimisme har altid haft gode Levevilkaar i Aalborg, og selv naar det ser mest sort ud, haaber Aalborgenserne paa, at det kun er en Byge, der hurtigt driver over. Og i de fleste Tilfælde er denne Optimisme blevet belønnet.

Aalborg er først og fremmest de rygende Fabriksskorstenes By. Ganske vist er Røgen i Dag knap saa sort og tyk som tidligere, fra enkelte Skorstene mangler den endda helt, saa de staar og stritter saa underligt umotiveret op i Luften, fordi de mangler den Stribe Røg, der forklarer, hvorfor de pludselig hæver sig op over den øvrige By, men alligevel ligger Røgtæppet stadig over Aalborg og fortæller om travle Hænders Virke. Man ser det tidligt om Morgen, naar Byen vaagner, og dens travle Arbejdere med Termoflasken i Baglommen paa Cykle haster af Sted til Dagens Gerning, man ser det, naar de ved Middagstid kører hjem til de duftende Kødgryder, og man ser det, naar de kører hjem ved Fyraften. I tusindvis strømmer de ind til Byen fra de store Fabriker i Byens Ud-kant, den tætte Strøm af Cyklister snor sig ad Østerbro, ad Vesterbro og ad Hobrovej. Mere end nogen anden dansk Provinsby er Aalborg præget af Fabriksdriften.

Det er ikke kun Pral og tomme Ord, men kan bevises ved tørre Tal. Ved sidste Erhvervstælling anvendte Aalborg omtrent dobbelt saa stor en Mængde mekanisk Kraft som Aarhus og Odense, og Københavns Kraftkapacitet er kun tre Gange saa stor som Aalborgs.

FOT.: KUNL

Fra Kildeanlægget.

Det er først og fremmest Cementproduktionen, der har medført dette enorme Kraftforbrug. Aalborg er saa til sige indhegnet af Cementfabriker, ikke mindre end fire Fabriker ligger i dens Udkant, nemlig Rørdal, Danmark, Norden og Andels-Cementfabriken, der ganske vist ligger i Nørresundby, men som vel ogsaa kan regnes med til Aalborg. I Dag kan de ikke køre for fuld Kraft, ganske simpelt fordi de mangler Kul, men i 1939, som var det sidste normale Aar, laa Produktionen paa ikke mindre end 800,000 Tons. Det Tal siger maaske ikke ret meget, men naar man hører, at det svarer til 18,000,000 Sække Cement, som lagt oven paa hinanden danner en Stabel paa ca. 1600 Kilometer, faar man et Begreb om, hvilke Mængder, der er Tale om. Lægger man Sækkene i Forlængelse af hinanden, naar de omtrent som fra Nordpolen til Ækvator. Eller man kan illustrere det paa en anden Maade, som vi vel i vor cementfattige Tid har alle Betingelser for at kunne begribe: Den samlede Produktion i 1939 var til-

strækkelig til at bygge 22 Broer paa Størrelse med Lillebæltsbroen.

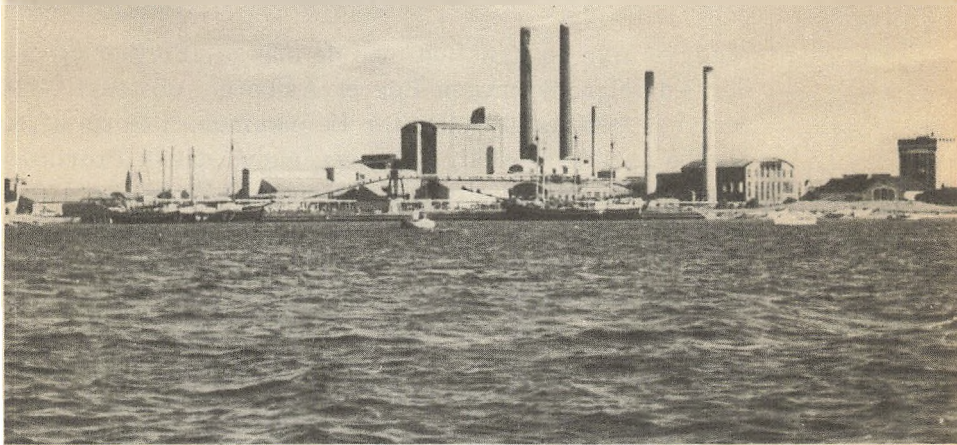
Denne Cement har baaret Aalborgs Navn viden om. Den er kendt i Novorossisk, hvor danske Ingeniører har bygget andre Cementfabriker af den, den har bevist sin Holdbarhed i den sibiriske Kulde saavel som i Sydens Sol. I Afrika faar smaa sorte Negerbørn Lærdom puttet ind i deres smaa sorte Hoveder i Skoler bygget af Cementen fra Aalborg, og i Sydamerika gaar Gauchoerne til Bal i Forsamlingshuse bygget af samme Materiale.

Og ved Siden af Cementproduktionen, men i Forbindelse med den er opvokset Eternitindustrien, som er knyttet til Cementfabriken Danmark, og som i 1939 laa paa 33,000 Tons Eternitplader.

Cementfabriken Norden er nu helt helliget Fremstillingen af Cementjern, en ny og meget betydningsfuld Gren af Cementindustrien. Den normale Produktion her ligger paa ca. 20,000 Tons Støbejern om Aaret, hvilket svarer til en Trediedel af det samlede Forbrug af Raajern herhjemme.

Men Aalborg er andet end Cement. I maaske endnu højere Grad end Cementen har Akvaviten gjort Aalborgs Navn kendt ude i Verden. Ogsaa paa dette Felt mærker man naturligvis Krigens Virkninger, men i 1939 var man oppe paa en aarlig Produktion af 4,200,000 Liter 100 % Sprit. Til Fremstillingen af denne Sprit var brugt 277,000 Tønder Kartofler eller 400 Millioner Kartoffelknolde. Det vil sige Kartofler nok til at naa Jorden rundt ved Ækvator, hvis de blev lagt i Forlængelse af hinanden, saa nogen helt lille Produktion er det ikke.

Fra Aalborg er de tykmavede Flasker med Eksportakvaviten vandret viden om i Verden, og deres Indhold har frydet amerikanske Rigmænd lige saa meget som afrikanske Negerhøvdinge og kinesiske Mandariner, der er ble-

FOT.: JONAS CO.

Industribyen Aalborg.

vet endnu mere skævøjede af at smage paa det liflige Indhold.

Og Aalborg har mange andre store Virksomheder. De forenede Tekstilfabriker producerede i 1939 ikke mindre end 1,434,000 Kilo Garn, det vil sige en Traad paa 6,000,000 Kilometers Længde. Denne Traad vilde kunne naa fra Jorden til Maanen ikke mindre end 15 Gange, og lagt om Jorden ved Ækvator, vilde den naa rundt 1500 Gange. Vævet til Stoffer bliver det 5,000,000 Kvadratmeter, det vil sige en Tøjrule, der naar fra Nordkap til Cairo i en Bredde af $\frac{3}{4}$ Meter.

Ogsaa C. W. Obels Tobaksfabriker opererer med store Tal, selv om de vel i endnu højere Grad end de andre Fabriker er ramt af Krigstiden. I 1939 var den samlede Produktion af Cigarer, Cerutter og Cigarillos 290,000,000, og Produktionen af Røgtobak, Shag og Skraa 840,000 Kilo. Den Mængde Raatobak, der er anvendt hertil, er saa stor, at

den opvejer Halvdelen af hele Aalborgs Befolkning, og der er produceret Skraatobak nok til, at alle Danmarks Husmænd vilde kunne faa tre Kilo hver. Produktionen af Cigarer, Cerutter og Cigarillos vilde, lagt i Forlængelse af hinanden, kunne naa Danmarks Kyster rundt to Gange.

Muligvis som en Reaktion mod de mange Fabriker og den dermed følgende megen Røg er Aalborg i udstrakt Grad forsynet med Aandehuller for Befolkningen i Form af en Række smukke Parker. Vel ingen anden dansk Provinsby har saa mange, saa store og saa smukke Parker som Aalborg. Det gælder Kildeparken, der danner en smuk og flatterende Ramme om det landskendte Etablissement, men mest bemærkelsesværdigt er næsten Østre Anlæg, der for ikke særligt mange Aar tilbage var en plumret, stinkende Lergrav omgivet af en uappetlig Losseplads. Her er nu skabt en idyllisk Plet, hvor Østbyens Befolkning i rigt Maal nyder Sommeren og den friske Luft, og hvor Ungdommen om Vinteren tumler sig paa en herlig Skøjtebane. Ogsaa Mølleparken, der ligger lige ved den store, zoologiske Have, der i Udstrækning er Landets største, er forholdsvis ny og ligesom de ældre Anlæg, Blegkilde og Karolinelund, passet med en sjælden Omhu.

Et andet Led i Byens Udsmykning, som ogsaa bør omtales, er de mange smukke Statuer, der er anbragt baade i selve Byen og i Parkerne.

Det vilde imidlertid ligne Aalborg daarligt at ofre saa meget paa sin Forskønnelse, hvis ikke først det mere praktiske og haandgribelige var bragt i Orden. Og det er det da ogsaa. Da den gamle idylliske Pontonbro over Limfjorden maatte vige Pladsen for en ny, moderne Bro af Cement og Staal, var de Gader, der førte op til Broen, langt fra tidssvarende og kunde slet ikke tage Trafiken. Problemet blev løst radikalt, idet man anlagde det ny Vesterbro, et Saneringsarbejde, der kun overgaas af den store Sanering, man nu er i Gang med i København. De gamle,

hyggelige, men desværre ogsaa snavsede og uhygiejniske Huse i de snævre, krogede Gader blev revet ned, et Stykke gammelt Aalborg forsvandt, men tværs igennem det blev lagt den Gade, der mere end noget andet har bidraget til at give Aalborg Præg af Storby. Det var dristigt gjort, men Erfaringen har vist, at det ikke var for dristigt.

Moderne Karreer skød op som Paddehatte i fugtig Skovbund, og her ligger nu en Gade, som ingen Provinsby har Mage til, ja, inkarnerede Aalborgensere vil vel endda paa-staa, at selv i Hovedstaden finder man ikke dens Lige. Nu er Vesterbro trist og kedelig, naar Mørket sænker sig, men se den en Aften, helst en Regnvejrsaften, naar Neonlysene spejler sig i den vaade Asfalt, og Bilerne suser frem og tilbage, medens travle Silkeben tripper forsigtigt paa Fortovet. Det *er* virkelig et Stykke Storby. Ogsaa et andet Gadegennembrud har præget det moderne Aalborg. Det er Fyensgade, en dejlig bred, cementeret Gade med dobbelt Vejbane, der er anlagt tværs over den gamle Eksercerplads, der for enhver Aalborgdreng rummer herlige Minder. I en utrolig Fart er et helt nyt Kvarter skudt op her, og den Tid er ikke fjern, da der er skaffet Husly til de 10,000 Mennesker, man regner fremtidig kan bo her. Alene det, at man paa saa kort Tid kan danne et helt nyt Kvarter med Plads til 10,000 Mennesker, viser, at der stadig er Fart i Tingene i Aalborg.

Selv om Aalborg saaledes er en dejlig By, og Aalborgenseren er stolt af den, er der dog ikke gjort noget Forsøg paa at isolere den fra Omverdenen. Tværtimod. Aalborgs største Fortjeneste i den Retning er vel nok, at den var den første By herhjemme, der turde anlægge en Lufthavn til den indenlandske Luftrafik. Den Udgift paatog Aalborg sig, og der viste sig hurtigt at være Basis for en saadan Flyverute. I det hele taget er Aalborg vistnok mere „airminded“ end nogen anden dansk Provinsby. Alle Grene af Flyvesporten drives her med stor Interesse, og det var helt i

Overensstemmelse med Befolkningens Flyveinteresse, da Byraadet i sin Tid præsterede at møde fuldtalligt til det første Byraadsmøde i Verden, der blev holdt i en Flyvemaskine, der laa og svævede flere Hundrede Meter over Byens Tage.

Det var Aalborg, der kom først i Kapløbet om den indenlandske Flyverute, og der er næppe Tvivl om, at den vil være i Stand til at bevare denne Førerstilling, naar Krigen engang er forbi, og der atter kan faas Benzin. Flyvemaskinen er et Trafikmiddel, der passer godt for den travle, energiske Aalborg-Købmand, det viste sig tydeligt før Krigen, og det vil sikkert ogsaa vise sig at slaa til i Fremtiden.

Ogsaa andre Trafikmidler kan imidlertid bruges, og Aalborg har udnyttet dem alle i rigt Maal. De elegante Lyn-tog førte paa 6 Timer Rejsende fra Aalborg til Hovedstaden, og de, der havde knapt saa travlt, kunde benytte Københavnerdamperen, der ligeledes gik i daglig Rute mellem Aalborg og København.

Endelig maa man heller ikke glemme Gøteborg—Frederikshavn-Linjen, der ganske vist ikke er knyttet direkte til Aalborg, men som dog spiller en stor Rolle for denne By og nød en ikke ringe Popularitet her. Der er ingen Tvivl om, at ogsaa denne Rute vil blomstre op efter Krigen og bidrage til at knytte Baandene mellem Sverige og Danmark endnu fastere.

Aalborg kan ikke være tjent med at blive bedømt efter, hvordan den er i Dag. Der er sket saa meget, der har fordrejet dens før saa glade Fysiognomi, at mange, der kender den fra den lyse, lykkelige Tid, da der altid var Fest og Glæde i Aalborg, daarligt vil kunne kende den igen.

Men selv bortset fra disse allersidste Aar, hvor Krigen og Besættelsen har sat sit Præg paa Byen, er det, som om Aalborg i de sidste ti Aar til en vis Grad har staaet i

Gaasepigen.

FOT.: H. DALBY

Stampe. Eller, hvis man vil være mere elskværdig, har sat sig ned for at puste ud efter den Kraftanstrengelse, der resulterede i den nye Bro over Limfjorden, Vesterbros Gennembrud og Nordjysk Udstilling. Det var ogsaa en stor Mundfuld at svælge paa een Gang, saa maaske er der ikke noget at sige til, at Byen trænger til at hvile lidt ud.

En Kendsgerning er det, at det sidste, der er sket i Aalborg, som er værd at bemærke, er Nordjysk Udstilling, som nu ligger ti Aar tilbage i Tiden. En Tid lang mindede den store Aalborgthal om disse store Dage, men efter at den er brændt, er det eneste synlige Tegn paa Udstillingstiden Aalborgtaarnet, der fra Skovbakkens Top hæver sig højt over Byen.

Bevares, vist er der sket noget i Aalborg siden da, der er bygget et stort Friluftsbad, og der er anlagt en flot Galopbane, man har præsenteret sikkert den mest originale Juleudsmykning, der endnu er set i nogen dansk By, og

man har haft en Optimistkampagne, der søgte at sætte Humøret et Par Grader i Vejret — forøvrigt paa et Tidspunkt, da der intet var galt med Humøret, hvorimod der ikke er nogen, der tænker paa at starte en Optimistkampagne nu, da der vel er haardt Brug for den.

Det er altsammen udmærket, men det er dog kun Smaa-ting, som ikke tæller med. De store Begivenheder, der tvang Aalborg et Hestehoved frem foran andre danske Provinsbyer, har manglet. Man tør vel haabe paa, at det kun er en lille Hvilepause, Aalborg har taget sig for at kunne tage fat med friske Kræfter, naar Tiden dertil er inde. Der er i hvert Fald Opgaver nok at tage fat paa.

Øverst paa Ønskelisten staar den nye Aalborghal, og det er givet, at den bliver realiseret, saa snart Forholdene tillader det. Det er et Projekt, der foreløbig er ansat til fire Millioner Kroner, saa det tyder vel paa, at Aalborg i hvert Fald har noget af sit Gaa-paa-Mod i Behold. Havnen, der i Forvejen er Provinsens største, staar overfor en større Udvidelse, et nyt Raadhus kan ogsaa ventes indenfor en overskuelig Fremtid, og hvem ved, om ikke allerede Planerne til den helt store Begivenhed, der atter vil bringe Aalborgs Navn paa alles Læber, allerede ligger fuldt udarbejdet.

Det gælder for Aalborg i højere Grad end for nogen anden dansk By, at man ikke har andet Sjov end det, man selv laver, forstaaet paa den Maade, at den nære Omegn er blottet for større Seværdigheder. Først naar man kommer til Rebild eller i modsat Retning til Vesterhavet finder man Seværdigheder. Det burde vel kunne inspirere initiativrige Mennesker til at skabe saadanne Seværdigheder i og lige omkring selve Byen. Den Dag er sikkert ikke fjern, da den mange Gange fremsatte Plan om specielle Fjordbusser i Stil med, hvad man kender fra de svenske Søer, bliver realiseret. Ogsaa Problemet om en stor Forlystelsespark, et Tivoli, maa før eller senere løses.

FOT.: KÜHL

Indkørselen til Aalborg ad Vesterbro.

Paa det Felt er Aalborg bedre begunstiget af Skæbnen end de fleste Byer. Lige udenfor Byen ligger Øen Eg-holm, der er det ideelle Sted for en saadan Forlystelses-park. Her vil kunne skabes et storstilet Tivoli, der for Aalborgenserne vil kunne blive, hvad Tivoli er for Køben-havnerne.

Og hvad er det saa egentlig for Mennesker, der bor i den dejlige By? Det er almindelig bekendt, at man forstaar at more sig i Aalborg, men kan man andet?

Det kan ikke nægtes, at Aalborg har et Minus, som for-hindrer den i at være et jordisk Paradis. Der er som be- kendt draget Omsorg for, at Træerne ikke vokser ind i Himlen. Dette Minus er Mangelen paa, hvad man kalder Aandsliv. Der er et vist amerikansk Præg over Aalborg, maaske skyldes det den nære Tilknytning til Dansk-Ame- rikanerne, der tidligere hvert fjerde Aar satte deres Præg paa Byen i Sommermaanederne med deres drævende uim- ponerede „Oh, yes“ og deres lynende Guldtænder. Det har givet sig Udslag i et dejligt forfriskende Tempo, et ene- staaende Initiativ og en dejlig Ligefremhed, men desværre ogsaa i en vis Overfladiskhed, der gør, at Interessen er mindre for de kulturelle Værdier.

Aalborg har i Dag ikke noget Teater. Ganske vist blev der før Besættelsen gjort et Forsøg paa at skabe et fast Tea- ter i Byen, muligvis var Forsøget ogsaa lykkedes, men i hvert Fald findes det ikke i Dag, og efter Krigen, naar det forhaabentlig kommer igen, maa man begynde helt for- fra paa at oparbejde en Interesse for Teatret.

Aalborg har heller ikke noget fast Byorkester. Der arbej- des ganske vist paa at faa dannet et saadant, sandsynlig- vis kommer det ogsaa indenfor en overskuelig Fremtid, men ogsaa paa det Felt forestaar et betydeligt Arbejde for at faa oparbejdet den fornødne Interesse for Mu- siken.

Budolfi Kirke.

FOT.: JUNALS CO.

Karakteristisk for hele dette Forhold er det, at der ikke i Dag findes en skabende eller udøvende Kunstner af Format i Aalborg, det være sig Forfatter, Maler, Billedhugger eller Komponist. Det er, som om man har haft alt for travlt med at blive en stor og moderne By til at bekymre sig for den Side af Tilværelsen. Man kommer ikke udenom, at med Hensyn til Aandsliv er Aalborg noget tilbage.

Naar man ikke har mærket dette mere, end Tilfældet har været, skyldes det sikkert, at Aalborg blandt sine mange andre fortræffelige Egenskaber har den at kunne mere

sig. Her har Livsglæden altid siddet til Højborgs. Princippet har været: Først Arbejde — saa Fest, og det er blevet efterlevet til sin yderste Konsekvens. Der findes næppe nogen By i Danmark, hvor man har moret sig saa dejligt som i Aalborg. Men heller ikke paa det Felt er Aalborg i Dag sig selv. Der festes ganske vist stadig, meget endda, men den sunde, friske Livsglæde, der før prægede disse Fester, har faaet et lidt for hektisk, gullaschagtigt Præg til, at man kan anerkende dem som typisk aalborgensiske.

Men hvordan er da den meget omtalte Aalborgenser? Findes han i det hele taget, eller er han ikke kun en Fabel, et Væsen, der er fostret i ivrige Propagandisters Hjerner som et vægtigt Led i Byreklamen? Vist nej, han lever skam stadig i bedste Velgaaende. Han passer sit Arbejde, som han altid har gjort, man kan se ham tidligt om Morgen, ved Middagstid og ved Fyraftenstid, naar han paa sin Cykle er paa Vej til eller fra Dagens Arbejde, men om Aftenen sidder han hjemme og hygger sig bag Mørklægningsgardinerne. Han har ikke Lyst til at gaa paa Sjøv i Øjeblikket, for Tiderne er nu engang ikke til Fest, men senere. . . .

Aalborgenseren forener i sit Væsen Træk fra to af de Mænd, hvis Navne rager op i Byens Historie: Skipper Clement og Jens Bang. Han gør Vrøvl, naar man træder ham for nær, og navnlig taaler han ikke, at man forsøger at tage hans Frihed fra ham. Saa kommer Skipperen op i ham, Skipperen, som i sin Tid rejste de nordjyske Bønder til Kamp mod Adelsvældet. En forgæves Kamp, ganske vist, men det er mindre væsentligt i den Forbindelse.

Kommer det først saa vidt, skyder Aalborgenseren Ryg, og saa stritter han imod og kæmper uden at tænke nærmere over Følgerne. Husk ogsaa paa, at det var herfra den Forfølgelse startede, som i Sct. Albani Kirke i Odense kostede Knud den Hellige Livet.

Men der skal meget til, før det gaar saa vidt. Det rent umiddelbare Indtryk, man faar af Aalborgenseren, er, at han er en dejlig usnobbet Natur, en god Demokrat i Ordets bedste Forstand. Der er Byer i Danmark, hvilke kan være lige meget, der har Ord for at være snobbede, og Aalborg nævnes altid som deres Modsætning. Sker det i en af disse andre Byer, at Chefen og hans Kontordame en Aften mødes paa samme Restaurant, planter de sig i bedste Fald i hvert sit Hjørne af Lokalet og undgaar saa vidt muligt at se hinanden, men helst fortrækker den ene af Parterne til et andet Sted. I Aalborg er der ikke Spor usædvanligt i, at Chefen danser et Par Gange med sin Kontordame, og det er saamænd heller ikke umuligt, at de slaar sig sammen og faar en hyggelig Aften ud af det.

Lad saa være, at Aalborg ikke i Dag er den samme, som den tidligere har været, og at dens dejlige, runde, glade Ansigt maaske er blevet lidt mismodigt. Det betyder dog altsammen ikke noget. Naar de mørke Skyer engang trækker bort, vil den paany klare op i et stort, lyst Smil, maaske vil den endda opslaa en befriende Latter. Det var ikke for ingenting Valdemar Atterdag, der for seks Hundrede Aar siden gav Byen dens Købstadsrettigheder. Aalborgenseren sidder i Dag stille og ser Tiden an, men han har gjort den gamle Drots Valgsprog til sit: — I Morgen er der atter en Dag...

Udsigt over Byen paa langs ad Fjorden.

FOT.: SKOVDAALS ATELIER

HOBRO

Af CARL RASMUSSEN

HAA do wot i Hobrow?

Der findes vist ikke mange Mennesker i dette Land, som ikke har hørt dette Spørgsmaal, og som ikke kender den lille Historie om Bondemanden i Jernbanekuppet, der ikke gav noget for Folks Rejsen, hvis de ikke havde været i Byen ved den skønne Fjord.

Haa do wot i Hobrow?

Det er Hobros Slogan, og det er det bedste Slogan, nogen By kan faa. Andre Steder laver man Konkurrencer for at finde det bedste Slagord frem, men Rim og Vers gør det ikke alene. Der er intet Hekseri ved Hobros Fyndord. Det er naturligt og ligetil, men rummer alligevel dette hemmelighedsfulde, som skaber Sukces'en, og som gør, at hver

Gang en af Dagbladenes Verse-magere eller Vittighedstegnere har Brug for et Bynavn, saa vælger han altid Hobro.

Byen ligger i saa smukke Omgivelser, som man kun finder dem faa Steder i vort Land. Et Kig fra Toget ved Indkørselen til Byen fra Syd viser i en Nøddeskal hele Idyllen. Paa langs ad Fjorden ser man: Blaåt Vand, røde Huse, grønne Skove, brune Lyngbakker og andre Farver i alle mulige Chatteringer. Og Synet giver Lyst til at besøge den lille, venlige By.

Smil og Venlighed er ellers ikke det, Byen er mest kendt for blandt Avislæserne over det ganske Land. Man har mere Indtrykket af, at ikke alle de gamle Kimbrere drog ud paa hin Tids Turistrejser, men at i hvert Fald nogle Stykker blev hjemme og har umiskendelige Efterkommere i Staden den Dag i Dag. De trives bedst under Larm og Vaabengny, og det hænder, at man ude omkring faar den Anskuelse, at Byen staar paa Revolutionens Rand. Men naar saa de fremmede Korrespondenter rykker frem for at være paa Aastedet, opdager de til deres Forundring, at al den megen Buldren og alle de mange skarpe Ord ikke betyder noget. De gæve Kæmper i Hobro har det paa samme Maade som deres Kolleger i Valhal: Ved Aftentide tager de hinanden under Armen og drager fredeligt hjemad for at nyde Hvilen ovenpaa Dagens Møje og Besvær.

I normale Tider holdes der hvert Aar „Ambulance-Dag“ i Hobro første Torsdag i September. Den Dag skinner Solen fra en skyfri Himmel. Dagen har over tyve Aar paa Bagen, og endnu er det ikke hændt, at den har givet Regnvejr, saa Festkomiteen maa staa sig særdeles godt med Meteorologisk Institut. Dagen før og Dagen efter kan det øsregne. Men første Torsdag i September bringer Solskin og blaa Himmel. Det er en given Ting.

„Ambulance-Dag“? Ja, Navnet lyder lidt underligt, men Festen har velgørende Formaal i Forbindelse med Røde Kors, og den første i Rækken gjaldt Anskaffelsen af en

Den gamle Garvergaard ved Aaen.

FOT.: SKOVDALE ATELIER

Ambulance, og saa blev Navnet hængende. Festen varer kun en Dag, men saa kan den ogsaa samle 30,000 Mennesker, og selve Festarrangementet har en Omsætning paa over 100,000 Kroner. Hele Byen virker med paa den ene eller den anden Maade. Ingen holder sig tilbage. Man kan f. Eks. se Borgmesteren ride paa en Gris i en Cirkusmanege eller optræde som Dyrehavsbakke-Sangerinde i et Telt. Og saa er den gamle Borgergarde i farvestraalende Uniformer kaldt til Live for en Dag. Det er noget meget fornemt at være Medlem af denne Borgergarde, og Garden er berømt vidt omkring, næsten som Napoleons i sin Tid. Den har i hvert Fald været laant ud til en Byfest i Nykøbing F., og ogsaa Tivoli har forhandlet om Engagement, men Krigen kom, og Festerne blev indstillet. Man kan nemlig ikke holde Ambulance-Dag uden en Overdaadighed af farvestraalende Lys og et Midnats-Fakkeltog med flere Tusind Deltagere.

Hobro er en ældgammel By. Naar den er opstaaet, vides

ikke, men mange Oldtidsminder i Omegnen fortæller, at allerede vore første Forfædre holdt til paa disse Kanter. Der findes Hundreder af Kæmpegrave Egnen over. De mest kendte er Jættestuerne ved Snæbum, som man kan gaa ind i, og Jættestuen ved Valsgaard, hvor den vældige Stensætning er gravet fri, saa man rigtig kan beundre den Byggeteknik, som Stenaldertidens Mennesker var i Besiddelse af. Langdysserne i Lokes Hede maa heller ikke glemmes. Navnet Thor findes ogsaa bevaret flere Steder som Vidne om, at de gamle Guder i svundne Dage har været dyrket paa Egnen.

Antagelig har Hobro været til allerede i de Tider, men heller ikke dens Tilknytning til den første historiske Tid ved man noget om. De mange store Brande, Byen i Tidens Løb har været udsat for, har tilintetgjort alle gamle Papi-rer og Dokumenter, og heller ikke Landets forskellige Ar-kiver rummer noget om Hobros ældste Fortid.

Af et Brev fra Kong Christian den Første til Mariager Kloster i 1449 fremgaar det, at Fjorden dengang hed Ho-bro Fjord, og Byen maa altsaa paa det Tidspunkt have været dominerende. Byens ældste, bevarede Segl er fra 1648, men paa Bunden af Vesterfjord fandt man i 1927 et Sct. Knuds Gildes Segl fra ca. 1300, saa allerede dengang maa Byen have været Købstad.

I 1552 begyndte man paa Kongens Bud at flytte Omegnens Markeder til Hobro, for at „denne Købstad kunde desmere bygges, forbedres og ved Magt holdes“. Og i Oktober 1560 stadfæstede Kong Frederik den Anden Byens ældste Privi-legier. Men det bliver altsaa ikke helt let for Hobro at finde en passende Anledning til at jubilere, saadan som det er moderne for Tiden, thi sølle 400 Aar kan man ikke skilte med i en By, som har eksisteret fra Arilds Tid.

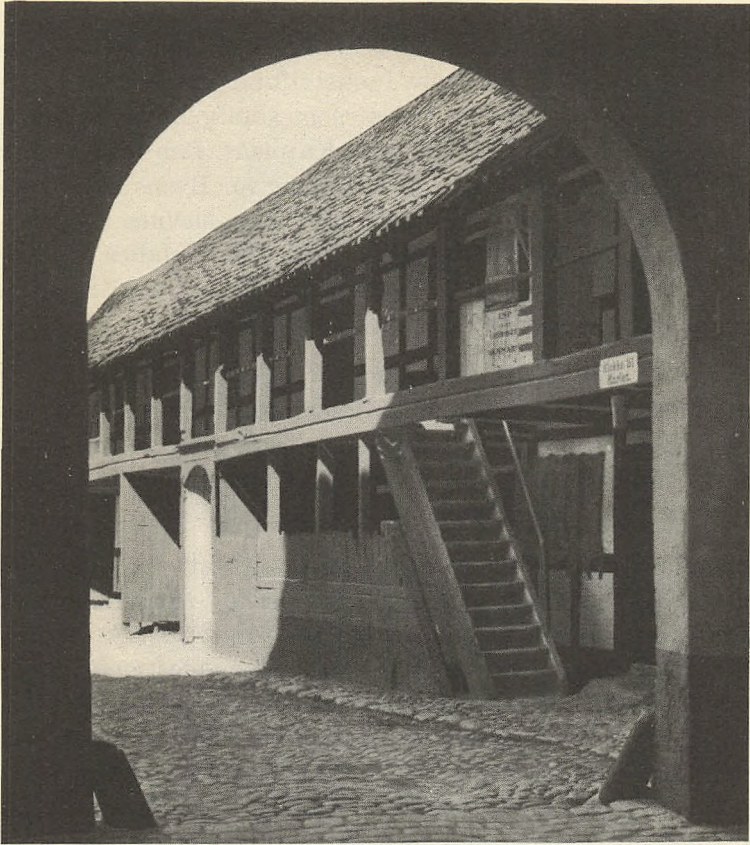
Overleveringen vil vide, at Byen blev anlagt af en Høv-ding, der hed Ho. Han byggede en Bro over Vadestedet mellem Østerfjord og Vesterfjord og flyttede tolv Mænd,

som boede i en lille Bebyggelse i en af Slugterne ved Fjordens Sydside, Kirkedal kaldet, ned til Broen som dens Vogtere. Det var den første Begyndelse til Byen. Den gæve Ho tog sig godt betalt for Passagen, og Stedet blev Bede- og Provianteringssted. Kirkedal findes stadig, og man har i den fundet Spor efter en ældgammel Kirke, saa Overleveringen har Sandsynligheden for sig. Det hedder sig, at Ho rev den gamle Kirke ned og byggede den op inde ved Byen, paa den Banke, der stadig er Kirkeplads. Med Broen har det ogsaa sin Rigtighed. Den blev i det sekstende Aarhundrede overtaget af Kronen, som sikkert har haft en god Indtægt af den. Vesterfjord gik dengang meget længere ind i Onsild Aa-Dalen, saa Broen sparede en betydelig Omvej. Sagnet vil vide, at der engang har staaet et Søgslag en Mils Vej Vest for Hobro, hvor der nu er grønne Enge.

Man ved, at Byen i hvert Fald fem Gange har været hærget af store Ildsvaader. Sidste Gang var den 2. Februar 1813. Ilden mentes dengang paasat af en 18-aarig Pige. Hun blev dømt og henrettet den 15. Marts Aaret efter. Der har senere været rejst Tvivl om hendes Skyld, og der er skrevet et Skuespil om dette Emne.

Som andre Byer har ogsaa Hobro haft sit Rettersted, hvor arme Syndere har maattet bøde for deres Misgerninger. Den sidste offentlige Henrettelse her i Landet fandt Sted paa Hobroegnen. Det var ved Klejtrup Volde, hvor Morderen Rasmus Mørke blev halshugget i Overværelse af Tusinder af Mennesker, som var strømmet til fra nær og fjern for at overvære det makabre Skuespil. Det gamle Voldsted ved den smukke Klejtrup Sø er forøvrigt en af Egnens Seværdigheder. Kyndige Folk mener, at det er her, Niels Ebbesens Borg har ligget.

Alle de Genvordigheder, som Byen i Tidens Løb har været udsat for, medførte naturligvis Stagnation. I 1787 havde den saaledes kun 465 Indbyggere. Først da Fjordens Udløb ved Als Odde blev uddybet, og Byen fik anlagt en god

Svalegangen i Forsamlingsbygningens Gaard.

FOT.: SKOVDALE ATELIER

Havn, hvor nogenlunde store Skibe kunde gaa ind, tog Udviklingen fart. Byen har nu godt 7000 Indbyggere og er inde i en rig Fremgangsperiode med blomstrende Handel og Foretagsomhed.

For blot 25 Aar siden havde Hobro et meget gammeldags Præg. Der var høje, stejle Trapper op til Forretningerne langs Hovedgaden. Trapperne er borte nu, og Butikkerne er flyttet ned til Jorden, men de smalle Fortove, som er en stor Gene for den livlige Trafik gennem Byen, kommer man vanskeligt bort fra.

Byen har et stort og godt Opland med fortrinlige Forbindelsesveje ud til det, saa den er Sæde for mange udmærkede Forretninger og store Industriforetagender, bl. a. baseret paa den moderne Havn, som stadig bliver udvidet, men som alligevel altid mangler Kajplads. Den bringer Liv og Virksomhed og er et godt Grundlag for Byens Erhvervs-liv. Af store kendte Virksomheder kan nævnes Aktieselskabet De danske Spritfabrikker, Blaakilde Mølles Fabrikker, Aktieselskabet P. P. Hedegaard, H. I. Bies Bryggeri, som fornylig fejrede 100 Aars Jubilæum.

Hobro er kendt for sine mange forskellige Dufte. De er ikke lige parfumeagtige allesammen, og fremmede kan nu og da føle Trang til at faa Gasmaskerne frem, men i Byen selv glæder man sig over denne skiftende Odeur. Den er nemlig Tegn paa, at der sker noget i Staden.

Kommunalt og økonomisk set er Byen inde i en god Periode. Mange Problemer er blevet løst, og naar Krigen er forbi, er man parat til at tage fat for Alvor. Af turistmæssig Interesse kan nævnes, at der arbejdes med Planer om Anlæg af Strandveje, baade Nord og Syd for Fjorden, til henholdsvis Hadsund og Mariager. Konkurrencen med de store Nabobyer gør Byens Handelsstand dygtig, vaagen og energisk. Og blandt Egnens Landmænd findes mange Foregangsmænd paa Husdyrbrugets og Planteavlens Omraade.

Trods Travlhed, Liv og Røre er Hobro i nogen Grad Billedet paa en dansk Provinsidyl. Store, statelige Bygninger er der ikke mange af. Til Gengæld findes den hypermoderne Arkitektur heller ikke repræsenteret, saa Bybilledet har undgaaet det uharmoniske og splittede, man kan se saa mange andre Steder. Funkis og Bindingsværk gaar nu engang ikke godt i Spand sammen.

Af de faa gamle Bygninger, som de store Brande har skaanet, kan nævnes Forsamlingsbygningens Gaard med den store Svalegang, der helt igennem er en Seværdig-

Trængsel ved Kajen.

FOT.: SKOVDALE ATELIER

hed, og den gamle Patricierbolig „Enkesædet“, som nu er Museum med interessante og righoldige Samlinger. Bl. a. rummer det en sjælden Samling gammelt dansk Porcellæn, og mærkværdigvis er Blichers Jagtgevær havnet paa Museet i Hobro.

Byens Kirke ligger højt og dominerende. Den er bygget paa den gamle Kirkebakke i 1851—52 af Professor Bindesbøll. Det er en smuk og ejendommelig Bygning i gotisk Stil, med takkede Gavle og med Murtinder om Taarnet med det høje Spir. Der er den Sjældenhed ved Kirken, at dens Taarn ligger i Øst og Koret under Taarnet.

Det er Meningen, at Kirkens statelige Indre engang skal prydes med Fresco-Malerier, og afdøde Professor Joakim Skovgaard, Mesteren fra Viborg Domkirke, har i sin Tid givet Tegninger og Forslag hertil. Man mangler blot en Mæcen, der vil bekoste Udførelsen.

Paa den gamle, smukke Kirkegaard findes der en Sam-

ling sjældne Apostelfigurer. De staar som Vogtere af de dødes Have og er kommet til Hobro fra Dronningborg, som antagelig har faaet dem fra en nedlagt Kirke. Maa-ske stammer de fra den katolske Tid.

Det er Fjorden, der sætter Præg paa Hobro. Af fremmede er den kaldt Danmarks smukkeste Fjord. Den er ogsaa saa rigt afvekslende som ingen andre Fjorde i Landet. Grønne Skove veksler med stejle, enebærbevoksede Lyngskrænter og lave Enge.

Mange Steder langs Fjorden udfolder der sig Sommeren igennem et rigt Badeliv, f. Eks. ved de fredede Bramslev Bakker, hvor blødt Græs gaar helt ned til Strandkanten, og hvor man ugenert tager Solbad i Ly af Enebærbuskene. I den skønne Hjerritsdal bruser Vandet gennem Vandmøllen, og i Hegedal har Forenede danske Motor-ejere en dejlig Parkeringsplads, som mange Bilister i disse Tider mindes med et Suk.

Naar Sommersolen skinner, er Fjordens blaa Vand et Eldorado for Lystsejlere. Byen har en stor Flaade af Lystbaade af alle Arter, og mange fremmede Baade tager Turen ind gennem det pragtfulde Farvand.

Og om Vinteren bolttrer Skiløberne sig rigtigt i det kupe-rede Terræn langs Fjordens Bredder, som egner sig fortrinligt til den nymodens Sport.

Fjorden er skaaret ind i Landet i Istiden. Store Klippe-stykker ligger stadig langs Randen og giver mange Steder Landskabet et fremmedartet Præg. En Spadseretur langs Stranden ud til Bramslev eller oppe i de høje Bakker med den storslaaede Udsigt er en Oplevelse, som præger sig i Erindringen.

Man kommer til at holde af Hobro. Den har noget eget friskt og livfuldt over sig. Dens Indbyggere er ikke bange for at sige deres Mening, men en Ting forener dem: Kærligheden til deres By.

Udsigt over Løgstør.

LØGSTØR

Af P. JENSEN

OMTRENT midt i Limfjorden, omgivet mod Syd af høje Bakk skrænter og mod Nord af Limfjordens friske Vande, ligger Købstaden Løgstør som en lille fredfyldt Idyl ved Vandvejen, der forbinder Vesterhav og Kattegat.

I Modsætning til mange andre af Limfjordens Købstæder har Løgstør ikke nogen gammel Historie. Først i 1900 fik Byen sine Købstadsrettigheder, men allerede i 1523 blev det Toldsted, hvilket jo maa være ensbetydende med, at den allerede paa dette Tidspunkt har haft nogen Handel.

Løgstør er beliggende syd for Landsbyen Løgsted, der sikkert kan føre sin Historie meget langt tilbage, men

som ligger 3 km fra Fjorden, og Navnet Løgstør er opstaaet ved en Sammensætning af Ordene Løgsted og Øre, til Løgsted-Øre, som saa senere er forkortet til Løgstør.

Oprindelig var Løgstør et Fiskerleje, men de store Sildefiskerier gav den et stort Opsving, og den deltog ivrigt i Kampen sammen med Nibe og Aalborg for at hævde sin Plads ved Limfjorden. Saaledes forsøgte man i 1752 at faa Købstadsprivilegier, men var ikke stærk nok til at gennemføre sine Krav, idet navnlig Aalborg satte sig herimod, og det lykkedes ogsaa denne By at forhindre det i første Omgang.

Byens Betydning aftog imidlertid, baade fordi Sildefiskerierne ophørte, og fordi Byen ved Aggertangens Aabning mistede en stor Indtægt ved at lægte Skibe over Løgstør Grunde Nordvest for Byen.

Af det gamle Løgstør er der ikke ret meget tilbage, idet to store Ildebrande, der hærgede Byen i det 18. Aarhundrede, lagde det meste af Byen øde, ja hærgede saa stærkt, at der endog blev iværksat en Landsindsamling til Hjælp for den nødstedte By.

Det meste af Byen bærer et morsomt Præg af en Blanding af Nyt og Gammelt, der er karakteristisk ogsaa for Byen. Her ligger gamle, lave Huse ved Siden af store og mere moderne Forretningsbygninger, der bevirker, at man faar Indtryk af Soliditet og sund Handel.

Løgstør er i det hele taget en rigtig hyggelig og idyllisk lille By, hvilket man kan overbevise sig om ved at gaa en Tur langs Bakken. Herfra har man den mest storslaaede Udsigt dels over Byen og dels over Fjorden til Hanherred. Det er derfor kun naturligt, at Forfatteren Johan Skjoldborg fik bygget sit straatækte Hus netop her. Her hvor han kunde se til sit elskede Hannæs, og her hvor han i Ro kunde arbejde med sine Digte og Romaner.

Som Udflugtssted og Feriested er Løgstør ideel. Midt i en

Løgstør Havn.

Egn, der er rig paa Historie og rig paa Steder af en egen uforglemmelig Skønhed.

Ikke langt fra Løgstør ligger Ertebølle Strand med de historisk berømte Køkkenmøddinger, sine høje Skrænter, der næsten lodret sænker sig ned til Fjorden og viser, hvor streng og barsk en Herre Fjorden kan være. Paa Turen til Ertebølle kommer man igennem Trend Storskov, hvor Kronprinsen har sit Jagtslot beliggende i et Landskab, hvor kun Naturen har været Skaber, og som næsten er uberørt af Menneskehaand. Endvidere er der Vitskøl Kloster Ruiner beliggende ved Statsungdomslejren Vitskøl, der har til Huse i den gamle Herregaard Bjørnsholm. Ranum med det store nye Statsseminarium.

Paa de samme Egne ligger Næsby Dale, hvor Baron Reedtz-Thott lod bygge et pragtfuldt Sommerhus, der nu er indrettet som Badehotel, og hvorfra man til Fods kan begive sig til Lendrup Strand, forbi meterhøje Skrænter.

Fra Vindblæs er det fristende at begive sig paa en Vandring ud over de store fredede Hedearealer, der ligger heromkring, og som strækker sig helt over til St. Ajstrup. En Strækning paa ca. 15 km. Ved St. Ajstrup ligger Kyø Dale, hvor der findes noget af det smukkeste Naturlandskab, afvekslende med Skov og Hede og meget bakket.

Af større Gaarde og Godser er der ikke saa mange, men nævnes maa dog Sebberkloster i Nærheden af Kyø, Vaar og Krastrup. Sebberkloster er den eneste, der endnu har undgaaet Udstykningen, og den ligger meget smukt i Nærheden af Fjorden ved Sebbersund. Den er ejendommelig ved sine lave straaetækte Bygninger. Krastrup ligger ved Landevejen, der over Farstrup fører til Aalborg. Fornemt og tilbagetrukkent er den omgivet af Voldgrave, og paa Broen, der fører over til Hovedbygningen, ligger to Stenløver.

Vaar ligger mere tilbagetrukket nord for Farstrup. Den bestaar af en tofløjet Hovedbygning, og et smukt Vaabenskjold fortæller, at ogsaa den hører til de ældste Aar-gange. Endnu kan man se det Sted, hvor den strenge Fader, efter Sagnet, lod sin forfløjne Datter indmure.

Af Kirker er den mest interessante den andetsteds omtalte Skarpsalling Kirke. Men nævnes maa ogsaa den højt beliggende Næsborg Kirke, hvorfra man har en storslaaet Udsigt over saavel Himmerland som Hanherred. Begge disse Kirker ligger ca. 6 km fra Løgstør.

Efter at Aggersund Broen har gjort Himmerland og Hanherred landfast med hinanden, er der skabt Mulighed for, at man nu fra Løgstør lettere kan besøge de nordenfjordske Steder.

Udsigt over Nibe By.

FOT.: KNUD LARSEN

NIBE OG OMEGN

Af CHR. IVARSEN

NAAR man ser Nibe saadan lidt fra oven, det vil sige, naar man staar paa Skal Bakker eller befinder sig paa Lundvejs højeste Punkt, er det et skønt Syn, og det Slogan, den stedlige Turistforening har valgt imellem mange Hundrede Forslag „Nibe — Limfjordens Idyl“ er absolut passende. — Stille og rolig har den lille Søkkøbstad henligget uden at have gjort sig andet end fordelagtig kendt for sin store Gæstfrihed, og Folk, der een Gang har besøgt Nibe, vender atter og atter tilbage, ligesom Byens Sønner og Døtre, der drog ud til noget større Virkefelt, heller aldrig glemmer deres lille Fødeby, idet de nemlig ved, at det „velkommen hjem“, der bydes dem, er velment.

Ja, vel er Nibe lille og byder ikke paa mange moderne

Bekvemmeligheder — men Borgerne er initiativrige og virksomme. De gamle, landskendte Virksomheder, der findes her, vil blive forsvaret af alle som een, naar Storbysterne prøver at lokke dem til sig. For Tiden beskæftiger Fabrikerne, Beslagfabriken, Limfabriken og Emballagefabriken ca. 200 Mennesker, og en nyopstaaet Virksomhed, Muslingekogeriet, beskæftiger 100 Personer. Der „fiskes“ en Masse Muslinger paa de mange smaa Banker, der ligger i Fjorden, endda er man naaet saa vidt, at der nu ogsaa kan tilvirkes Suppeterninger af Muslingekødet. — Her i denne skønne Fjord stod Sildestimerne tidligere tæt pakket. Kongeligt Salteri fandtes her, hvilket var Aarsag til, at Nibe blev ophøjet til Købstad i 1727, men noget stort Sildeeventyr har der ikke været siden 1918—19, og kun enkelte Familier lever nu udelukkende af Fiskeri — men derfor rejser hele Byen og Omegnen sig alligevel i Raseri, hver Gang der tales om at tørlægge store Dele af Fjorden og bruge den til Agerjord. Fredningsnævnet hjalp stærkt til, at den første Landvindingsplan, der gik ud paa at forvandle alt fra Nibe Havn og helt op til Halkær i Fjordens Bund, blev kuldkastet, men nu er der fra en Ingeniørs Side nye Planer fremme om Tørlægning af Nibe Bredning, Grunden over mod Valsted og Staun, men ogsaa denne Plan maa vi haabe bliver ved Skriveri og Projektering. Det smukke, Naturen een Gang har givet os, burde nødvendig ad kunstig Vej udslettes og vandaliseres, idet der sikkert er god Plads andre Steder paa Landjorden til at gøre Opdykningsarbejde. — Plads nok til alle Danskere har der altid været i vort skønne Fædreland. — Nibe har døjet meget med at holde den smalle og stejle Sejlrende aaben ind til Byen. Det kan saaledes nævnes, at den lille Kommune i 1938 kostede ca. 78.000 Kr. paa Sejlrendens Vedligeholdelse.

Fra disse smaa Klagesuk vender vi tilbage til Nibe og Omegns turistmæssige Betydning, som sagt den skønne Fjord kan vi ikke undvære, og det kan Turisterne heller

Gadeparti fra Nibe med Kirken.

FOT.: GEORG PE

ikke. Lige fra Aalborg og et Stykke forbi Sebbesund kan man køre langs Fjorden, en Strækning paa ca. 30 km, i fredelige og smukke Omgivelser, noget smukt fæstner sig langs hele denne Rute. Vil man saa tage smaa Stiktur i Omegnen, har vi nok at byde paa, f. Eks. „Stordalsmølle“, der nu er omdannet til Vandrehjem og ligger smukt med Aaen paa den ene Side og fjeldhøje Bakker paa den anden Side, et Sted, hvor man i de sidste haarde Vintre med rigelig af Sne har følt sig som hensat til Skisportsterræn i vore Nabolande, Norge og Sverige. — Vokslev Kalkbrud er ogsaa en Seværdighed af Rang, og fra den store „Storkebakke“ eller fra en af de mange gamle Gravhøje har man den skønneste milevide Udsigt. — Eller hvem vil ikke gerne se det smukke, gamle Herresæde „Lundbæk“, der ligger smukt omkredset af mægtige Skove og sjældne, smukke og velholdte Parkanlæg. — Godsejer Westerby, der nu er Ejer af den gamle Hovedgaard, har været i næsten alle Verdens Lande, men da han opdagede Lund-

bæk en skøn Sommerdag, han var paa Egnen som Turist, standsede han, og hans lykkeligste Drøm skulde gaa i Opfyldelse, at blive Ejer af denne skønne Plet. Fortsætter man videre mod Sebbersund, befinder man sig stadig i storslaaet Natur, tæt op ad Fjorden til den ene Side og mod gammel Skov til den anden Side. Fra Sebbersund foreslaas en Tur forbi Sebbekloster og den gamle Kirke til Kyø Skov og videre over Skørbæk og Halkær tilbage til Nibe.

Har man en Dag til sin Raadighed i Nibe, findes her ogsaa en Del Seværdigheder, bl. a. „Nibe Kilde“, der i sin Tid var Valfartssted. Man sagde endda, at Kildens Vand havde helsebringende Virkning, og Troen har sikkert gjort sit hertil. — Gennem Byen snor sig et Vandløb, „Tyvedalen“ kaldet, der frier Byen for større Oversvømmelser, naar Vandet i Tøbrudstiden i al sin Kraft og Vælde kommer fra de højtliggende Marker Syd for Byen og Grydsted Dam.

— Midt i Byen ligger den gamle Kirke i smukke i Omgivelser. Den stammer fra 1. Halvdel af det 15. Aarhundrede og fik sit Spir og Taarn i 1741. Kirken er bygget af Mursten i gotisk Stil. Taarnuret er i 1915 skænket af Købmand Chr. Christensen, og en af vore berømte Bysbørn, Rudolf Christiani, Søn af Pastor Christiani, tidligere Nibe, har ladet Korets Vægge smykke med Kalkmalerier forestillende „Nadveren“. — Byens nordligste og ældste Gade, Fjordgade, er ogsaa værd at se, her er nu de toppede Brosten forsvundet, men Gaden er stadig saa smal, at to Køretøjer ikke kan passere hinanden. Flere Bygninger har sikkert ligget endnu nordligere; det vides, at en stor Brand i 1765 ødelagde 78 Gaarde og Huse. I 1806 brændte det gamle Raadhus paa Byens Torv. Siden Emballagefabriken brændte for ca. 20 Aar siden, har Byen ikke været hjem-søgt af større Brande. — Nord for Byen har man et smukt Anlæg, der fortsætter op gennem Skal Plantage, der er et yndet Udflugtssted. — Man ser ikke mange Steder saa pragtfuld en Solnedgang som fra Skal Bakker og Sønderbakken. I Anlægget findes Mindesmærke for Afholdsdigte-

Gadeparti fra Nibe.

FOT.: JONAS CO.

ren Lærer Povlsen, Grydsted, Fader til Læreren og Forfatteren Hans Povlsen, Støvring. Her findes ligeledes en smuk Mindesten for Nibes Æresborger, Apotheker An-næus Nielsen.

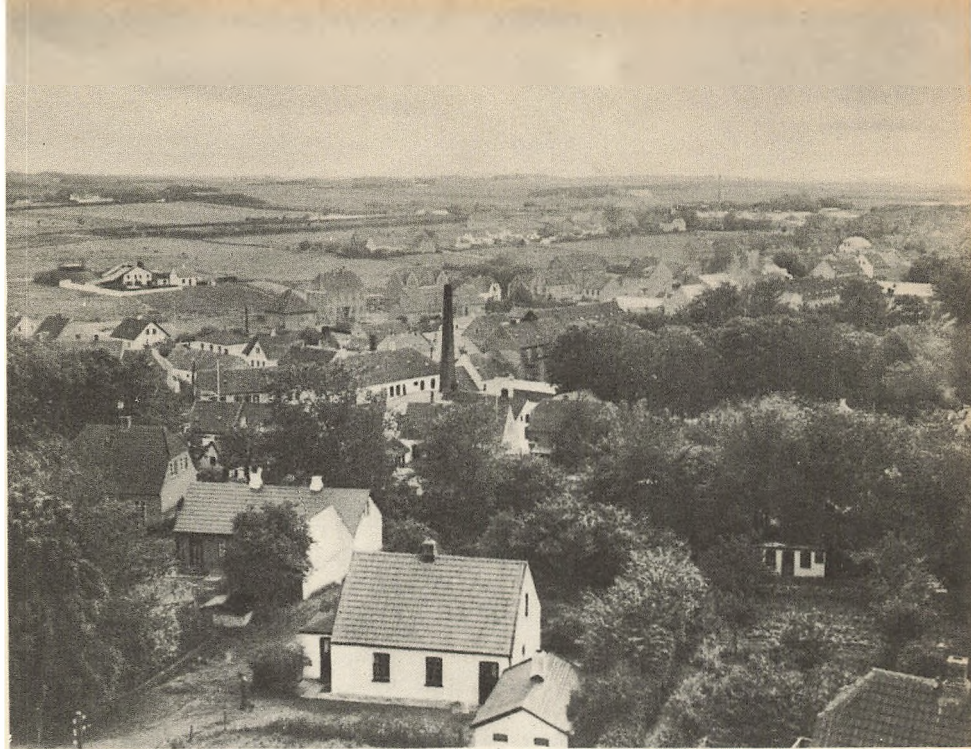
Lige neden for „Hønsetrapperne“ ligger Koldbæks Kilde. Her blev for nogle Aar siden anlagt et stort Bassin og afsat til en bred Vej til „Østerland“. — I Begyndelsen af 1942 tog man fat paa Anlæggelsen af et nyt, moderne og tidssvarende Stadion Nord for Byen; med Statstilskud vil dette Arbejde komme op paa 100.000 Kr., og i 1944, naar Stadion kan tages i Brug, vil det danne en smuk Indkørsel til Byen — og Nibe vil i den Henseende være langt foran for sine Nabobyer og paa denne Maade vise andre et godt Eksempel.

Gæstfrihed er her i Højsædet. — Byen er gammel, men overalt møder man venlige Smil og Ord, der fortæller om fredelige og hyggelige Forhold i „lille Nibe“.

Karakteristisk himmerlandsk Landskab
ved Skørping.

FOT.: H. DALBY

FOT.: GEORG DE

Aars set fra Vandtaarnet.

AARS

Af PETER FREDERIKSEN

VOR By, du steg af Heden engang for Aar tilbage". — Saadan lyder de første Verslinier i Sangen til Aars By, og som i et Glimt er vi orienteret om, at Egnen her i Vesthimmerland for Aarhundreder tilbage var dækket af Moser og nøgne Heder, der strakte sig milevidt i et bakket, skovfattigt Terrain. I det hele et ugæstfrit Land, der ikke syntes at have særlige Betingelser for at kunne blive befolket.

Man ved ikke, hvor gammel Byen er, men det er givet, at Egnen eller Byen har været et Centrum, da Kimbrerne boede i Himmerland. De mange Oldtidsminder, der Tid efter anden er fundet paa Egnen, har i høj Grad bidraget til at kaste Lys over den forhistoriske Tid, og det er fast-

slaaet, at Kimbrernes Hovedsæde har været her, men efter denne Storhedstid glider vor By og Egn ind i en Tidsperiode, hvorfra der kun foreligger sparsomme Oplysninger.

Byens Oprindelse skjuler sig i den graa Oldtid, men gaar vi frem til Aar 1790, da er Bymændene samlet paa „Gaden“ i Aars for at foretage Udskiftningen i Henhold til Forordningen af 3. April 1781 om Fællesskabets Ophævelse. Aars var en af de første Byer, der tog Sagen i sin Haand. Paa Grundlag af denne Begivenhed, hvorved Datidens Landmænd under friere Forhold og med fuld Raadighed over deres Jord kunde skabe Initiativ og Fremdrift, skabtes Muligheden for en Opvækst af Byen, som paa dette Tidspunkt kun bestod af fem smaa, simple Gaarde, tre—fire Huse samt Skole og Præstegaard. Paa Bakken havde Kirken i Aarhundreder ligget som Egnens faste Midtpunkt.

Aars er ofte blevet betegnet som „Hjertet i Himmerland“. Ser man paa et Kort over det vestlige Himmerland, vil man hurtigt opdage, at Aars er det mest centralt beliggende Sted, omtrent midtvejs mellem de store Byer Viborg og Aalborg og omtrent lige saa midtvejs mellem de mindre Købstæder Hobro og Løgstør. Mellem de to sidstnævnte Byer gik Diligencen i gamle Dage med fast Skifte- og Bedested i Aars gamle Kro.

Gaar vi frem til 1870, da var Aars By stadig meget lille og saa uanselig, at fremmede, der passerede Hobro—Løgstør Landevej, ofte ikke opdagede, at her laa en By. I Dag er Byen Vesthimmerlands Hovedstad. Sammenlignet med Aar 1790 var der 80 Aar senere nærmest sket en Forringelse af Byens Størrelse, og af egentlige Haandværkere havde Byen kun et Par enkelte. Aars-Haubro Sparekasse blev stiftet i 1871 og afhjalp et Savn, da der var saa langt til Købstæderne, ligesom dette Pengeinstitut bidrog til at trække Folk til Byen.

I Halvfjerserne og Firserne „opdages“ Byen mere og mere. Unge Haandværkere og Forretningsfolk — mest de først-

Sten ved Kimbrerfæstningen i Borremosen ved Aars.

FOT.: GEORG PE

nævnte — faar Øje paa den lille Bondeby, hvor de bosætter sig i Haabet om at kunne skabe sig en Fremtid. Aarsagen til denne Invasion maa for en Del søges i, at Næringsloven af 1857 havde ophævet alle Læbælter og Laugsbestemmelser.

Byen var saaledes i Færd med at stige frem af Heden, og Fakta er, at Aars var et Forretningscentrum i Vesthimmerland, allerede en Del Aar før Jernbanen blev anlagt. Den egentlige Begyndelse hertil falder sammen med Omlægningen af Landbrugets Produktionsforhold. Men ellers har Byens Opvækst nøje Forbindelse med Jernbanenettet.

Da Aars i 1893 blev Stationsby, var Betingelserne for en Udvikling til Stede. Vi maa huske paa, at Byen og Egnen her laa ret isoleret, men med de bedre Samfærdselsmidler aabnedes nye Muligheder ikke mindst for Landbruget, der nu fik lettere Adgang til Kunstgødning og Foderstoffer samt til at komme af med sin Produktion. Og alt medens

Egnen gennem Opdyrkning af Heder og Moser blev gjort skønnere og rigere og ved Landbrugets Fremgang i det hele taget, voksede Aars By, der med sin Beliggenhed var som skabt til at være Centrum her. Oplandet følte sig i vid Udstrækning knyttet til Aars. Det var denne Vekselvirkning mellem Egnens Befolkning og Erhvervslivet i Aars, der skabte Muligheder for den gamle Kirkeby.

Foruden Hobro—Løgstør Banen — populært kaldet Himmerlandsbanerne — fik Aars By ogsaa sin Privatbane og blev Jernbaneknudepunkt. 1899 aabnedes Banen fra Svendstrup til Aars, og i 1910 kom Aars—Hvalpsund Banen. Halvfemserne bragte med Banens Aabning en fornyet Invasion af Tilflyttere, som her øjnede en Chance for en Virksomhed af en eller anden Art.

Gennem Aarene har der været en Vekselvirkning mellem Nationalmuseet og Aarseggen, hvilket har haft sin Betydning. Vore kendte Arkæologer har haft megen Tilknytning til Aars og til Vesthimmerland, og det kan nævnes, at de i de sidste otte Aar hver Sommer har arbejdet ved Udgravningerne i Borremose.

Byen har sit Hjemstavnsmuseum. Fra en beskedne Begyndelse i 1920 er Museet vokset til at blive en meget interessant, kulturhistorisk Samling til Belysning af himmerlandsk Bondeskik og Tankegang i gammel Tid. Samlingen fylder nu den nye Museumsbygning (opført 1934), der ligger med Præstegaardshaven som Baggrund. Ved Siden af Museet staar en stor, jydsk Gravkiste, og desuden findes en Mindesten med følgende Inskription: „Aar 1790 d. 12. August udskiftedes Aars By af Fællesskabet.“

For et Par Hundrede Aar siden tegnede Landskabet omkring Aars sig med magre Jorder og sure Kærstrækninger, og iøvrigt laa den nøgne Hede i vid Omkreds som et Lukke for en Verden udenfor. Nu er Hederne for Størsteparten opdyrkede, og Moserne er bragt under Kultur. Den gamle Kongevej ligger der endnu med sine sandede og ujævne

Hjulspor som et Minde om svundne Tidens Veje, og enkelte Hedestrækninger ses, for Eks. mellem Aars og Blære. Eggen er nærmest skovfattig, men mange Smaaplantager er skudt op paa Hedejorden. I særlig Grad er der plantet omkring Blære og Pisselhøj. I gamle Dage hed et Mundheld: „I Danmark er der godt at være, men fri mig for Pisselhøj“. Den sandede Jord derude var ofte af den Beskaffenhed, at den i Blæsevejrs ikke selv var „hjemme“, men Plantningen af levende Hegn og Plantager har skabt taaleligere Vilkaar for Dyrkerne af den magre Jord.

Med sine forholdsvis højtliggende og sandmuldede Jorder er Aarseggen en udpræget Kartoffelegn, hvor Dyrkningen af denne Landbrugets Proletarplante spiller en stor Rolle i Landbrugets Økonomi, ikke mindst i de senere Aar. — Hvedemarkerne er sjældne paa disse Egne.

Naar den Vejfarende stævner ind mod Aars, vil han som Regel nu opdage Byen i lang Afstand. Som et Vartegn dukker Vandtaarnet og den gamle Vindmølle ved Siden af op i Horisonten, og naar Turisten eller Vandrereren kører ind i Kimbrernes By, vil han umiddelbart finde, at det er en tiltalende By, som ligger der med sin brede, brolagte Hovedgade — Himmerlandsgade — og sine tilsvarende brede Fortove. Ogsaa Sidegaderne har sin Charme og Ejendommelighed.

Fra Vandtaarnet — som tillige er Udsigtstaarn — møder Øjet milevidt et typisk, egenartet Stykke Danmark med de store, aabne Vidder især mod Syd og Øst og med mange Plantager og Smaaskove mod de andre Verdenshjørner, en ægte himmerlandsk Udsigt. Langt forude mod Syd ses den største af de tilbageblevne Egeskove, som tidligere dækkede Eggen, nemlig den ejendommelige Skat Skov, hvor de sjældne Arter af Sommerfugle findes mellem de knudrede og forkrøblede Egestammer i Krattet. Længere mod Syd ligger i et typisk Landskab de nu fredede, karakteristiske Hverrestrup Bakker. Mod Sydvest rager Vognsild

Kirkebakke op i Horisonten. Mod Nord og Vest skimtes de mange Smaaskove, Plantager, bl. a. Skivum Krat. Man ser ogsaa Plantningen ved Borger- og Haandværkerforeningens fredede Anlæg ved Sjøstrupbro med de middelalderlige Hulveje og Vadestedet. Endvidere ses Begyndelsen til det nye himmerlandske Vejanlæg, Tværvejen Aars—Rold. Mod Vest har vi det aabne Land med de store Rold Skove langt ude i Synskredsens Rand. Egnens eneste betydelige Vandløb, Halkjær Aa, har sit Udspring ved Sjøstrupbro.

Op nedenfor ligger Aars By. Vi er i Himmerlands Hjerte. De røde Tage paa Husene glinser i Solen, og som en Oase ses Byens Lystanlæg midt i Byen med sine høje Træer. Byen ligger i en Dalsænkning med Bebyggelse op til begge Sider, og Anlægget blev skabt paa den sumpede Degnetoft i Dalens Bund. I Dag er Lystanlægget en af Byens smukke Seværdigheder, moderniseret som det er og med Pavillonen som Baggrund. Byens mange Haver og Kolonihaverne i Yderdistrikterne lever op i Landskabet.

Mod Syd ses Byens nye Attraktion, det velbeliggende, smukke Friluftsbad ved Indgangen fra Hobro-Siden.

Aars Kirke er en Seværdighed. Efter den store Ombygning og Udvidelse i 1922 er det efter Byens Størrelse, 24—2500 Indbyggere, en meget smuk og rummelig Kirke, der i alle Maader er pænt udstyret.

Naar vi nævner Aars af i Dag, maa vi ikke glemme Rutebilerne — et Dusin i Tallet — thi disse har i de senere Aar betydet meget og forøget Oplandet til Kimbrernes By.

Anlægget med Kirken i Baggrunden.

FOT.: N. DALBY

FARSØ

Af H. J. BORNÆS

DA det danske Kronprinspar for nogle Aar siden byggede sin Jagtgaard paa den ny erhvervede Ejendom i Trend Storskov, vilde man paastaa, at Kronprinsessen fandt netop denne Egn meget lig visse Egne af sit svenske Fødeland. Derfor var Valget faldet paa Vesthimmerland. Rigtigt er det i hvert Fald, at omend de barske Egne langs Østsiden af Livø Bredning i visse Retninger blev forfordelt fra Naturens Haand, er Udsigten fra Taarnet paa Storhøj, umiddelbart opad Jagtgaarden, en klar Solskinsdag aldeles mageløs. I Vest Limfjorden, i Nord, Øst og Syd det bølgeformede Land, hvor Istiden har sat sine Jættespor. Overalt store Linier i Landskabet, intetsteds rygende Fabriksskorstene, kun et enkelt Mejeri vover hist og her at stikke sin Pibe i Vejret.

Det gamle Apotek.

FOT.: AA. J. NIELSEN

Den eneste betydelige Bydannelse mellem Trend Aa og Lovns Bredning er Farsø ved Krydsningen mellem Landevejen og Jernbanen Aalborg—Hvalpsund. I Pontoppidans Danske Atlas 1767, Bind III., staar anført: 'Farsø har sit Navn af en Søe der i Byen, forbi hvilken løber en alfar Vej fra Aalborg til Hvalpsund'. — Søen ligger Vest for Landevejen. Øst for denne sidste fandtes et Morads, hvortil Søen havde Afløb, saa Byen laa ved en Faare eller et Vadested, der nu ikke mere findes. Naar man dernæst hører, at der i 1860 ikke fandtes anden Bebyggelse ved

Landevejen, hvor nu Farsø strækker sig i en Længde af ca. 2 km, end en Gaard og en Smedie, maa det antages, at Betegnelsen „Farsøe By“ dækker over Gaardene i det omliggende Strøg, navnlig tæt ved Søen.

Skønt den nuværende Bebyggelse altsaa er forholdsvis ny, har mundtlig Overlevering, som den antagelig afspejler sig i Dyrlæge Jensens Datter Louise Deuvs' Artikel i Aalborg Amts historiske Samfunds Aarbøger for 1922, og historiske Kendsgerninger fjernet sig ret langt fra hinanden. Louise Deuvs fortæller, at Farsø By er stiftet af Apoteker Plesner, som havde faaet Bevilling til at oprette et Apotek indenfor en vis Strækning i Himmerland. En Dag, han kom vandrende fra Gedsted til Havbro for at se, om der eventuelt var bedre Betingelser, blev han i Farsø angrebet af en lille Hund, som rev en Smule Flænge i hans Benklæder. Plesner beklagede sig til Manden, der stod udenfor Huset, men Manden ænsede ikke en saadan Bagatel og spurgte i Stedet for: „Hvor er den Mand helsen fra?“ Enden paa Samtalen blev, at Plesner købte Mandens Ejendom og oprettede sit Apotek i Farsø, hvilket senere medførte Distriktslæge, Præst, Distriktsdyrlæge, Amtssygehus, og hvad der siden 1860, da Plesner fik Bevillingen, samledes i Farsø.

Sandheden er den mindre romantiske, at Justitsministeriet fastlagde Farsø som Stedet, hvor Apotek og Lægebolig i Vesthimmerland burde anbringes.

Byens Navn er baaret over Lande af Johannes V. Jensen og Thit Jensen, hvis Vugge har staaet i Dyrlægeboligen i Farsø. Førstnævntes Fødested Syd i Byen eksisterer den Dag i Dag. Den Ejendom, som Dyrlæge Jensen beboede til sin Død, er derimod borte. Over Porten i den nye Ejendom, der rejstes paa Grunden, sidder indmuret en Granitsten med følgende Indskrift: Her laa Dyrlæge Hans Jensen og Hustrus Hjem til 1930.

Farsøs kloge Mand „Kræn Spillemand“ fra Stensgaard

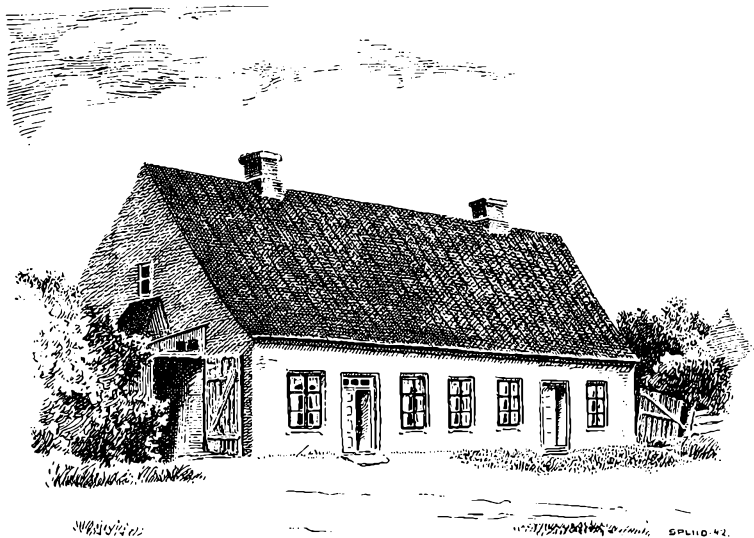
Vest for Byen, var Dyrlægens nogenlunde samtidige. Utallige Mennesker søgte Helse hos ham, og mange tror endnu paa „Kræn Spillemands Gigttraaber“, der faas i Haandkøb.

Den gamle Kirke, som helt op til Nutiden ejedes af Lerkenfeld, ligger tæt ved Søen, hvis Vandstand er sænket og de omliggende Skraaninger tilplantet. Derved blev skabt et naturskønt Lystanlæg, der i 1937 gav Plads for en omfattende Haandværks- og Industriudstilling og i 1939 for Egnens Velkomstfest for Kronprinsparret.

Initiativ og sejt jysk Fremdrift præger dette unge Bysamfund, som især siden Aarhundredskiftet har set Vesthimmerlands store Hedestrækninger taget under Plov og forvandlet til Agerland. En udpræget Træfattigdom gav tidligere Egnen et vist skaldet Udseende, men allerede nu æder Naaleplantningerne sig ind i de tilbageblevne Hedestrækninger, f. Eks. i Trekanten Tandrup-Sjørup-Trend. Her ligger Tandrup Sø i et bakket Strøg af stor landskabelig Skønhed, endnu uberørt. Ved Lerkenfeld Bjerge og enkelte Steder mellem Hvalpsund og Ullits findes ligeledes visse Hedestrækninger.

Mange Rester af Bebyggelse viser Menneskets Færden ved Kyster og langs Aaløb. Mest berømt er Ertebølle Køkkenmødding, der, som bekendt, danner Grundlaget for vor Oldtidsforskning og stammer fra den ældre Stenalder. Alverdens Arkæologer kender Navnet Ertebøllekulturen.

I Kærstrækningen Øst for Byen finder Tørvegravere endnu af og til Lerkar fra en fjern Fortid, uden at man af denne Grund har foretaget en nærmere Undersøgelse paa Stedet. Der er ligeledes konstateret Tilstedeværelse af en stensat Vej over Kæret forbi et højereliggende „Øparti“, kaldet Uglholm. Vejen peger mod de store Gaarde Lerkenfeld i Syd, Mølgaard og Hvanstrup i Nord. Sandsynligheden taler for, at Vejen blev benyttet til langt op mod Nutiden, da mere bekvemme Færdselsaarer tilbød sig.

Thit Jensens Fødested og Johs. V. Jensens Barndomshjem,
tegnat af Hakon Spliid efter Tegning af Johs. V. Jensen fra 1891.

Nogle faa Kilometer fra Lerkenfeld Aas Udløb i Lovns Bredning fjæler Hovedbygningen til *Lerkenfeld* sig mellem høje, gamle Træer. De solide Mure taler om Fortiden, da Stavnsbaand og Hoveri satte skarpe Skel mellem Samfundslagene. I de dybe Kældere ligger Uhyggen endnu og ruger. Et Hjørne, hvor Muren er rettet ud, forbeholder den mundtlige Overlevering til en Jomfru, hvis unge Liv endte her efter en Forsyndelse mod Slægten. Man har aldrig undersøgt det formentlige Hulrum i Muren, saa Jomfruens Martyrium *kan* være en fuldbyrdet Kendsgerning. — Den gamle Avlsgaard brændte i 1933. Paa dens Plads er opført rummelige Bygninger, uden det mindste Anstrøg af Romantik.

Tre Brødre Kjeldsen købte Lerkenfeld i 1792. Tredie Generation i denne Slægt sidder nu som Ejer.

Paa de store Hedebakker Nord for Aaen, de saakaldte Lerkenfeld Bjerger, har Oberstløjtnant Rambusch, der var gift med en Kjeldsen og døde i 1934, sat sig et impone-

rende Eftermæle ved at tilplante de indtil da nøgne Bakker. Et Monument i Plantagen minder om denne Pioner for Plantningssagen.

Den tidligere Herregaard Mølgaard ved Vejen til Havbro er nu for en stor Del udstykket.

Hovedgaarden *Hvanstrup* ved Trend Aa kan føres tilbage til 1345. Dronning Margretes Navn er knyttet til to Gaarde under Hvanstrup fra 1408. I de følgende Aarhundreder ejede forskellige Familier Gaarden, Valdemar Lykke saaledes omkring 1643, da han lod sin Fader Ivar Lykke bo der. I 1807 fik Kaptajn Balthazar von Jelstrup Hvanstrup overdraget. Han døde allerede 1810. Ved Farsø nordre Kirkemur staar en Gravsten over ham og hans Hustru, Johanne Marie Qvistgaard. Fæstner man i Forbifarten denne Sten med den pompøse Indskrift i Hukommelsen og sammenligner den med en anden, der staar i Nærheden af Kapellet, træder Menneskelivets Uensartethed tydeligt frem. Sidstnævnte Sten er rejst af venlige Mennesker over en Landevejens farende Svend, der ikke kunde undvære Vesthimmerland. En af Dyrslægtens Sønner skal have forfattet de indhuggede Strofer. Men tilbage til Hvanstrup, som Slægten Wetche overtog i Forpagtning i 1851. Nu ejer en Sønnesøn af den første Wetche Hvanstrup, som forøvrigt ogsaa har været udsat for Udstykning.

For den vejfarende ligger Hvanstrup godt gemt mellem Træer langt fra alfar Vej, sagnomspunden som Lerkenfeld er den ikke.

Man forstaar i det hele taget godt, at Vesthimmerland ved sin noget afsides Beliggenhed i Forhold til Residensen i København kunde være et Eldorado for den, der helst ikke skulde have ligestillede eller Myndigheder til at kigge sig i Kortene hver Dag. Kirken i Fredbjerg skal saaledes være blevet jævnet med Jorden, fordi to adelige Jomfruer fra det nærliggende Thorupgaard hver stak sin Elsker ned i Kirken en Søndag efter Messe. De to dødede Junkere boede

»Jagthyttene« i Trend Storskov.

FOT.: GEORG PE

paa Fredbjerg Hovgaard lige opad Kirken. I den katolske Tid krævede en saadan Udaad naturligvis Bod. De to hid-sige Damer har derfor nok frivilligt set sig nødsaget til at skænke Thorupgaard til Kirken som Bolig for Præsten i Farsø.

Fra Fredbjerg fører en Vej mod Vest til den tidligere om-talte Trend Storskov. Hvor der for godt en Menneskealder siden kun saas Lyng og Sand, breder udstrakte Beplant-ninger sig nu over Terrænet. Herfra førtes Flyvesandet i sin Tid ødelæggende over Fredbjergs frugtbare Marker. Helt over mod Gøttrup vandrede det i stormfulde Perio-der. Det sker endnu hyppigt, at Foraarsstormen sætter Himmel og Jord i eet og ødelægger den nye Afgrøde paa Vesthimmerlands lette Jorder.

Ved Indgangen til Trend Storskov bemærker man straks Hegnet omkring Kronprinsparrets Jagtejendom. Det føl-ger paa Afstand Vejen op til Resterne af den nu for-

svundne Gunderupgaard, der hørte under Vitskøl Kloster, hvis Fangarme strakte sig langt til alle Sider. Gunderupgaard var bygget i 1445 af Ture Ranke. Rester af denne Gaard med Volde og Grave findes ude i Kærene ved Trend Aa. To Døtre af Bjørn Andersen til Bjørnsholm ejede Gunderupgaard omkring 1584. Den nedbrændte i 1715, og Ejeren byggede ved Landevejen en ny Gaard, som nu er udstykket og nedrevet.

Baade Kirken i Farsø og Strandby Kirke er bygget af Granitkvadre. Langskibet til Strandby Kirke blev bygget som Kapel og betjentes af Munkene fra Vitskøl Kloster. Et Stykke Langskib, Taarn og Kor blev senere tilbygget. I Taarnet staar Kisterne af en tidligere Ejer af Gunderupgaard, Niels Poulsen og hans Hustru Gertrud Hofmann.

Den gamle Hærvej fra Viborg gaar tæt forbi Kirken og forøvrigt gennem hele Strandby Sogn fra Grønnerup til Trend. Strandby er eneste samlede Bebyggelse paa disse Kanter, medens de to Fiskerbyer, Ertebølle og Risgaard, kun omfatter nogle faa Huse og Gaarde. Hærvejen krydser den sydvestlige Del af Vesthimmerland, der omfatter de fire smaa Sogne Fovlum, Ullits, Alstrup og Lovns. De to sidste danner tilsammen en Halvø, som deler Limfjorden i Lovns og Risgaard Bredning.

Det er klart, at disse Sogne i ældre Tid maatte være meget afsondrede paa Grund af deres Beliggenhed, og det førte til, at Folkene her fik deres eget Præg, som skildret i Johannes V. Jensens Himmerlandshistorier. Herude træffer man Typerne: Thomas i Spanggaarden, den selvbevidste og sejge Bonde. Her kan man møde Ane med Koen, ydmyg og bange for Omgivelserne. Det var her over disse Egne, Wombwels vældige Cirkus drog frem. De store Vogne blev trukket af Elefanter, der var saa vældige, at de satte Benene gennem Broen over Lærkenfeld Aa. Det kan Folk herude huske endnu, saa det er ingen Krønike. Paa Hedevejene vandrede Hverrestens Anders med sin fløjtende

Alstrup Hede. Vest Himmerland.

FOT.: SIGVART WEPNER

Hjulbør, som akkompagneredes højlydt af Anders' anspændte Fysik.

Disse Egne er Slægtsgaardenes Eldorado. Folk her har flyttet meget lidt. Sønnen arvede Gaarden efter Faderen i det ene Slægtled efter det andet, og de samme Navne gaar atter og atter igen. I de fleste Byer var der indtil for nylig kun ganske faa — to eller tre — Slægter, og de var saa indgiftede i hinanden, at det var vanskeligt at udrede Slægtskabets Traade. Endnu træffes Navnene her: Kaldahl stammer fra en Gaard ude i Lovns, Byrjalsen kan følges helt tilbage til Kong Hanses Dage o. s. v.

Gammel Ullits er en udpræget himmerlandsk Landsby, der — som saa mange af samme Slags — ligger paa Grænsen mellem Ager og Eng, men saaledes, at Byen skraaner mod Syd ned mod de store Enge. Derved kommer den rigtig paa Solsiden. Skønt er her en Sommerdag, naar Engene er spættet med broget Kvæg, og Lerkenfeld Aa snor sig

stille og tyst mod Fjorden. Der var fordem saa mange Laks i Aaen, at Folk, der blev fæstet til Lerkenfeld, betingede sig, at de kun vilde have Laks paa visse af Ugens Dage, da de ellers var udsat for at faa denne Fisk daglig. Af Laks er der nutildags næsten kun „Krønikerne“ igen.

Ved Ullits By er der fundet en Baad i Engene. Der er Skaldynger under Grønsværet. Alt er Rester fra den Tid, da man *sejlede* ind til Ullits. Sagnet fortæller, at den kønne lille Kirke, der ligger paa en Bakkeknold i Kanten af Engene, er bygget af en vendisk Prinsesse, der strandede her paa Bakken. Selv om dette lyder lidt usandsynligt, er der maaske det sande deri, at Venderne ogsaa havde vovet sig ind i Bunden af Limfjorden.

Skønt som næsten intet andetsteds ved Limfjorden er der i Alstrup, der hidtil har faaet Lov til at ligge ubemærket. Klukkende Bækkeløb fra de omliggende Bakker baner sig Vej mellem Blomsterrabatter og Træer. Vandet pibler frem af Jorden Sommer og Vinter, trodsende enhver Aarstid og enhver Temperaturforandring. — Kirken fik for nogle Aar siden sin Altertavle restaureret, ved hvilken Lejlighed nogle gamle Figurer blev fundet og anbragt paa Tavlen.

Ullits Stationsby er Centrum for alle Smaaabyerne herude. Den er siden Banens Fremkomst i 1910 opvokset paa det ødeste Øde ved Amtsvejen Aalborg—Hvalpsund. Rejsende, der ved Nattetid skulde over denne Hedestrækning, gruede for det, og talrige Historier er knyttet til Folks Færden ad de øde Hedeveje. Banens Retningslinie paa dette Sted er et Kapitel for sig af Vesthimmerlands Historie, et Bevis paa, at Enkeltmands Fremsyn og hensynløse Forfølgelse af et engang sat Maal kan gavne en hel Egn. Her var det „Sognekongen“ Søren Sørensen — ægte jydsk, der førte sin Krig igennem. I Dag er de øde Hedestrækninger fortrængt af Ploven. Her og der lyser vel endnu Lyngens lyserøde Blomsterflor paa klare Augustdage. For Eftertiden vil det fastholde Mindet om den Slægt, der tog Kampen op med den karrige Natur og sejrede.

Parti fra Hadsund.
Mariager Fjord med Hadsund-Broen i Baggrunden.

FOT.: GEORG DE

HADSUND

Af HANS KROGH

Hadsund som By er ung, i Sammenligning med de ærværdige, alderstegne Købstæder længere inde ved Fjorden kun en Grønskolling. Men dermed er ikke sagt, at Stedet Hadsund er uden Forhistorie. Allerede saa tidligt som i 1468 er Stedet omtalt som Haddersund, et Navn, der er dannet efter Landsbyen Haderup (tidligere Hadderup), ca. 1 km Syd for Hadsund.

I 1581 havde Forholdene nødvendiggjort, at der blev oprettet et Toldsted i Hadsund. Det havde nemlig vist sig, at der med dette Sted som Centrum foregik en livlig Smuglervirksomhed, og Kong Frederik II havde „bragt i Erfaring, at mange ind- og udlændiske hidtil var løbne ind i Hadsund med Skibe, ladede med Tyskøl og andre Varer og

havde udskibet og solgt Godset uden at have svaret Told og Sise deraf.“ Naturligvis var Kongen ikke tilfreds med at blive snydt for Toldafgifterne, og en vis Jens Nielsen fra Hobro fik derefter som „Tolder og Sisemester“ den Opgave at forhindre disse Ulovligheder og drage Omsorg for, at Tolden blev betalt. Hvor længe Toldstedet forblev i Hadsund, kan ikke siges, kun vides med Bestemthed, at det i 1620 var flyttet til Mariager, idet Kong Christian IV i dette Aar henstillede til Lensmanden Mogens Kaas at tilholde Tolderen, „udi Vor Kjøbstæd Mariager boendes“, at passe bedre paa det Smugleri, som fandt Sted i Fjorden nedenfor Byen. Vi tager næppe meget fejl, naar vi formoder, at det igen var paa Hadsundegnen, Smugleriet flore-rede, da Vejene ind til Randers og Aalborg Amter udgik fra Hadsund. Mariager-Tolderne har nok alligevel ikke kunnet klare den Opgave paa tilfredsstillende Maade, for i 1680 blev Toldstedet flyttet tilbage til Hadsund. Beboerne der kan dog ikke have været henrykte for den kongelige Ære, der blev vist dem, for de søgte paa alle Maader at sulte Tolderne ud. Saaledes klager en af Toldembedsmændene i 1714 over, „at Proprietarierne er saa hadefulde, at jeg, Anders Poulsen, ikke for kontant Betaling maa nyde Græsning til en Hest, som jeg stedse behøver ved Haanden at ride paa udi kongelig Forretning ved Toldvæsenet udi saa vidtløftigt Distrikt, langt mindre Græsning til en Ko til Mælkning til mine smaa Børns Ophold, foruden og forhindrer mig Bagning til Brød til mit Huses Tyende og Børn, i saa Maade ville, vi skulle krepere, saa Guds Vredes Straf gaa over dem igjen. Gud kjende dem! Saa her er fast slemmere at bo end hos hedensk Folk.“

Færgeri har der gennem en længere Tid været knyttet til Stedet. Folketællingslisterne fortæller os, at der i 1801 i Vive Sogn under „Hadsund“ er opført 1 Færgemand og 2 Færgekare, og at der 1834 er 3 Kårle som Medhjælpere.

Men saa sent som 1840 var der ikke andre Mennesker bosiddende i Hadsund end de, der var knyttet til Færgegaar-

FOT.: GEORG DE

Hadsund-Broen over Mariager Fjord
set fra Hadsund.

den, ialt en lille halv Snes Stykker. Toldstedet, der som nævnt havde været at finde Syd for Fjorden, var i 1780 igen flyttet til Mariager. Der kan saaledes endnu for 100 Aar siden ikke tales om nogen By Hadsund. Men saa skete der et Par Ting, som ændrede dette Forhold. I 1839 fik Hadsund Ret til at afholde Markeder og blev saaledes Centrum for en ret betydelig Handel med Heste, Kreaturer, Korn og Husflidsprodukter. Og i 1854 blev Stedet ved kongelig Reskript ophøjet til Ladeplads. Færgested, Markedssted og Ladeplads blev de tre Grundpiller, paa hvilke Byen Hadsund langsomt men sikkert byggedes.

Naar der i første Halvdel af det 19. Aarhundrede var fast Arbejde til 3—4 voksne Mænd ved Færgeriet, maa der have været en temmelig stor Trafik over Fjorden ved Hadsund. Dette hænger naturligt sammen med, at Danmarks Hovedaftagere af Kreaturer og Heste var Landene mod Syd, og for at de østhimmerlandske Landmænd kunde faa

deres Dyr frem til Randers Marked og videre sydpaa, maatte de et eller andet Sted passere Mariager Fjord, og naar dette Sted blev Hadsund, skyldtes det den Omstændighed, at Landevejen Aalborg—Randers allerede under Christian IV var blevet flyttet fra Mariager hertil. I „Aalborg Stiftstidende“ fra 23. Juli 1836 stod at læse en Meddelelse af følgende Ordlyd: „Hadsund Færge bliver sat iland den 26. Juli for at sigtes og tjæres og kommer ud igen den 30te denne Maaned; i den Tid er der ingen Overfart for Heste undtagen ved at lade dem svømme over.“ Annoncen viser os, dels at Færgen ved Hadsund allerede da var almindelig kendt, endda helt op paa Aalborgegnen, og dels at det hovedsagelig var Heste, der solgtes og førtes sydpaa. Hvad enten Hestetrækkerne, Bønderne og Handelsmændene nu vendte om ved Hadsund og rejste hjem, eller de fulgte med Dyrene længere sydpaa, saa var der Lejlighed til at gøre Ophold og styrke sig ved Mad og Drikke, og Færgestedet gav saaledes paa et tidligt Tidspunkt Anledning til Opretelse af en Gæstgivergaard, der knyttedes til Færgeriet og bar Navnet Færgegaarden, det nuværende Hotel „Hadsund“.

En af Hadsundegnens kendte Mænd, Prokurator Jens Petersen, der ejede „Ouegaard“, en Mils Vej Vest for Hadsund, fik som Medlem af Viborg Stænderforsamling ved en energisk Indsats sat igennem, at der fra 1839 maatte afholdes to aarlige Markeder i Hadsund. Der er ingen Tvivl om, at disse Markeder gennem Tiderne har betydet meget ved at trække Folk og dermed Penge til Byen. Der opstod paa Stedet en livlig Handel, som igen gav Stødet til, at Hadsund blev et vigtigt Udskibningssted for Korn, navnlig efter at den i 1854 havde faaet sin kongelige Ophøjelse til Ladeplads. Nu var der skabt Basis for Opretelsen af større Købmandsforretninger, der i Begyndelsen var Filialer af de store Handelshuse i Randers og Hobro.

Naar der over Hadsund udførtes saa store Mængder Korn, som Tilfældet var, skyldtes det den Omstændighed, at alt

Korn, der udskibedes her, kom ind under Betegnelsen „Randers Korn“, som lettere kunde sælges og opnaede højere Priser paa de engelske og hollandske Markeder. Helt oppe fra Aalborgegnen kom der af den Grund Kornvogne, der holdt i lange Rækker og ventede paa at komme til — og naturligvis var Kuskene gode Kunder i Færgedaarden.

Indskibningen foregik i de første Aar under meget primitive Forhold, men saa kom Havnen i 1860, bygget af Mariager og Hobro Havnevæsen i Fællesskab. Det kan nok vække Forundring, at de to Købstæder saaledes vilde skabe en Konkurrent til deres egne Havne. Men Forklaringen er nok den, at de samme Købmænd i Hobro, som havde et stort Ord i Havneudvalget, havde Filialer i Hadsund og var saaledes interesseret i en Forbedring af Udskibningsforholdene i Hadsund.

Med en saa betydelig Trafik over Fjorden er det naturligt, at Tanken om en Bro dukkede op. Allerede saa tidligt som i 1855 blev der dannet en Komité med det Formaal at søge at faa en Bro bygget, men det var i den uheldige Mellemkrigsperiode, hvor inden- og udenrigspolitiske Begivenheder af større Betydning optog Sindene mere end en Bro ved en lille, nærmest ukendt Flække. Saa kom Krigen 1864 og skød Broplanen om muligt endnu mere i Baggrunden, og der skulde hengaa saa lang Tid som til 1880, før den igen blev taget op. Det skete i Anledning af Planen om en Bane fra Randers, der oprindeligt skulde have haft Endestation i Havndal. Det lykkedes en nedsat Komité at faa udvirket, at Banen førtes helt til Fjorden, men Broen maatte igen opgives, bl. a. paa Grund af de politiske Stridigheder, der senere førte til Provisorieaarene.

Først da Aalborg—Hadsund Jernbane var aabnet i 1900, og Systemskiftet havde fundet Sted 1901, blev Broen vedtaget og bygget. Den aabnedes i 1904, og dermed fik Hadsund sit Opland omtrent fordoblet, hvilket fik en overror-

dentlig stor Indflydelse paa Byens Udvikling i den aller-nærmeste Tid.

De Købmænd, der efter Midten af forrige Aarhundrede kom til Hadsund som Filialbestyrere, blev snart klare over de gode Chancer, der laa her, og inden længe blev de selvstændige Forretningsfolk. Her skal nævnes tre Navne paa Købmænd, som endnu omtales med Ærbødighed i Byen, L. B. Sørensen, Chr. Hornbech og Jacob Møller.

I Tiden indtil 1880 var Hadsund kun vokset til en By paa 280 Indbyggere, ikke nogen imponerende Stigning. Men det følgende Tiaar viser en skarpt opadgaaende Kurve i Befolkningstallet, der i 1890 var naaet til ca. 700. Medvirkende hertil var nok den Omstændighed, at Byen havde faaet Skole. Købmand Chr. Hornbech skænkede en Grund til den ny Skolebygning, som senere paa Grund af den stærke Befolkningstilvækst maatte udvides. Den blev i 1911 erstattet af den nuværende Skolebygning i Kirkegade.

Det var i 80'erne navnlig Haandværkerstanden, der medvirkede til Byens stærke Vækst og prægede det offentlige Liv. Haandværkerforeningen opstod, og Sparekassen oprettedes.

Ser vi paa 90'erne, konstaterer vi, at Befolkningstallet i dette Tiaar kun viser en Forøgelse med ca. 200. Tilflytterstrømmen er taget kendeligt af, da Byen nu foreløbig har været mættet med Haandværkere og Handlende. Til Gengæld kendetegnes denne Periode ved en stærk Udvikling i Erhvervslivet og Bysamfundets Organisation. Fællesmejeriet, det senere Andelsmejeri, opførtes, og Vandværket oprettedes. Realskolen blev indviet, og Grundstenen til Hadsund Kirke, hvortil Købmand Jacob Møller havde skænket baade Byggegrund og Kirkegaard, nedlagdes, og endelig i 1900 aabnedes som tidligere nævnt Banen til Aalborg.

Vort Aarhundredes første Tiaar opviser for den første Halvdels Vedkommende kun en Stigning paa knap 150,

Gravkammer paa Vive Hede.

FOT.: M. PETERSEN

men for den sidste Halvdels Vedkommende en Tilvækst paa henved 500 Mennesker. Dette er en ganske interessant Kendsgerning, der vidner om, hvilken Betydning Broens Aabning straks maa have haft. Aartiet karakteriseres iøvrigt ved Opvæksten af en Række mindre og større industrielle Virksomheder, der skabte store Beskæftigelsesmuligheder og derved forårsagede stor Tilflytning udefra. Den vigtigste af dem er uden Tvivl Hornbechs Frugtsaft- og Frugtvinfabrik, hvis Tilblivelses- og Udviklingshistorie er et moderne Eventyr, som viser, at der ogsaa i en lille og uanselig By kan skabes en betydelig Virksomhed, naar der blot er Initiativ og sejt Vilje til Stede.

Følger vi Hadsunds Udvikling videre op gennem Tiden til i Dag, hvor Byen har over 3000 Indbyggere, finder vi, at der stadig har været Fremgang og Vækst at spore, aldrig Tegn til Stilstand og end mindre Tilbagegang. Foruden Haandværk, Handel og Industri har Fiskeriet været en be-

tydelig Faktor i Byens Erhvervsliv. De talrige Køkkenmøddinger langs Fjorden viser, at allerede Stenalderfolkene udnyttede Fjordens Fiskerigdom. Saalænge der har været noget, der hed Hadsund, har en ikke uvæsentlig Del af Befolkningen levet af Fiskeriet, først paa Fjorden og nu ogsaa paa Havet. Det var derfor naturligt, at Byens Fiskere i 1937 kunde indvie deres egen Fiskerihavn, som de iøvrigt havde arbejdet paa at faa bygget i henvend en Snes Aar.

Hadsund er vokset op paa Grænsen mellem to Landkommuner, Vive mod Vest og Skelund—Visborg mod Øst, saaledes at Byen talmæssigt har været svagt repræsenteret i de to Sogneraad. Naturligvis har Følgen været, at det har været overmaade svært at faa saadanne Opgaver løst, der andre Steder naturligt løses af kommunale Myndigheder. Baade Vandværket og Elektricitetsværket blev saaledes oprettet paa privat Initiativ, som der aldrig har været Mangel paa i Hadsund. „Haandværkerforeningen“ har gennem Tiderne forsøgt at træde i Stedet for det manglende Byraad og har arbejdet meget energisk. Bl. a. fik den i 1906 udvirket, at der kom Apotek til Byen. I mere end 25 Aar blev der arbejdet energisk paa at faa disse uheldige kommunale Forhold ændrede, saaledes at Hadsund By paa en eller anden Maade kunde blive een Kommune, og i 1937 blev Problemet løst paa den simple Maade, at de to Kommuner blev slaaet sammen til een, som fik Navnet Hadsund Kommune, hvori Hadsund By har lidt under Halvdelen af Indbyggerne.

Dermed var en Trolddom brudt. Selvom de to Sogneraad havde forsøgt et Samarbejde og løst en Del Opgaver, f. Eks. Køb af 80 Tdr. Land Lystskov lige ved Byen, Opretelse af Rutebilstation m. m., var det dog først nu, at der kom Fart i Tingene: Byen fik sit Raadhus, der dog i Betragtning af den rivende Udvikling snart vil vise sig at være for lille. Skolespørgsmaalet, hvis Løsning havde ladet vente paa sig i saa mange Aar, blev endelig bragt i Orden.

Herregaarden Visborggaard ved Hadsund.

FOT.: JONALS CO

Offentligt Slagtehus og Alderdomshjem blev bygget, Station anlagt, og store Vejprojekter gennemført.

Det skal blive interessant at se, hvad denne driftige, i Henseende til Opland ideelt beliggende By med Tiden kan drive det til, saafremt den fortsætter sin stærke Udvikling. Og hvorfor skulde den ikke gøre det?

Hadsund rummer Hygge samtidig med, at den er en Fremskridtsby, den viser paa en Gang Stilfærdighed og aktivt Gaa-paa-Mod. Og saa kommer dertil en Faktor, der maa ske er den allervigtigste, set fra et turistmæssigt Synspunkt: Den har en henrivende Beliggenhed. Uden at fornærme den, kan vi roligt sige, at den er kønnest paa Afstand. Men da er den ogsaa køn. Kommer man ad Landevejen fra Mariager, har man de sidste 5 Kilometer Byen med Broen for Øje. Kommer man fra Randers, har man pludselig paa den sidste Bakketop lige Sønden for Fjorden hele Byen for sit Blik, omkranset af Vand og Skov. Ankom-

mer man fra Hobro nordenfjords, dumper man pludselig fra Skovpavillonen ad en stejl Bakke ned i Byens Midte. Og den, der har prøvet at sejle med Københavnsdamperen ind gennem Fjorden, har modtaget et saadant Skønhedsindtryk af Byen paa det skraanende Terræn, med blaa Fjord og grønne Skove som Kulisser, at han sent eller aldrig vil glemme det, hvis han da overhovedet har Sans for Naturskønhed.

Men naar man først er kommet til Byen, er der da ikke mere at opleve? Jo, i høj Grad. Der er Fjorden, Hadsunds største Aktiv som Turistby. Er man arkæologisk interesseret, har man rige Muligheder for at luften sine Interesser og leve sig tilbage til Stenaldertiden gennem Omegnens mange Oldtidsminder, det gælder baade norden- og søndenfjords. Ligger ens Interesser indenfor det historiske Tidsrum, er der de gamle Herregaarde Havnø og Visborggaard i umiddelbar Nærhed, omgivne af Mystik og Romantik og Sagn, som f. Eks. om Mamsellen paa Visborggaard, der blev maenet i Jorden af Præsten i Als. Og der er Dalsgaard, der ligesom Visborggaard blev brændt af under Skipper Clement Fejden, eller det noget yngre, men ualmindeligt smukke Thygeslund. Og sværmer man for Skovenes eller Hedernes stille Ensomhed, kan man gaa Ture i Thygeslundskoven og Linddalene, eller man kan tage lidt længere bort, mod Øst til de urskovsagtige Lovnkærskove, blot maa man der vogte sig for, at man ikke farer vild. Eller man kan en Aftenstund tage ud mod Vest til Bakkerne hinsides Dalsgaard og derfra se ud over Fjorden, der glitrer i den nedgaaende Sols purpurrøde Lysbølger, medens Fabrikkerne ved Stevn og Assens sender deres hvide Røgslanger mod Himlen.

Litteratur: A. J. Bak: Hadsund Stationsby. (Jyske Byer og deres Mænd VIII, Brønshøj—København 1917). C. Klitgaard: En Slagtning i Hadsund. (Fra Himmerland og Kjær Herred, Aalborg 1917). J. Dahlerup: Mariager Klosters og Bys Historie. (København 1882). Søren Vasegaard: Ladepladsen Hadsund. („Sund Sans“ 1937, Nr. 16—26).

FOT.: SIGVART WENNER

Saa idyllisk en Vej
finder man i Bøgehojskov i Rold Skov.

FOT. S. QVART WERNER

Skovbundsflora i Fraser Purker.

EGENET I BETENGEN
HERREHAFET